

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

થિસ્સેન સ્ટાફુનિયન જીએમબીએચ વગેરે.

વિ.

સ્ટીલ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા લિ.

ઓક્ટોબર ૭, ૧૯૯૯

[ડી.પી. વાઘવા અને એમ.બી. શાહ, ન્યાયાધીશો]

લવાઈ કાર્યવાહી:

મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૪૦—કલમો ૨(ઈ), ૧૪, ૧૭, ૩૦, ૪૮—
મધ્યસ્થી અને સુમેળ અધિનિયમ, ૧૯૯૬—કલમો ૯, ૧૦, ૧૧(૪)(બી),
૩૨, ૩૪, ૩૬, ૪૨, ૮૫—૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં
મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી શરૂ થઈ હતી—૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા
પછી આપવામાં આવેલ ચુકાદો—ચુકાદાના અમલવારીકરણ—જોગવાઈઓની
લાગુપડતાશ—નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું કે, મધ્યસ્થી અને સુમેળ અધિનિયમ,

૧૯૯૬ અમલમાં આવ્યા પહેલાં શરૂ થયેલી મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી અંગે મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૪૦ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે—૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલ ‘સંદર્ભમાં’ શબ્દપ્રયોગને સંપૂર્ણ અસર આપવી આવશ્યક છે, જેનાથી ૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે સમયે બાકી રહેલી કાર્યવાહી જ નહીં પરંતુ તે અધિનિયમ હેઠળના ચુકાદાના અમલવારીકરણ માટે ૧૯૪૦ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ પણ સંરક્ષિત રહે છે—બન્ને અધિનિયમો પરસ્પર ખૂબ જ ભિન્ન હોવાથી, જો ૧૯૪૦ના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવેલ ચુકાદો ૧૯૯૬ના અધિનિયમ હેઠળ અમલમાં લાવવામાં આવે એવું માનવામાં આવે, તો અનેક તથા જટિલ પ્રશ્નો ઊભા થશે—૧૯૯૬નો અધિનિયમ તે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી અંગે લાગુ પડશે જે ૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી અથવા તે તારીખે શરૂ થઈ હોય—અતએવ સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડશે નહીં—સામાન્ય કલમો અધિનિયમ, ૧૮૯૭—કલમ ૬.

ઉપાર્જિત અધિકાર—અસ્તિત્વ અંગે—નિર્ણય કરવામાં આવ્યું કે, એકવાર ૧૯૪૦ના અધિનિયમ હેઠળ લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ જાય, ત્યારબાદ એવોર્ડના અમલીકરણ માટે તે અધિનિયમ દ્વારા શાસિત થવાનો અધિકાર નિશ્ચિતપણે ઉપાર્જિત અધિકાર છે—આવો અધિકાર ઉપાર્જિત થવા માટે, ૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે સમયે ૧૯૪૦ના અધિનિયમ હેઠળ અમલીકરણ માટે કોઈ કાનૂની કાર્યવાહી બાકી હોવી આવશ્યક નથી—૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં સમાવાયેલ બચાવ જોગવાઈનો પ્રભાવ

એવો છે કે એવોર્ડના અમલીકરણ સુધી ૧૯૪૦નો સમગ્ર અધિનિયમ બચાવી રાખવામાં આવે છે અને ૧૯૪૦ના અધિનિયમ હેઠળ ઉપાર્જિત હાલના અધિકારોનું સંરક્ષણ કરવામાં આવે છે।

૧૯૯૬ના અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં જ તે અધિનિયમના લાગુ પડવા બાબતે કરાર કરતી પક્ષકારો—તેની ટકાઉપણું—નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું કે, જ્યાં ૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી શરૂ થઈ ગઈ હોય અને મધ્યસ્થ સમક્ષ બાકી હોય, ત્યાં પક્ષકારો માટે એવું સંમત થવું ખુલ્લું છે કે આવી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પર ૧૯૯૬નો અધિનિયમ લાગુ પડશે અને તેઓ ૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ એવી સંમતિ આપી શકતા હતા—પક્ષકારો હંમેશાં એવી સંમતિ આપી શકે છે કે સંબંધિત સમયમાં અમલમાં રહેલી જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ચાલે તે સમયે કયો કાયદો અમલમાં રહેશે તે પક્ષકારોને જાણવું આવશ્યક નથી—આવું કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ હેઠળ કાનૂની કાર્યવાહીમાં અવરોધરૂપ ગણાશે નહીં—પરંતુ, જ્યાં જૂના અધિનિયમ હેઠળ મધ્યસ્થતા કરાર કરવામાં આવ્યો હોય છતાં જૂના અધિનિયમ હેઠળ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી શરૂ થઈ ન હોય અને તે દરમિયાન નવો અધિનિયમ અમલમાં આવી ગયો હોય, ત્યાં પક્ષકારો જૂના અધિનિયમની લાગુ પડતાની સંમતિ આપી શકતા નથી—કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨—કલમ ૨૮નો અપવાદ ૧.

વિદેશી પુરસ્કારો (માન્યતા અને અમલ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧—મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવેલ

વિદેશી એવોર્ડ—તેના અમલ અંગે—નિર્ધારિત થયું કે, ૧૯૯૬ના અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવેલ વિદેશી એવોર્ડનો અમલ માત્ર ૧૯૯૬ના અધિનિયમ હેઠળ જ થઈ શકે, કારણ કે વિદેશી પુરસ્કારો અધિનિયમ હેઠળ તેવા વિદેશી એવોર્ડનો અમલ કરાવવાનો કોઈ સ્થાપિત અધિકાર રહેલો નથી—આ નિષ્કર્ષ તે હકીકતથી અસંબંધિત છે કે મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહી વિદેશી અધિકારક્ષેત્રમાં શરૂ થઈ હતી—૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨) (એ) માં રહેલી સંગ્રહ જોગવાઈના બળે વિદેશી પુરસ્કારો અધિનિયમની લાગુ પડતાની બચાવ થતી નથી, કારણ કે વિદેશી પુરસ્કારો અધિનિયમમાં માત્ર વિદેશી એવોર્ડના અમલ માટે જ જોગવાઈઓ છે, મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહી માટે નથી—વધુમાં, મધ્યસ્થતા એવોર્ડના અમલ બાબતે વિદેશી પુરસ્કારો અધિનિયમ અને ૧૯૯૬ના અધિનિયમની જોગવાઈઓમાં ખાસ ફરક નથી—કારણ કે કોઈ અધિકાર ઉપજ્યો નહોતો, સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડતી નથી।

દિવાની અપીલ ક્રમાંક ૬૦૩૬/૯૮, ૪૯૨૮/૯૭ અને ૬૧/૯૯, આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૮૫ ના ઘડતર અને અર્થઘટન સંબંધિત ત્રણ અલગ અલગ પ્રશ્નો ઉઠાવે છે; આ કલમમાં ત્રણ અધિનિયમો, એટલે કે, આર્બિટ્રેશન (પ્રોટોકોલ એન્ડ કન્વેન્શન) એક્ટ, ૧૯૩૭; આર્બિટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૪૦; અને ફોરેન અવોર્ડ્સ (રેકગ્નિશન એન્ડ એનફોર્સમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૬૧, ના ૨૬ અને બચાવ અંગેની જોગવાઈ સમાયેલ છે.

સી.એ. નં. ૬૦૩૬/૯૮ માં, લવાઈ કાર્યવાહી ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૫ના રોજ લવાઈ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ હેઠળ શરૂ થઈ હતી. એકમાત્ર લવાઈ સમક્ષ સુનાવણી ૭ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૭થી ૨૮ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૭ સુધી ચાલી હતી અને લવાઈ નિર્ણય ૨૪ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૭ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો. તે દરમિયાન ૨૫ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૬ના રોજ લવાઈ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ અમલમાં આવ્યો હતો. ઓક્ટોબર ૧૯૯૭માં, અપીલકર્તાએ લવાઈ નિર્ણયને અદાલતનો નિયમ બનાવાવવા માટે લવાઈ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ હેઠળ વડી અદાલતમાં અરજિકા દાખલ કરી હતી. આ કાર્યવાહી વડી અદાલતમાં બાકી હતી તે દરમિયાન, અપીલકર્તાએ કાર્યવાહી સ્થગિત રાખવા માટે દીવાની પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી. ત્યારબાદ, અપીલકર્તાએ આ આધારે ૧૯૯૬ના અધિનિયમ હેઠળ લવાઈ નિર્ણયના અમલ માટે વડી અદાલતમાં અરજી દાખલ કરી હતી કે લવાઈ નિર્ણય આપવામાં આવતા જ લવાઈ કાર્યવાહી સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી અને તેથી લવાઈ નિર્ણયના અમલીકરણ માટે ૧૯૯૬નો અધિનિયમ લાગુ પડતો હતો. પ્રતિવાદીએ અમલ અરજીની પોષણક્ષમતાનો વિરોધ કર્યો હતો. વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું હતું કે કાર્યવાહી ૧૯૪૦ના અધિનિયમ દ્વારા નિયંત્રિત થશે. તેનાથી વ્યથિત થઈ, અપીલકર્તાએ વર્તમાન અપીલ દાખલ કરી છે.

સી.એ. નં. ૪૯૨૮/૯૭ માં, યુનાઈટેડ કિંગડમમાં મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ના અમલમાં આવતાં પહેલાં યોજાઈ હતી. એવોર્ડ ૨૫ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૬ ના રોજ લંડનમાં કરવામાં આવ્યો

હતો. એવોર્ડના અમલીકરણ અંગે, વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું હતું કે વિદેશી એવોર્ડ્સ (માન્યતા અને અમલીકરણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ નહીં પરંતુ મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ લાગુ પડશે. તેથી વર્તમાન અપીલ કરવામાં આવી છે.

સી.એ. નં. ૬૧/૯૯ માં, વિવાદો ઊભા થતાં, તે ૪ વિવાદો ૪ ડિસેમ્બર, ૧૯૯૩ના રોજ એકમાત્ર લવાદી સમક્ષ સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા હતા. લવાદીએ ૧૯૯૬નો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા બાદ ૨૩ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૬ના રોજ પોતાનો લવાદી નિર્ણય આપ્યો હતો. અધિનિયમની લાગુ પડતાને લઈને વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા આપવામાં આવેલા બે ચુકાદાઓમાં મતભેદ ઊભો થતાં, મામલો વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેણે ઠરાવ્યું કે આ કેસ લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ દ્વારા શાસિત હતો. તેથી આ વર્તમાન અપીલ કરવામાં આવી છે.

સી.એ. નં. ૬૦૩૬/૯૮ માં અપીલકર્તા તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પછી અને અંતિમ એવોર્ડ આપવામાં આવ્યા બાદ, એવોર્ડના અમલીકરણ માટે નવા અધિનિયમનો સંદર્ભ લેવો જરૂરી બને છે, કારણ કે જ્યારે એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો ત્યારે જૂનો અધિનિયમ ૨૬ થઈ ચૂક્યો હતો; કે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી શાસન કરતો કાયદો અને એવોર્ડને શાસન કરતો કાયદો અલગ હોઈ શકે; કે જૂના અધિનિયમ હેઠળ શરૂ થયેલી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી અનુસાર આપવામાં આવેલ એવોર્ડ પર જૂનો અધિનિયમ ત્યારે જ લાગુ પડી શકે, જ્યારે પક્ષકારને કોઈ સ્થાપિત અધિકાર પ્રાપ્ત થયો હોય;

કે એવોર્ડ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી કોઈપણ પક્ષકારને પ્રાપ્ત અધિકાર ઊભો થતો નથી અને તેથી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવેલ એવોર્ડ નવા અધિનિયમ દ્વારા શાસિત થશે; કે જનરલ કલોઝિસ અધિનિયમની કલમ ૬ ના પ્રકાશમાં પ્રતિવાદીઓએ જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડને પડકારવાનો સ્થાપિત અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો હતો એવો તેમનો દાવો પણ ખોટો છે.

સી.એ. નં. ૪૯૨૮/૯૭ માં અપીલકર્તાની તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે લાગુ પડતો કાયદો વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ જ રહેશે અને ૧૯૯૬ નો અધિનિયમ નહીં; કે કાર્યવાહી પહેલેથી જ શરૂ થઈ ગઈ હોવાથી, ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૨૧, જેમાં લવાઈ કાર્યવાહી ક્યારે શરૂ થાય તે અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, તેનો કોઈ લાગુ પડતો અસરકારક અમલ થતો નથી; કે નિર્ધારિત અંતિમ તારીખ પહેલાં લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ હોય ત્યાં જૂના અધિનિયમોની બધી જ જોગવાઈઓની લાગુ પડતાશ બચાવવામાં આવી હતી.

સી.એ. નં. ૬૧/૯૯ માં અપીલકર્તાની તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે, જૂના અધિનિયમ હેઠળના કરાર મુજબ હોવા છતાં, જો મધ્યસ્થી કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી પ્રારંભ થાય, તો નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી પક્ષકારો જૂના અધિનિયમની લાગુ પડતાને લઈને સંમતિ આપી શકતા નથી; કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ પક્ષકારો વચ્ચેના આવા કરારને અટકાવતી નથી, જો તેઓ ઈચ્છે કે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી સંબંધિત સમયે અમલમાં હોઈ શકે તેવા મધ્યસ્થી સંબંધિત કોઈ પણ અધિનિયમ દ્વારા શાસિત

થાય; તેની લાગુ પડતાને લગતો કરાર નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ કરવામાં આવી શકતો હતો; અને વડી અદાલતે એવું ઠરાવમાં ખોટું કર્યું કે નવા અધિનિયમના લાગુ પડવા બાબતનો કરાર માત્ર નવો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી જ કરવામાં આવવો જોઈએ.

સી.એ. નં. ૬૦૩૬/૯૮ માં પ્રતિવાદી તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બે વિભાગો હોઈ શકે નહીં, એટલે કે, એક નિર્ણય સુધીનો અને બીજો નિર્ણય પછીનો; કે જ્યારે જૂના અધિનિયમ હેઠળ નિર્ણય આપવામાં આવે છે, ત્યારે તેની અમલવારી માટે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ જ જોવાની રહે છે; કે જ્યારે લવાદી કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં શરૂ થઈ ગઈ હોય, ત્યારે નવા અધિનિયમ હેઠળ એવો નિર્ણય ટકાઉ ન પણ હોય; કે એવી પરિસ્થિતિ સમજવી મુશ્કેલ છે કે જ્યાં નિર્ણય તો જૂના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવ્યો હોય, છતાં તેની માન્યતા નવા અધિનિયમ હેઠળ નક્કી કરવાની રહે, જેના પ્રાવધાનો જૂના અધિનિયમના પ્રાવધાનો કરતાં ખૂબ જ ભિન્ન છે; કે જો વિધાનમંડળનો એવો આશય હોત કે નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી જૂના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવેલા નિર્ણય પર નવો અધિનિયમ લાગુ પડે, તો નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં 'ઇન રિલેશન ટુ' એવો પ્રયોગ ન કર્યો હોત, પરંતુ 'ટુ' શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો હોત; કે હક્ક ઉપજવા માટે, નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે ત્યારે કાનૂની કાર્યવાહી બાકી હોવી આવશ્યક નહોતી.

સી.એ. ક્રમાંક ૪૯૨૮/૯૭ માં પ્રતિવાદીની તરફથી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમની કામગીરીને બચાવી શકતી નથી; વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડને પડકારવાનો કોઈ સંચિત હક અપીલકર્તાના પક્ષમાં ઉપજેલો ન હતો અને તેથી સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ અનુસંગથી લાગુ પડતી નથી; અને નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) જૂના અધિનિયમ તથા વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમની માત્ર તેવી જ જોગવાઈઓને જ બચાવે છે, જે લવાદી કાર્યવાહી પર લાગુ પડે, લવાદી એવોર્ડના અમલીકરણ માટેની કાર્યવાહી પર નહીં.

સી.એ. નં. ૬૧/૯૯ માં પ્રતિવાદી તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નવા અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડનો અમલવારો કરવો, જૂના અધિનિયમ હેઠળ ચાલી અને જેના પરિણામે એવોર્ડ થયો હોય તેવી લવાદી કાર્યવાહી સાથે સુસંગત નહીં બને; કે નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલ “લવાદી કાર્યવાહી” શબ્દપ્રયોગને એવો મર્યાદિત અર્થ આપી શકાતો નથી કે તે માત્ર લવાદકર્તા દ્વારા કાર્યવાહી ચલાવવા પૂરતો જ સીમિત રહે અને એવોર્ડના અમલવારાને જૂના અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બહાર રાખે; કે કલમ ૮૫(૨) (એ) ના અંતિમ ભાગમાં કલ્પાયેલ કરાર માત્ર નવા અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી જ કરવામાં આવી શકે અને જો એવો કોઈ કરાર આ તારીખ પહેલાં કરવામાં આવ્યો હોય તો તે શૂન્ય ગણાશે અને કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ ના આઘાત હેઠળ આવશે.

સી.એ. નં. ૬૦૩૬/૯૮ અને ૪૯૨૮/૯૭ને નામંજૂર કરીને તથા સી.એ. નં. ૬૧/૯૯ને મંજૂર કરીને, આ અદાલતે

નિર્ણિત: ૧. નાગરિક અપીલ ક્રમાંક ૬૦૩૬/૧૯૯૮ ના મામલે, જેમાં મધ્યસ્થી કાર્યવાહી આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિએશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં શરૂ થઈ હતી, તેમાં આપેલ એવોર્ડ આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૦ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અમલમાં મૂકવામાં આવશે. નાગરિક અપીલ ક્રમાંક ૬૧/૯૯ માં, જેમાં મધ્યસ્થી કાર્યવાહી ૧૯૯૬ ના અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પહેલાં શરૂ થઈ હતી, પરંતુ તે અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં જ પક્ષકારોએ ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની લાગુ પડતાને સ્વીકારી હતી, તે મામલો ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓથી શાસિત થશે. નાગરિક અપીલ ક્રમાંક ૪૯૨૮/૧૯૯૭ ના મામલે, આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિએશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ અમલમાં આવ્યા પછી અપાયેલ વિદેશી એવોર્ડ ૧૯૯૬ ના અધિનિયમથી શાસિત થશે, કારણ કે વિદેશી એવોર્ડને ફોરેન એવોર્ડ્સ અધિનિયમ હેઠળ અમલમાં મુકાવવાનો કોઈ નિહિત અધિકાર નથી. [૫૧૭-સી; ડી; ઈ; એફ]

૨.૧. જૂના અધિનિયમ (મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૪૦) ની જોગવાઈઓ તે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી સંબંધે લાગુ પડશે, જે નવીન અધિનિયમ (મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬) અમલમાં આવતાં પહેલાં શરૂ થઈ ગઈ હોય. નવીન અધિનિયમ તે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી સંબંધે લાગુ પડશે, જે નવીન

અધિનિયમ અમલમાં આવે તે દિવસે અથવા તે પછી શરૂ થઈ હોય. [૫૦૩-ડી; એફ]

૨.૨. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) બે ભાગોમાં છે: (૧) જ્યાં સુધી પક્ષકારો દ્વારા અન્યથા સંમતિ ન આપવામાં આવી હોય ત્યાં સુધી, જે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પહેલાં શરૂ થઈ હોય, તેના સંબંધમાં જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને (૨) જે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી અથવા તે દિવસે શરૂ થઈ હોય, તેના સંબંધમાં નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે. પ્રથમ ભાગને વધુમાં બે ઉપભાગોમાં વહેંચી શકાય: (એ) જે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પહેલાં શરૂ થઈ હોય, તેના સંબંધમાં જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે અને (બી) જ્યાં પક્ષકારો એવી સંમતિ આપે છે કે નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પહેલાં શરૂ થયેલી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી સંબંધે જૂનો અધિનિયમ લાગુ નહીં પડે, એવા કેસોમાં જૂનો અધિનિયમ લાગુ નહીં પડે. "ના સંબંધમાં" એવો પ્રયોગ અત્યંત વ્યાપક અર્થક્ષેત્ર ધરાવે છે. ખાસ કરીને જ્યારે તેને જૂના અધિનિયમની "જોગવાઈઓ" શબ્દસમૂહ સાથે વાંચવામાં આવે ત્યારે, "ના સંબંધમાં" એવા આ પ્રયોગને પૂર્ણ પ્રભાવ આપવો આવશ્યક છે. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે ચુકાદા અમલમાં મૂકવાની પ્રક્રિયા સુધી પહોંચતી સમગ્ર મધ્યસ્થતા પ્રક્રિયાના સમગ્ર વ્યાપ પર જૂનો અધિનિયમ લાગુ પડશે. જો એવું ન હોત, તો માત્ર "ને" એવો શબ્દપ્રયોગ પૂરતો હતો; પરંતુ જ્યારે વિધાનમંડળે "ના સંબંધમાં" એવો પ્રયોગ કર્યો છે, ત્યારે તેને યોગ્ય અર્થ આપવો

જ પડશે. આ પ્રયોગ સીમિત અર્થ સ્વીકારતો નથી. કલમ ૮૫(૨)(એ) નો પ્રથમ ભાગ મર્યાદિત બચાવ જોગવાઈ નથી. તે ફક્ત નવા અધિનિયમના પ્રારંભ સમયે બાકી રહેલી કાર્યવાહી જ બચાવતો નથી, પરંતુ તે અધિનિયમ હેઠળના ચુકાદાના અમલ માટે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓને પણ જાળવી રાખે છે. બીજો ભાગ પણ એવી મધ્યસ્થતા સંધિને ધ્યાનમાં લે છે, જે જૂના અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવી હોય, જ્યારે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી શરૂ થઈ હોય. કલમ ૮૫(૨)(એ) અંગે અન્ય કોઈપણ અર્થઘટન માત્ર ગૂંચવણ અને કઠિનાઈ જ ઉત્પન્ન કરશે. આ દ્રષ્ટિકોણથી જોતા, સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડતી નથી. [૫૦૪-ઈ-જી; એચ; ૫૦૫-એ; બી; સી; ડી]

એમ/એસ. ડોયપેક સિસ્ટમ્સ પ્રા. લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, [૧૯૮૮] ૨ એસસીસી ૨૯૯; મનસુખલાલ ધનરાજ જૈન અને અન્ય વિ. એકનાથ વિઠલ ઓગલે, [૧૯૯૫] ૨ એસસીસી ૬૬૫; એમ/એસ. ધનરાજમલ ગોર્બિંદરામ વિ. એમ/એસ. શામજી કાલીદાસ એન્ડ કો., [૧૯૬૧] ૩ એસસીઆર ૧૦૨૦; નવીન કેમિકલ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ એન્ડ ટ્રેડિંગ કો. લિ. વિ. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, [૧૯૯૩] ૪ એસસીસી ૩૨૦; એમએમટીસી લિ. વિ. સ્ટરલાઈટ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (ઇન્ડિયા) લિ., [૧૯૯૬] ૬ એસસીસી ૭૧૬ અને હુસેન કાસમ દાદા (ઇન્ડિયા) લિ. વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ અને અન્ય, [૧૯૫૩] એસસીઆર ૯૮૭, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૩. વર્તમાનમાં અદાલતો જુના કાયદાને રદ કરનાર કાયદાનું અર્થઘટન કરતી વખતે સામાન્ય રીતે હેતુલક્ષી અભિગમ અપનાવે છે અને તે હેતુસર નવા અધિનિયમના ઘડતર સુધી પહોંચાડનારા ઉદ્દેશ્યો અને કારણોને ધ્યાનમાં લે છે. જૂના અને નવા એમ બન્ને અધિનિયમોની જોગવાઈઓ એકબીજાથી અત્યંત ભિન્ન છે. જો નવા અધિનિયમનું અર્થઘટન અસુવિધાજનક અને અન્યાયી પરિણામો તરફ દોરી જાય, તો હેતુલક્ષી અભિગમની સંકલ્પનાને ત્યજી દેવી પડે. જ્યારે પંચનિર્ણયની કાર્યવાહી જૂના અધિનિયમ હેઠળ ચલાવવામાં આવે છે, ત્યારે પક્ષકારો અને પંચન્યાયાધીશ એવોર્ડના અમલ માટે તે અધિનિયમની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખે છે. જૂના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવેલ એવોર્ડનો અમલ નવા અધિનિયમ હેઠળ કરવો જોઈએ એવું કહેવાય, તો અનેક અને જટિલ પ્રશ્નો ઊભા થાય. [૫૦૬-સી; ડી; ૫૦૭-બી-સી]

સોહન લાલ અને અન્ય વિ. અમીન ચંદ એન્ડ સન્સ અને અન્ય, [૧૯૭૪] ૧ એસસીઆર ૪૫૩, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

સુંદરમ ફાઈનાન્સ લિ. વિ. એનઈપીસી ઇન્ડિયા લિ., [૧૯૯૨] ૨ એસસીસી ૪૭૯, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

કુવૈત મિનિસ્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ. સર ફ્રેડરિક સ્નો એન્ડ પાર્ટનર્સ, (૧૯૮૪) ૧ ઓલ ઈ.આર. ૭૩૩ એચ.એલ. અને પેપર વિ. હાર્ટ, (૧૯૯૩) ૧ ઓલ ઈ.આર. ૪૨, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૩.૧. એકવાર મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી શરૂ થઈ જાય પછી, એ રીતે કહી શકાય નહીં કે એવોર્ડના અમલ માટે જૂના અધિનિયમ દ્વારા શાસિત થવાનો અધિકાર અપૂર્ણ

અધિકાર હતો. તે નિશ્ચિતપણે ઉપાર્જિત અધિકાર હતો. જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડનો અમલ કરાવવા માટેનો અધિકાર ઉપાર્જિત થાય તે માટે એ અનિવાર્ય નથી કે તેના અમલ માટેની કોઈ કાનૂની કાર્યવાહી નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે સમયે તે અધિનિયમ હેઠળ પ્રલંબિત હોવી જ જોઈએ. જે પક્ષકારોના વિરોધમાં એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો છે, અને મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી જૂના અધિનિયમ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવી હોવા છતાં એવોર્ડ એવોર્ડ નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવ્યો હોય, તો જો તેમને જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ એવોર્ડને પડકારવાથી વંચિત રાખવામાં આવે, તો તેના પરિણામો અત્યંત ગંભીર થશે. [૫૦૪-એ-બી]

૩.૨. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) બચાવ જોગવાઈ છે. લંબિત લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધિત હોય ત્યાં સુધી તે જૂના અધિનિયમને સંપૂર્ણ લોપથી મુક્ત રાખે છે. તેમાં એવોર્ડના અમલીકરણના સમય સુધી સમગ્ર જૂના અધિનિયમના બચાવનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૮૫(૨)(એ) જૂના અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલા અર્જિત અધિકારને અસરગ્રસ્ત થતો અટકાવે છે. બચાવ જોગવાઈ જૂના અધિનિયમ હેઠળ અર્જિત વર્તમાન અધિકારને જાળવી રાખે છે. નવું અધિનિયમ ઉપચારાત્મક કાયદો છે અને તેથી, તે રદકારી જોગવાઈ હોવાને કારણે, કલમ ૮૫(૨)(એ)નું કડક અર્થઘટન કરવું જરૂરી બને છે. પરંતુ જ્યાં એક અર્થઘટન અન્યાયી અથવા અસુવિધાજનક પરિણામ પેદા કરે અને બીજું એવું પરિણામ પેદા ન કરે, ત્યાં પછીના અર્થઘટનના પક્ષે અનુમાન પણ રહેલું હોય છે. તેથી, એવોર્ડના અમલીકરણની તપાસ જૂના અધિનિયમ હેઠળ

હાથ ધરાયેલી કાર્યવાહી ના ધોરણો કરવી પડે. [૫૦૮-જી-એચ; ૫૦૯-એ-બી]

આવકવેરા કમિશનર, યુ.પી. વિ. એમ/એસ. શાહ સાટિક એન્ડ સન્સ, [૧૯૮૭] ૩ એસ.સી.સી. ૫૧૬; બંસીધર અને અન્ય વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૮૮] ૨ એસ.સી.સી. ૫૫૭; લાલજી રાજા એન્ડ સન્સ વિ. ફર્મ હંસરાજ નાથુરામ, [૧૯૭૧] ૧ એસ.સી.સી. ૭૨૧; હંગરફોર્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રસ્ટ લિ. વિ. હરિદાસ મુંદ્રા અને અન્ય, [૧૯૭૨] ૩ એસ.સી.આર. ૬૯૦; ડી.સી. ભાટિયા અને અન્ય વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય એક, [૧૯૮૫] ૧ એસ.સી.સી. ૧૦૪; એમ.એસ. શિવાનંદ વિ. કર્ણાટક રાજ્ય માર્ગ પરિવહન નિગમ અને અન્ય, [૧૯૮૦] ૧ એસ.સી.સી. ૧૪૯; ગજરાજ સિંહ અને અન્ય વિ. રાજ્ય પરિવહન અપિલીય અધિકરણ અને અન્ય, [૧૯૮૭] ૧ એસ.સી.સી. ૬૫૦; ગુજરાત વિજળી બોર્ડ વિ. શાંતિલાલ આર. દેસાઈ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૯) એસ.સી. ૨૩૯=[૧૯૬૯] ૧ એસ.સી.આર. ૫૮૦; જી. એકંબરાપ્પા અને અન્ય વિ. એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ ઓફિસર, બેદારી, [૧૯૬૭] ૩ એસ.સી.આર. ૮૬૪, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

એબોટ વિ. ધ મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ, (૧૮૮૫) એસી જરૂર પીસી; ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ. હો પો સાંગ, (૧૯૬૧) ૨ ઓલ ઈઆર ૭૨૧ અને હેમિલ્ટન ગેલ વિ. વ્હાઈટ, (૧૯૨૨) ૨ કેબી જરૂર, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

જ.૧. જ્યાં નવા અધિનિયમ અમલમાં આવતાં પહેલાં લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ ગઈ હોય અને લવાઈ સમક્ષ બાકી હોય, તેવા કેસોમાં પક્ષકારો માટે એવો કરાર

કરવો ખુલ્લો છે કે આવી લવાઈ કાર્યવાહી પર નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે, અને તેઓ નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ એવો કરાર કરી શકે છે. કલમ ૮૫(૨)(એ) ની ભાષામાં એવું કશું નથી કે જે પક્ષકારોને આવો કરાર કરવા અટકાવે. જ્યારે કરારમાં ‘અન્યથા સંમત ન હોય તો’ અને ‘અમલમાં રહેલો કાયદો’ જેવા પ્રયોગો વપરાયેલા હોય, ત્યારે તે પક્ષકારોને આ વિકલ્પ આપે છે કે બાકી રહેલી લવાઈ કાર્યવાહી પર નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે એમ તેઓ સંમત થઈ શકે. “તે સમય માટે અમલમાં રહેલો” એવો પ્રયોગ માત્ર તે કાયદા તરફ જ સંકેત કરતો નથી જે લવાઈ કરાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે અમલમાં હતો, પરંતુ લવાઈ કાર્યવાહી ચલાવવા માટે જે કોઈ કાયદો અમલમાં હોય તે તરફ પણ સંકેત કરે છે, જેમાં એવોર્ડએવોર્ડના અમલીકરણનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેમ છતાં, એક પ્રતિબંધ એવો છે કે જ્યાં લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ નથી, ભલે લવાઈ કરાર જુના અધિનિયમ હેઠળનો હોય, ત્યાં નવો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી તેઓ જુના અધિનિયમની લાગુ પડતાની બાબતે સંમત થઈ શકતા નથી.

[૫૦૩-એફ-જી; ૫૧૨-જી, ૫૧૩-ઈ-બી; ૫૧૨-જી-એચ]

સર દિનશો માણેકજી પેટિટ વિ. જી.બી. બદકાસ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૯) બોમ્બે ૧૫૧; દેવકુમારસિંહજી કસ્તુર્યદજી વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૭) એમ.પી. ૨૬૮ અને રેશ્મા કન્સ્ટ્રક્શન્સ વિ. ગોવા રાજ્ય, (૧૯૯૯) ૧ એમ.એલ.જે. ૪૬૨, માન્ય ઠરાવવામાં આવેલ.

૪.૨. કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮માં કાનૂની કાર્યવાહી પર પ્રતિબંધ મૂકતા કરારો સંબંધિત જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ છે. કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ના

અપવાદ ૧ મુજબ, એવો કરાર ગેરકાયદેસર બનતો નથી જેમાં પક્ષકારો ભવિષ્યમાં ઊભા થતા કોઈપણ વિવાદને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવા સંમત થાય. એવું હોવાથી, પક્ષકારો એ બાબતે પણ સંમત થઈ શકે કે તે સમયે અમલમાં રહેલા મધ્યસ્થતા કાયદાની જોગવાઈઓ મધ્યસ્થ પ્રક્રિયાઓ પર લાગુ પડશે. પક્ષકારોને મધ્યસ્થ પ્રક્રિયા ચલાવવામાં આવે તે સમયે કયો કાયદો અમલમાં હશે તેની જાણ હોવી આવશ્યક નથી. તેઓ હંમેશા આ બાબતે સંમત થઈ શકે છે કે સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલી જોગવાઈઓ લાગુ પડશે. બાબતને આ દૃષ્ટિએ જોતા, જો પક્ષકારો સંમત થયા હોય કે સંબંધિત સમયે તે સમયે અમલમાં રહેલી કાનૂની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, તો તે અંગે કોઈ વાંધો રહી શકતો નથી. [૫૧૪-એચ; ૫૧૫-એ; બી; સી]

૫.૧. નવા અધિનિયમના અમલારંભ પછી આપવામાં આવેલ વિદેશી એવોર્ડનું અમલીકરણ માત્ર નવા અધિનિયમ હેઠળ જ કરી શકાય. વિદેશી એવોર્ડનું અમલીકરણ વિદેશી એવોર્ડ્સ (માન્યતા અને અમલીકરણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ કરાવવાનો કોઈ અર્જિત અધિકાર નથી. વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ ૨૯ થયા પછી, હવે વિદેશી એવોર્ડનું અમલીકરણ નવા અધિનિયમના ભાગ ૨ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના આધારે, તે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન એવોર્ડ છે કે જુનિવા કન્વેન્શન એવોર્ડ છે તેના આધારે, નવા અધિનિયમ હેઠળ કરી શકાય છે. વિદેશી અધિકારક્ષેત્રમાં લવાઈ કાર્યવાહી ક્યારે શરૂ થઈ હતી તે હકીકતથી આ નિર્પેક્ષ છે. કોઈ અધિકાર ઉપાર્જિત થયો નથી, તેથી સામાન્ય જોગવાઈઓ અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડતી નથી. વધુમાં,

વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણ બાબતે વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ અને નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓમાં ખાસ કોઈ તફાવત નથી. બંને અધિનિયમોમાં વિદેશી એવોર્ડની વ્યાખ્યા સમાન છે. વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણ સંબંધિત વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ તથા નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓને સામસામે મૂકી જોવામાં આવે તો મુશ્કેલી કોઈ તફાવત જણાય. [૫૧૫-સી; ડી; ઈ; ૫૧૬-ડી]

૫.૨. વિદેશી એવોર્ડએવોર્ડ અધિનિયમ માત્ર વિદેશી પુરસ્કારોની માન્યતા અને અમલવારી સાથે જ સંબંધિત છે અને તેમાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ચલાવવા અંગેની જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ નથી, જે સ્વભાવતઃ વિદેશી દેશમાં થયેલી હોવી આવશ્યક છે. મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી અને એવોર્ડએવોર્ડની અમલવારી, મધ્યસ્થતાની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં બે અલગ તબક્કાઓ છે. જ્યારે વિદેશી એવોર્ડએવોર્ડ અધિનિયમમાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી અંગે કોઈ જોગવાઈઓ નથી, ત્યારે એવું શક્ય નથી કે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) ના બળે વિદેશી એવોર્ડએવોર્ડ અધિનિયમની લાગુ પડતાશક્તિ જળવાઈ રહે. [૫૧૬-ઈ-એફ; ૫૧૫-એચ; ૫૧૬-એ]

શેઝીઝ કન્સ્ટ્રક્શન કો. પી. લિ. વિ. કોંકણ રેલવે કન્સ્ટ્રક્શન, [૧૯૯૮] ૫ એસ.સી.સી. ૫૯૯, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

સુમિતોમો હેવી ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ. ઓ.એન.જી.સી. લિ. અને અન્ય, [૧૯૯૮] ૧ એસ.સી.સી. ૩૦૫ તથા ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિ. વેસ્ટર્ન કંપની ઓફ નોર્થ અમેરિકા, [૧૯૮૭] ૧ એસ.સી.આર. ૧૦૨૪, ઉલ્લેખિત.

દિવાની અપીલી અધિકારક્ષેત્ર: દિવાની અપીલ ક્રમાંક ૬૦૩૬ ઓફ ૧૯૯૮ વગેરે.

૧૯૯૮ના ઈ.પી. ક્રમાંક ૪૭ માં દિલ્હી વડી અદાલતના તા. ૨૧.૯.૯૮ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

આર.એફ. નરીમાન, આર.પી. ભટ્ટ, એસ.જી. દેસાઈ, દિપાંકર પી. ગુપ્તા, એ.કે. ગાંગુલી, આર.એન. કરંજવાલા, ગૌરવ બેનરજી, અરવિંદ કુમાર, સુશ્રી સીમા સાપ્રા, સુશ્રી સુરબ્યા, શ્રીમતી માનિક કરંજવાલા, બી.વી. દેસાઈ, સિદ્ધાર્થ ચૌધરી, આર. રહીમ, કેલાશ વસદેવ, જયદીપ ગુપ્તા, બડી એ. રંગનાથન, સુશ્રી એસ. મદન, કૃષ્ણાન વેણુગોપાલ, આર. શશિપ્રભુ, મનીષ ગર્ગ, ઉદય એન. તિવારી, કે.કે. લાહિરી, એજાઝ મકબૂલ, બી.કે. મિશ્રા અને સુબુ રંજન હાજર પક્ષકારો માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યો હતો દ્વારા

ડી.પી. વાઘવા, ન્યાયાધીશ.

૧. આ ત્રણ અપીલો મધ્યસ્થતા અને સુલેહ અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૮૫ ના ઘડતર અને અર્થઘટન સંબંધિત ત્રણ ભિન્ન પ્રશ્નો ઉઠાવે છે; આ કલમમાં ત્રણ અધિનિયમોના ૨૬ અને સંરક્ષણ અંગેની જોગવાઈ સમાવાઈ છે, નામે, મધ્યસ્થતા (પ્રોટોકોલ એન્ડ કન્વેન્શન) અધિનિયમ, ૧૯૩૭, મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૪૦ (સંક્ષેપમાં ‘જૂનો અધિનિયમ’) અને વિદેશી એવોર્ડ્સ

(માન્યતા અને અમલીકરણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (સંક્ષેપમાં ‘વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ’).

૨. નવા અધિનિયમની આ કલમ ૮પને અમે પ્રારંભમાં પુનઃઉત્પન્ન કરીએ છીએ:

૮પ. ૨૬ અને બચાવ – (૧) આર્બિટ્રેશન (પ્રોટોકોલ એન્ડ કન્વેન્શન) અધિનિયમ, ૧૯૩૭ (૧૯૩૭ નું ૬), આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૦ (૧૯૪૦ નું ૧૦) અને ફોરેન એવોર્ડ્સ (રીકગ્રિશન એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (૧૯૬૧ નું ૪૫) આથી ૨૬ કરવામાં આવે છે. (૨) આવા ૨૬ થયાં હોવા છતાં, – (એ) પક્ષકારો દ્વારા અન્યથા સંમતિ ન કરવામાં આવી હોય તો, આ અધિનિયમ અમલમાં આવ્યું તે પહેલાં આરંભ થયેલ આર્બિટ્રલ કાર્યવાહી અંગે ઉપરોક્ત અધિનિયમોની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે; પરંતુ આ અધિનિયમ અમલમાં આવ્યું તે દિવસે અથવા ત્યારબાદ આરંભ થયેલ આર્બિટ્રલ કાર્યવાહી અંગે આ અધિનિયમ લાગુ પડશે; (બી) ઉપરોક્ત અધિનિયમો હેઠળ બનાવવામાં આવેલા તમામ નિયમો અને પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી તમામ સૂચનાઓ, જ્યાં સુધી તે આ અધિનિયમ સાથે અસંગત ન હોય ત્યાં સુધી, અનુક્રમે આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવ્યા હોય અથવા જારી કરવામાં આવ્યા હોય તેમ માનવામાં આવશે.

૩. થિસેન સ્ટાહલયુનિયન જી.એમ.બી.એચ.ના કેસમાં (સી.એ. ક્રમાંક ૬૦૩૬ ઓફ ૧૯૯૮) કોર્ટ્સમાં પ્રારંભ કોર્ટ રોલ્ડ માઈલ્ડ સ્ટીલ શીટ્સના વેચાણ અને ખરીદી માટેના કરારમાં મધ્યસ્થતા કરાર સમાવિષ્ટ છે. સંબંધિત કલમો નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૧૨ : કાનૂની અર્થઘટન ૧૨.૧ આ કરાર સમયાંતરે અમલમાં રહેલા ભારતના કાયદાઓ અનુસાર શાસિત થશે અને તેનું અર્થઘટન તે મુજબ કરવામાં આવશે. ૧૨.૨ અહીં ઉપયોગમાં લેવાયેલા એવા તમામ વાણિજ્યિક શબ્દો અને સંક્ષેપો, જેઓની અન્યથા વ્યાખ્યા આપવામાં આવી નથી, તેમના અર્થઘટન માટે "ઈન્કોર્પર્સ ૧૯૯૦" ના નિયમો લાગુ પડશે. કલમ ૧૩ : વિવાદોનું નિરાકરણ આ કરારની રચના, અર્થ, અમલ અથવા અસર સંબંધિત, અથવા તેના ભંગને લઈને, આ કરારના પક્ષકારો વચ્ચે જે કોઈપણ પ્રકારના વિવાદો અથવા મતભેદો ઊભા થાય, તેઓ પક્ષકારો વચ્ચે સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે સમાધાન ન થાય તો; પેરિસ, ફ્રાંસ સ્થિત ઇન્ટરનેશનલ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ (આઈ.સી.સી.) ના સમાધાન અને લવાદના નિયમો અનુસાર, આઈ.સી.સી.ની અદાલત ઓફ આર્બિટ્રેશનના આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલના ચેરમેન દ્વારા નિયુક્ત એકમાત્ર લવાદી દ્વારા, લવાદ દ્વારા નિરાકરવામાં આવશે અને તે અનુસંધાને આપેલ લવાદી ચુકાદો બંને પક્ષકારો પર બાંધકારી રહેશે. લવાદી કાર્યવાહીનું સ્થળ ન્યૂ દિલ્હી, ભારત રહેશે.

૪. વિવાદો અને મતભેદો ઊભા થતા, જૂના અધિનિયમ હેઠળ ૧૪.૦૯.૧૯૯૫ના રોજ મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી શરૂ થઈ. આ દિવસે કરારમાં રહેલી મધ્યસ્થી કલમ મુજબ આઈ.સી.સી. સમક્ષ મધ્યસ્થી માટે વિનંતી કરવામાં આવી હતી, અને મલેશિયન બારના શ્રી સેસિલ અબ્રાહમને ૧૫.૧૧.૧૯૯૫ના રોજ એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા. મધ્યસ્થીમાં સંદર્ભની શરતો ૧૩.૦૫.૧૯૯૬ના રોજ અંતિમ કરવામાં આવી.

એકમાત્ર મધ્યસ્થી સમક્ષ સુનાવણી ૭.૦૧.૧૯૯૭થી ૨૮.૦૧.૧૯૯૭ સુધી થઈ. એવોર્ડએવોર્ડ ૨૪.૦૯.૧૯૯૭ના રોજ આપવામાં આવ્યો. તે દરમિયાન ૨૫.૦૧.૧૯૯૭ના રોજ નવું અધિનિયમ અમલમાં આવ્યું હતું. ૧૩.૧૦.૧૯૯૭ના રોજ થાઈસને જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૪ અને ૧૭ હેઠળ એવોર્ડએવોર્ડને અદાલતનો નિયમ બનાવવા માટે દિલ્હી વડી અદાલતમાં અરજી દાખલ કરી (મધ્યસ્થી દાવો નં. ૩૫૨-એ/૯૭). આ કાર્યવાહી વડી અદાલતમાં લંબિત હતી ત્યારે, થાઈસને ૧૨.૦૨.૧૯૯૮ના રોજ નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૫૧ હેઠળ કાર્યવાહીમાં સ્થગિતી માટે અરજી દાખલ કરી. ત્યારબાદના દિવસે થાઈસને નવા અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડએવોર્ડના અમલ માટે વડી અદાલતમાં અરજી દાખલ કરી (અમલ અરજી નં. ૪૭/૯૮). લેવાયેલો આધાર એવો હતો કે ૨૪.૦૯.૧૯૯૭ના રોજ એવોર્ડએવોર્ડ આપવામાં આવતા મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી અને તેથી એવોર્ડએવોર્ડના અમલ માટે નવું અધિનિયમ લાગુ પડતું હતું. પ્રતિવાદી, સ્ટીલ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા લિ. (સેઈલ), એ અમલ અરજીની ગ્રાહ્યતા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો. સેઈલે જૂના અધિનિયમ હેઠળ વિવિધ આધારો પર એવોર્ડએવોર્ડ સામે વાંધાઓ પણ દાખલ કર્યા. વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો તે આ છે: શું એવોર્ડએવોર્ડના અમલ માટે તેના ઉપર નવા અધિનિયમનું શાસન રહેશે કે પછી જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે—

૫. દિલ્હી વડી અદાલતના એક માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે તા. ૨૧.૦૯.૧૯૯૮ના ચુકાદા દ્વારા એવું ઠરાવ્યું હતું કે કાર્યવાહી જુના અધિનિયમ

દ્વારા સંચાલિત થશે. થાઈસેન સ્ટાહલયુનિયન જી.એમ.બી.એચ.એ આથી વ્યથિત થઈ આ અપીલ (સી.એ. ૬૦૩૬/૯૮) દાખલ કરી.

૬. વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશનના કેસમાં (સી.એ. નં. ૪૯૨૮ ઓફ ૧૯૯૭) તા. ૪.૧૧.૧૯૯૪ના સમજૂતીનામા હેઠળ એમ/એસ. કલેર હેવન લિ.એ વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશનને “એમ.વી. કલડેરા” નામનું જહાજ વેચવા સંમત થયું હતું. સમજૂતીનામાની કલમ ૧૯ માં મધ્યસ્થતા કલમ સમાવિષ્ટ હતી, જે નીચે મુજબ છે:

જો આ કરારના અર્થઘટન અથવા પાલન સંદર્ભે કોઈ વિવાદ ઊભો થાય, તો તે યૂ.કે.ના લંડન શહેરમાં મધ્યસ્થી દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે, અને તે માટે અંગ્રેજી કાયદો લાગુ પડશે, તથા તે બાબત આ કરારના પક્ષકારો દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા એકમાત્ર મધ્યસ્થને મોકલવામાં આવશે. જો પક્ષકારો એકમાત્ર મધ્યસ્થની નિયુક્તિ અંગે સહમતિ પર પહોંચી શકતા ન હોય, તો વિવાદનો નિકાલ ત્રણ મધ્યસ્થો દ્વારા કરવામાં આવશે, જેમાં દરેક પક્ષ એક મધ્યસ્થની નિયુક્તિ કરશે અને ત્રીજા મધ્યસ્થની નિયુક્તિ લંડન સ્થિત લંડન મેરીટાઈમ આર્બિટ્રેશન “સિક”) એસોસિયેશન દ્વારા કરવામાં આવશે. જો એક પક્ષ, બીજા પક્ષે પોતાના મધ્યસ્થની નિયુક્તિ કર્યા બાદ, નિયુક્તિ કરવા માટે ટપાલ, કેબલ અથવા ટેલેક્સ દ્વારા ખામી કરનાર પક્ષને નોટિસ મોકલ્યા પછી બે અઠવાડિયા સુધી, પોતાના મધ્યસ્થની નિયુક્તિ કરવામાં અથવા બદલીરૂપે નિયુક્તિ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો પોતાના મધ્યસ્થની નિયુક્તિ કરનાર પક્ષની અરજીએ, લંડન મેરીટાઈમ આર્બિટ્રેશન (સિક) એસોસિયેશન ખામી કરનાર

પક્ષની તરફથી પણ નિયુક્તિ કરશે. મધ્યસ્થો દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્ણય પક્ષકારો પર અંતિમ અને બાંધકારીરૂપ રહેશે અને જરૂરી હોય તો તેનો અમલ કોઈપણ અદાલત અથવા અન્ય સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા, ન્યાયાલયમાં દસ્તાવેજ જે રીતે અમલમાં મૂકવામાં આવે છે, તે જ રીતે કરાવી શકાય છે.

૭. આ કેસમાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી નવા અધિનિયમના અમલ પહેલાં યુનાઇટેડ કિંગડમમાં હાથ ધરવામાં આવી હતી. એવોર્ડ લંડનમાં ૨૫.૦૨.૧૯૯૬ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો. વિચારણા માટે ઊભો થતો પ્રશ્ન એ છે કે: શું એવોર્ડના અમલ માટે તે નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓથી સંચાલિત થાય છે કે વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમથી—

૮. ગુજરાત વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તા. ૨૧.૦૪.૧૯૯૭ના આક્ષેપિત ચુકાદા દ્વારા ઠરાવ્યું કે નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે. વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશન તે ચુકાદાથી વ્યથિત થઈ અને તે ચુકાદા વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરી (સી.એ. ૪૯૨૮/૯૭).

૯. મેસર્સ રાની કન્સ્ટ્રક્શન્સ પ્રા. લિ.ના કેસમાં (સી.એ. ક્રમાંક ૬૧/૧૯૯૯) હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય વિદ્યુત બોર્ડના કેટલાક કામોના બાંધકામ માટેના કરાર હેઠળ, કલમ ૨૫માં સમાયેલ એક મધ્યસ્થતા કરાર હતો, જેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે :

ઉપરોક્ત મુજબ કરારની વિરુદ્ધ જોગવાઈઓને આધીન રહી, આ કલમ હેઠળની તમામ મધ્યસ્થી કાર્યવાહી પર ભારતીય મધ્યસ્થી અધિનિયમ, ૧૯૪૦ અથવા

તેની કોઈપણ વૈધાનિક સુધારા અથવા પુનઃઅધિનિયમન તેમજ તે હેઠળ બનાવવામાં આવેલા અને હાલ અમલમાં રહેલા નિયમો લાગુ પડશે.

૧૦. વિવાદો ઊભા થતા, તેઓને જ.૧૨.૧૯૯૩ના રોજ એકમાત્ર મધ્યસ્થ સમક્ષ મોકલવામાં આવ્યા. નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા બાદ મધ્યસ્થે ૨૩.૦૨.૧૯૯૬ના રોજ પોતાનો મધ્યસ્થ નિર્ણય આપ્યો. હિમાચલ પ્રદેશ વડી અદાલતના બે ચુકાદાઓમાં, જે બંને એકલ ન્યાયાધીશો દ્વારા આપવામાં આવ્યા હતા, કયું અધિનિયમ લાગુ પડશે, જૂનું કે નવું, તે અંગે મતભેદ હોવાને કારણે, વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશો નીચેનો પ્રશ્ન વિશાળ ખંડપીઠ સમક્ષ સંદર્ભિત કર્યો :

૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં ઉલ્લેખિત કરાર, જે ૧૯૪૦ ના અધિનિયમ હેઠળ પહેલેથી શરૂ થયેલી અને બાકી રહેલી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પર ઉક્ત અધિનિયમ લાગુ પડે તે હેતુસર જરૂરી છે, તે અનિવાર્યપણે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમના અમલારંભ પછી જ કરવાનું હોય છે કે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમ અમલમાં આવતાં પહેલાં પક્ષકારો વચ્ચે પહેલેથી કરવામાં આવેલા કરારમાં તે બાબત અંગેની કોઈ જોગવાઈ તે હેતુ માટે પૂરતી ગણાશે.

૧૧. સંદર્ભનો પ્રશ્ન સુખદ રીતે શબ્દબદ્ધ થયેલો જણાતો નથી. તેનો અર્થ એ છે કે જ્યારે નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨) ના ખંડ (એ) માં "જો પક્ષકારો દ્વારા અન્યથા સંમતિ ન આપવામાં આવી હોય" એવો પ્રયોગ વપરાયો છે, ત્યારે શું પક્ષકારો નવા અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં નવા અધિનિયમની લાગુ

પડતાને માટે સંમતિ આપી શકે, કે પછી તેમને આવશ્યક રીતે નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા બાદ જ સંમતિ આપવાની રહે છે,

૧૨. વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે, વિવાદિત ૧૬.૦૭.૧૯૯૮ તારીખના ચુકાદા દ્વારા, એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે કરારની કલમ ૨૫નું "એવું અર્થઘટન સ્વીકાર્ય નથી કે આ કેસ ૧૯૯૬ના અધિનિયમ દ્વારા શાસિત થાય છે".

૧૩. થિસેન અને રાણી કન્સ્ટ્રક્શનના કેસોમાં નવા અધિનિયમ અથવા જૂના અધિનિયમના પ્રયોગના પક્ષમાં અને વિરોધમાં તથા વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશનના કેસમાં વિદેશી એવોર્ડએવોર્ડ અધિનિયમના સંદર્ભમાં વિશદ રીતે દલીલો રજૂ કરવામાં આવી છે. તેમ છતાં, અમારી સમક્ષના મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવા માટે જેટલા અંશે અમે આ દલીલોને પ્રાસંગિક માનીએ છીએ, એટલા અંશે અમે તેમનો સંક્ષેપમાં ઉલ્લેખ કરીશું.

૧૪.

રજૂઆતો :

શ્રી પી.એસ. નરીમન, જેમણે થાયસન માટે હાજરી આપી હતી, તેમણે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી હતી: ૧. અંતિમ લવાઈ એવોર્ડએવોર્ડ દ્વારા લવાઈ કાર્યવાહીનો સમાપન અને તે એવોર્ડએવોર્ડનો અમલ, આ બે અલગ કાર્યવાહી છે. નવા અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ, તેમાં જોગવાઈ મુજબ, લવાઈ કાર્યવાહીનો અંતિમ એવોર્ડએવોર્ડ દ્વારા અથવા લવાઈ અધિકરણના ઉપકલમ (૨) હેઠળના આદેશ દ્વારા સમાપન થશે. તેથી, લવાઈ કાર્યવાહી સમાપ્ત થયા

પછી અને અંતિમ એવોર્ડએવોર્ડ આપવામાં આવ્યા બાદ, એવોર્ડએવોર્ડના અમલ માટે નવા અધિનિયમનો આશરો લેવો પડે, કારણ કે જ્યારે એવોર્ડએવોર્ડ આપવામાં આવ્યો ત્યારે જૂનું અધિનિયમ રદ થઈ ચૂક્યું હતું. ૨. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫ ની ઉપકલમ (૨) ની કલમ (એ) હેઠળની બચાવ જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતાં, જનરલ ક્લોઝિસ એક્ટ, ૧૮૯૭ ની કલમ ૬ નો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક નથી. ૩. નવું અધિનિયમ યુએનસીઆઈટીઆરએએલ મોડેલ કાયદા પર આધારિત છે. તે પ્રગતિશીલ અધિનિયમ છે. નવા અધિનિયમના પસાર થવા પાછળ જે હેતુઓ હતા, તે ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ. આ માટે નવા અધિનિયમની પ્રસ્તાવનાનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય. “હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન” માં નવા લવાદ કાયદાની રજૂઆત પાછળના ઉદ્દેશ્યો સમજાવવામાં આવ્યા છે. સ્પષ્ટપણે એવો અભિપ્રાય છે કે નવું અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવેલા એવોર્ડએવોર્ડનો અમલ નવા અધિનિયમથી નિયંત્રિત થવાનો છે. કલમ ૮૫ ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન હેતુલક્ષી હોવું જોઈએ, જે નવા અધિનિયમના હેતુને આગળ વધારે. સુંદરમ ફાઈનાન્સ લિ. વિ./એસ. એનઈપીસી ઇન્ડિયા લિ. જે.ટી. ૧૯૯૯ (૧ એસસી ૪૯) માં વિચારણા માટે ઊભો થયેલો પ્રશ્ન એવો હતો કે નવા અધિનિયમની કલમ ૯ હેઠળ અદાલતને લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થાય તે પહેલાં અને લવાદ નિયુક્ત થાય તે પહેલાં પણ અંતરિમ આદેશો પસાર કરવાની અધિકારિતા છે કે નહીં. આ કલમ હેઠળ અદાલતને લવાઈ કાર્યવાહી પહેલાં અથવા દરમિયાન અથવા લવાઈ એવોર્ડએવોર્ડ બન્યા પછી પણ તેના અમલ પહેલાં કોઈપણ

સમયે અંતરિમ આદેશો પસાર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. ચર્ચા દરમિયાન આ અદાલતે નવા અધિનિયમની જાહેરાત તરફ દોરી ગયેલા હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનનો ઉલ્લેખ કર્યો અને કહ્યું: “૧૯૯૬ નો અધિનિયમ (નવું અધિનિયમ) લવાઈ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ (જૂનું અધિનિયમ) થી ખૂબ જ ભિન્ન છે. તેથી, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન અને રચનાત્મક સમજ સ્વતંત્ર રીતે થવી જોઈએ અને હકીકતમાં ૧૯૪૦ ના અધિનિયમનો ઉલ્લેખ કરવાથી અર્થભ્રમ સર્જાઈ શકે છે. અન્ય શબ્દોમાં, ૧૯૯૬ ના અધિનિયમ (નવું અધિનિયમ) ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન ૧૯૪૦ ના અધિનિયમ (જૂનું અધિનિયમ) ના આધારભૂત સિદ્ધાંતોથી અસંપૂર્ણ રહીને થવું જોઈએ. આ જોગવાઈઓના અર્થઘટનમાં સહાય મેળવવા માટે ૧૯૪૦ ના અધિનિયમ કરતાં યુએનસીઆઈટીઆરએએલ મોડેલ કાયદાનો ઉલ્લેખ વધુ સંબંધિત છે.” ૪. લવાઈ કાર્યવાહી ચલાવતો કાયદો અને એવોર્ડએવોર્ડને નિયંત્રિત કરતો કાયદો અલગ હોઈ શકે છે. આ સંદર્ભમાં આ અદાલતના સુમિતોમો હેવી ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ./એસ. ઓએનજીસી લિ. અને અન્ય, જે.ટી. ૧૯૯૭ (૯ એસસી ૬૬૬) ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય. સુમિતોમો હેવી ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. ના કેસમાં (ઉપરોક્ત), પક્ષકારો વચ્ચેના લવાઈ કરાર મુજબ કાર્યવાહી લંડનમાં ઇન્ટરનેશનલ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સની જોગવાઈઓ અને સમયાંતરે તેમાં થતા સુધારાઓ અનુસાર બનેલા નિયમો મુજબ થવાની હતી. એવોર્ડએવોર્ડ ૨૭.૦૬.૧૯૯૫ ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો. ઓએનજીસી લિ. એ બોમ્બેની વડી અદાલતમાં અરજી દાખલ કરી અને પ્રાર્થના કરી કે પ્રતિવાદીને જૂના

અધિનિયમની કલમ ૧૪ હેઠળ તે અદાલતમાં એવોર્ડએવોર્ડ રજૂ કરવાની દિશા અપાય. ઓએનજીસી તરફથી દલીલ કરવામાં આવી કે એવોર્ડએવોર્ડ અમાન્ય, અમલઅયોગ્ય અને લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ ની જોગવાઈઓ હેઠળ રદ થવા પાત્ર છે. ઓએનજીસીની આ અરજી વડી અદાલતે મંજૂર કરી હતી. નોંધવામાં આવ્યું કે લંડનની ક્વીન્સ બેંચ ડિવિઝન, કોમર્શિયલ અદાલતમાં પ્રાથમિક સુનાવણી દરમિયાન પોટર, ન્યાયાધીશે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે વિચારણા માટેના કેસના પાસાઓમાંનો એક એવો હતો: “(૪) ક્યુરિયલ કાયદો, એટલે કે, લવાદી કાર્યવાહી પોતે જને નિયંત્રિત કરતો કાયદો, અને સંદર્ભ કેવી રીતે ચલાવવો તેની રીત. તે લવાદીઓની પ્રક્રિયાત્મક સત્તાઓ અને ફરજો, પુરાવા સંબંધિત પ્રશ્નો અને કરારના યોગ્ય કાયદાનું નિર્ધારણ નિયંત્રિત કરે છે.” બોમ્બે વડી અદાલતના નિર્ણયને આ અદાલતમાં પડકારવામાં આવ્યો. આ અદાલતે કહ્યું કે અપીલમાં કેન્દ્રિય મુદ્દો એ હતો કે ક્યુરિયલ કાયદાની કાર્યસીમા શું છે અને પછી નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું: “અમારો નિષ્કર્ષ એવો છે કે ક્યુરિયલ કાયદો લવાદી સમક્ષની કાર્યવાહી ચાલુ રહે ત્યાં સુધી તેની પ્રક્રિયા અને ચલણને નિયંત્રિત કરવા માટે કાર્ય કરે છે. ક્યુરિયલ કાયદાનો અમલ કરતી અદાલતોને, તેમની અધિકારિતાની અંદર ચલાતી લવાદી પ્રક્રિયાઓમાં પક્ષકારો દ્વારા કરાયેલી અરજીઓ સાંભળવાની સત્તા છે, જેથી લવાદી સમક્ષ અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા ક્યુરિયલ કાયદાની આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ છે તેની ખાતરી થઈ શકે અને તેનાથી અનુસંગિક રાહતો પણ આપી શકાય. ક્યુરિયલ કાયદો અમલ કરતી અદાલતોની આવી સત્તા લવાદી સમક્ષની કાર્યવાહી પૂર્ણ થાય ત્યારે સમાપ્ત થાય

છે. લવાદી સમક્ષની કાર્યવાહી તે સંદર્ભ સ્વીકારતા શરૂ થાય છે અને એવોર્ડએવોર્ડ બનતા પૂર્ણ થાય છે. મસ્ટિલ અને બોયડના ગ્રંથમાં (ઇંગ્લેન્ડમાં કોમર્શિયલ લવાદનો કાયદો અને પ્રથા, ૨ મું સંસ્કરણ) જેમ જણાવવામાં આવ્યું છે, તેમ માન્ય એવોર્ડએવોર્ડ બનતા જ સંદર્ભમાં લવાદીની સત્તા, અધિકારો અને ફરજોનો અંત આવે છે અને તે “ફ્લેટસ ઓફિશિયો” બની જાય છે. કાયદા મુજબ લવાદી પર પોતાનો એવોર્ડએવોર્ડ અદાલતમાં દાખલ કરવાની ફરજ નથી, પરંતુ એવોર્ડએવોર્ડનો અમલ માંગતા પક્ષ દ્વારા તેને એવું કરવા કહેવામાં આવી શકે. અદાલતમાં એવોર્ડએવોર્ડ દાખલ કરવાની જરૂર ત્યારે જ ઊભી થાય છે જ્યારે તેનો અમલ કરાવવો જરૂરી હોય, અને તેને પડકારવાની જરૂર ત્યારે ઊભી થાય છે જ્યારે તેનો અમલ કરાવવામાં આવી રહ્યો હોય. અમલની પ્રક્રિયા લવાદી સમક્ષની કાર્યવાહીથી અનુગામી અને સ્વતંત્ર છે. તે લવાદીએ લવાદ ચલાવતા સમયે અનુસરેલી પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરનાર ક્યુરિયલ અથવા પ્રક્રિયાત્મક કાયદાથી નિયંત્રિત થતી નથી.” પ. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫ મર્યાદિત રદબાતલની જોગવાઈ કરે છે. આ કલમની તુલના જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ સાથે કરવી જોઈએ, જે નીચે મુજબ છે: “૪૮. બાકી રહેલા સંદર્ભો માટે બચાવ. — આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ, આ અધિનિયમના પ્રારંભ સમયે બાકી રહેલા કોઈપણ સંદર્ભ પર લાગુ પડશે નહીં; અને આ અધિનિયમના પ્રારંભ પહેલાં તાત્કાલિક અમલમાં રહેલો કાયદો, આ અધિનિયમથી કરાયેલ કોઈપણ રદ હોવા છતાં, તેવા સંદર્ભ પર લાગુ પડતો રહેશે.” જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ માં વપરાયેલી ભાષાથી આ ભિન્નતા જ્ઞાતપૂર્વક છે અને નવા અધિનિયમની

કલમ ૮૫ ની વ્યાપ્તિ વિચારતા તેને અસરકારક બનાવવી આવશ્યક છે. ૬. એવું માનીએ કે જનરલ કલોઝિસ એક્ટની કલમ ૬ લાગુ પડે છે, તો પ્રશ્ન એવો ઊભો થાય છે કે જૂના અધિનિયમ હેઠળ લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ ત્યારે પક્ષકારને કોઈ હક પ્રાપ્ત થાય છે કે નહીં, અને નવું અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવેલ એવોર્ડએવોર્ડ છતાં પણ જૂના અધિનિયમથી નિયંત્રિત થશે કે નહીં; તેનો જવાબ ત્યારે જ આપી શકાય જ્યારે પક્ષકારને કોઈ નિહિત હક પ્રાપ્ત થયો હોય. નિહિત હકો ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે જ્યારે એવોર્ડએવોર્ડના અમલ માટે કાર્યવાહી હાથ ધરાય, તે પહેલાં નહીં. કોઈ અધિનિયમનો લાભ લેવાનો અધિકાર નિહિત હક નથી. માત્ર અમૂર્ત હક હોઈ શકે નહીં; ફક્ત પ્રાપ્ત હક જ હોઈ શકે. એવોર્ડએવોર્ડ બન્યા સુધી કોઈપણ પક્ષકારને પ્રાપ્ત હક હોતો નથી. એવોર્ડએવોર્ડ બન્યા સુધી કોઈને પોતાનાં હકો શું છે તે ખબર પડતી નથી. આ સંદર્ભમાં પ્રિવી કાઉન્સિલના એબોટ વિ./એસ. ધ મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [૧૮૯૫ એસી જરૂપ (પીસી)] ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય, જેને આ અદાલતે હંગરફોર્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રસ્ટ લિમિટેડ વિ./એસ. હરિદાસ મુન્દ્રા અને અન્ય ૧૯૭૨ (૩ એસસીઆર ૬૯૦) માં અનુસર્યો હતો. આ અદાલતના બીજા એક નિર્ણય ડી.સી. ભાટિયા અને અન્ય વિ./એસ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય જે.ટી. ૧૯૯૪ (૭ એસસી ૧૧૪) નો પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય. એબોટ વિ./એસ. ધ મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [૧૮૯૫ એસી જરૂપ (પીસી)] માં અદાલતે કહ્યું હતું કે “૨૬ કરનાર કાયદાની તારીખે અસ્તિત્વમાં રહેલો, ૨૬ કરાયેલ કાયદાની જોગવાઈઓનો લાભ લેવાનો માત્ર હક, સામાન્ય બચાવ કલમના અર્થમાં ‘પ્રાપ્ત હક’ નથી.” અપીલકર્તાએ

દલીલ કરી હતી કે રદ કરાયેલા અધિનિયમ હેઠળ તેને વધારાની શરતી ખરીદી કરવાની હકદારી હતી, અને ૧૮૮૪ નો ક્રાઉન લેન્ડ્સ એક્ટ પસાર થયો ત્યારે તે “પ્રાપ્ત હક” હતો અને તેથી રદ થયા છતાં તેવા રદથી પ્રભાવિત રહ્યો નહોતો. ૧૮૮૪ ના અધિનિયમએ અગાઉના ૧૮૬૧ ના ક્રાઉન લેન્ડ્સ એક્ટને રદ કર્યો હતો. બોર્ડે નિરીક્ષણ કર્યું: “રદ કરનાર અધિનિયમોના કેસમાં તમામ પ્રાપ્ત થયેલા હકોને બચાવવાની પ્રથા ખૂબ સામાન્ય રહી છે. જો એવું માનવામાં આવે કે તેનો પ્રભાવ એવો હતો કે રદ કરાયેલા કોઈપણ અધિનિયમોના લાભનો ઉપયોગ કરી શકનાર કોઈપણ વ્યક્તિ માટે હજી પણ તેમનો લાભ લેવો ખુલ્લો રહી જાય, તો તેનું પરિણામ ખૂબ જ દૂરગામી થશે. વિન્ડેયર ન્યાયાધીશે નોંધ્યું છે તેમ, કોઈ અધિનિયમનો લાભ લેવા સત્તાને અયોગ્યતા વિના “અધિકાર” કહી શકાય એવું હોઈ શકે. પરંતુ પ્રશ્ન એ છે કે જે અધિનિયમનું અર્થઘટન કરવાનું છે તેના અર્થમાં તે “ઉપાર્જિત અધિકાર” છે કે નહીં. તેમની લોર્ડશીપ્સનું મત એવું છે કે નહીં, અને આ અભિપ્રાયને એ હકીકતથી વધુ બળ મળે છે કે જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે શબ્દો “વહન કરાયેલ અથવા લાદવામાં આવેલ ફરજો” શબ્દસમૂહ સાથે જોડાણમાં મળે છે. તેમના મત મુજબ, સમાજના સભ્યોમાં અથવા તેમના કોઈ વર્ગમાં માત્ર એટલો જ અધિકાર કે તેઓ કોઈ અધિનિયમનો લાભ લઈ શકે, અને કોઈ વ્યક્તિએ તે અધિકારનો ઉપયોગ કરવા તરફ કોઈ કૃત્ય કર્યું ન હોય, તો એવો અધિકાર યોગ્ય રીતે તે અધિનિયમના અર્થમાં “ઉપાર્જિત અધિકાર” ગણાવી શકાય નહીં. અપીલકર્તા એ પણ સ્થાપિત કરી શકે કે કલમ ૨(બી) ની ભાષા તેના દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલા અધિકારને તેના માટે

અનામત રાખવા પૂરતી હતી, તો પણ તેને વધુ મુશ્કેલીઓ દૂર કરવી પડત. તે અધિનિયમ માત્ર એટલું જ નક્કી કરે છે કે "ઉપાર્જિત અધિકારો" રદથી પ્રભાવિત ન થાય, પરંતુ તે "આ અધિનિયમની તે સંબંધિત કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈઓના અધિન" રહેશે. આ અદાલતે હંગરફર્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રસ્ટ લિમિટેડ વિ./ હરિદાસ મુન્દ્રા અને અન્ય, ૧૯૭૨ (૩) એસ.સી.આર. ૬૯૦ માં પ્રિવી કાઉન્સિલના એબોટ વિ./ ધ મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [૧૮૯૫ એ.સી. જરૂર (પી.સી.)] ના નિર્ણયનું અનુસરણ કરતાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે માત્ર અધિનિયમની જોગવાઈઓનો લાભ લેવાનો અધિકાર ઉપાર્જિત અધિકાર નથી. ડી.સી. ભાટિયા અને અન્ય વિ./ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, જે.ટી. ૧૯૯૪ (૭) એસ.સી. ૧૧૪ માં આ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે ઉદ્ભવેલો પ્રશ્ન દિલ્હી ભાડા નિયંત્રણ અધિનિયમની કલમ ૩(સી) ના અર્થઘટન અને તેની બંધારણીય માન્યતા સંબંધિત હતો. દિલ્હી ભાડા નિયંત્રણ અધિનિયમમાં ૧.૧૨.૧૯૮૮ થી સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે કલમ ૩(સી) ઉમેરવામાં આવી, જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી કે તે અધિનિયમની જોગવાઈઓ કોઈપણ એવી મિલ્કત પર લાગુ પડશે નહીં કે જેના માટે માસિક ભાડું રૂપિયા ૩,૫૦૦.૦૦ થી વધુ હોય. આ અદાલતે દિલ્હી ભાડા નિયંત્રણ અધિનિયમની કલમ ૩(સી) માં સમાયેલ જોગવાઈઓની બંધારણીય માન્યતા યથાવત્ રાખતાં નોંધ્યું હતું કે "અમે આ દલીલ સ્વીકારી શકતા નથી કે ભાડૂતોને કાયદા હેઠળ તેમની કબજાવાળી મિલ્કતોમાં નિહિત અધિકાર પ્રાપ્ત થયો હતો. અમારું મત છે કે કલમ ૩(સી) ની જોગવાઈઓ તે પરિસરો પર પણ લાગુ પડશે, જે પહેલેથી માસિક રૂપિયા

૩,૫૦૦.૦૦ થી વધુ ભાડે અપાઈ ચૂક્યા હતા, જ્યારે ૧૯૮૮ નો સુધારો અમલમાં આવ્યો હતો." ભાડૂતો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોમાંથી એક એવી હતી કે તેમણે એવા નિહિત અધિકારો પ્રાપ્ત કર્યા હતા, જેને ભંગ કરી શકાય નહીં, જો સુધી સુધારક અધિનિયમમાં તે અસર માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈઓ ન હોય. તેમનું કહેવું હતું કે વર્તમાન કાયદા હેઠળ ભાડૂતોને મૂલ્યવાન માલમત્તા સંબંધિત અધિકારો પ્રાપ્ત થયા હતા અને તેમને બહાર કાઢી શકાય નહીં કે ભાડું વધારી શકાય નહીં, અને લીઝ પૂર્ણ થયા પછી ભાડૂત વિરુદ્ધ દાવો પણ લાવવામાં આવી શકતો ન હતો. આ અદાલતે તે દલીલ નકારી કાઢી અને જણાવ્યું હતું:-

"પર. અમારે અનેક કારણોસર આ દલીલ માન્ય રાખવી શક્ય નથી. વિવિધ રાજ્ય વિધાનમંડળો દ્વારા ભાડા નિયંત્રણ અધિનિયમ બનાવાયા પહેલાં, માલિક અને ભાડૂત વચ્ચેનો કાનૂની સંબંધ મિલ્કત હસ્તાંતરણ અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થતો હતો. દિલ્લી ભાડા નિયંત્રણ અધિનિયમે ભાડૂતોને માલિક દ્વારા ભાડામાં અતિશય વધારો તેમજ બહાર કઢાણથી, ચોક્કસ નિર્ધારિત આધાર સિવાય, રક્ષણ આપ્યું હતું. વિધાનમંડળે સુધારક અધિનિયમ ક્રમાંક ૫૭ સન ૧૯૮૮ દ્વારા દિલ્લી ભાડા નિયંત્રણ અધિનિયમને અંશતઃ રદ કર્યો છે. આ સ્પષ્ટ રદનો કિસ્સો છે. સુધારક અધિનિયમ દ્વારા વિધાનમંડળે એવા ભાડૂતોને, જે માસિક રૂપિયા ૩,૫૦૦.૦૦ કે તેથી વધુ ભાડું ચૂકવતા હતા, અત્યાર સુધી મળતું રક્ષણ પાછું ખેંચી લીધું છે. જો અધિનિયમમાં સુધારો થાય તે પહેલાં ભાડૂતોને બહાર કાઢવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હોત,

તો તેઓ માલિક દ્વારા એવા બહાર કઢાણનો પ્રતિરોધ કરવા અધિનિયમની જોગવાઈઓનો લાભ લઈ શકતા. પરંતુ આ તો અધિનિયમનો લાભ લેવાના અધિકારથી વધુ કંઈ નહોતું. ભાડૂતને જ્યાં સુધી કાયદો અમલમાં રહ્યો અને તેના પર લાગુ પડતો રહ્યો ત્યાં સુધી કાયદેસર રક્ષણ મળતું રહ્યું. જો કાયદો અમલમાં રહેતો નથી, તો ભાડૂત જૂનું કાયદેસર રક્ષણ ચાલુ રાખવાનો દાવો કરી શકતો નથી. કે.વિ./ ગુડવિન [(૧૮૩૦) ૬ બિંગ ૫૭૬ : ૧૩૦ ઈ.આર. ૧૪૦૩] ના કેસમાં ટિન્ડલે નોંધ્યું હતું: (ઈ.આર. પૃ. ૧૪૦૫) "કોઈ કાયદાને રદ કરવાનો પ્રભાવ એવો છે કે તેને સંસદના દસ્તાવેજોમાંથી એટલી સંપૂર્ણ રીતે મિટાવી દેવામાં આવે છે જાણે કે તે કદી પસાર જ થયો ન હોય, અને તેને એવા કાયદા તરીકે માનવું પડે કે જે કદી અસ્તિત્વમાં જ ન હતો, સિવાય તે કાર્યવાહી માટે જે તે અસ્તિત્વમાં રહેલા કાયદા તરીકે શરૂ કરવામાં આવી, આગળ ધપાવવામાં આવી અને પૂર્ણ કરવામાં આવી હતી."

પ૩. રદ કરાયેલા કાયદાની જોગવાઈઓ તેના રદ થયા પછી આધારરૂપ બની શકતી નથી. પરંતુ રદ કરાયેલા અધિનિયમ હેઠળ જે પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યું હોય તે ભંગ કરી શકાય નહીં. પરંતુ જો અધિનિયમ હેઠળ કોઈ નવું કે આગળનું પગલું લેવાનું બાકી હોય, તો અધિનિયમ રદ થયા પછી એવું પગલું લઈ શકાય નહીં."

૭. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલ "સંબંધિત" શબ્દપ્રયોગનો સંદર્ભ જૂના અધિનિયમ હેઠળની લવાઈ કાર્યવાહી કયા તબક્કે છે તે સાથે છે. નવા અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓ, જેમાં "લવાઈ કાર્યવાહી" અથવા "લવાઈ કાર્યવાહી અને એવોર્ડ" જેવા શબ્દો વપરાયા છે, તેની તરફ

દોરવામાં આવે છે જેથી આ બાબત પર ભાર મૂકાય કે નવા અધિનિયમમાં લવાદ પ્રક્રિયામાં વિવિધ તબક્કાઓ છે. નવા અધિનિયમની કલમ ૪૨ "તે કરારમાંથી ઉદ્ભવતી અને લવાદી કાર્યવાહી" એવો શબ્દપ્રયોગ કરે છે. "ઉદ્ભવતી" અને "સંબંધિત" આ બે શબ્દપ્રયોગોમાં તફાવત છે.

૮. નવા અધિનિયમની કલમ ૩૬ એક કાનૂની અનુમાન રચતી જોગવાઈ છે, જે મુજબ એવોર્ડનો અમલ એવો કરવામાં આવે છે જાણે કે તે નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળની દીવાની અદાલતની ડિકી હોય. આ તબક્કો લવાદી એવોર્ડ રદ કરવા માટે કલમ ૩૪ હેઠળ કરાયેલ અરજીનો નિવેડો થયા પછી આવે છે. આ અદાલતે ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિ./ વેસ્ટર્ન કંપની ઓફ નોર્થ અમેરિકા, જે.ટી. ૧૯૮૭ (૧) એસ.સી. ૧૬૦ માં જૂના અધિનિયમ અંગે વિચાર કરતાં જણાવ્યું હતું કે જ્યાં સુધી એવોર્ડને લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ ની કલમ ૧૭ હેઠળ ચુકાદા અને ડિકીમાં રૂપાંતરિત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અમલીકરણની દૃષ્ટિએ તે સંપૂર્ણપણે નિષ્પ્રાણ રહે છે. એવોર્ડમાં જીવન ત્યારે જ પ્રવેશે છે, એટલે કે તે અમલપાત્ર બને છે, જ્યારે ચુકાદો અને ડિકી પસાર કરીને તેને અદાલતનો નિયમ બનાવવામાં આવે અને એવોર્ડની શરતો મુજબ ડિકી આપવામાં આવે.

૯. સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ ના દૃષ્ટિકોણથી પ્રતિવાદીઓએ જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડને પડકારવાનો નિહિત અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો હતો એવો તેમનો દાવો પણ ખોટો છે. આ સંદર્ભે, નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૦૦ નો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે, જેમાં નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતા (સુધારા) અધિનિયમ,

૧૯૭૬ ની કલમ ૩૭ દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. હવે કલમ ૧૦૦ દ્વારા દ્વિતીય અપીલ સંબંધિત જોગવાઈઓ વધુ કડક બનાવવામાં આવી હતી. પરંતુ સુધારો અમલમાં આવે તે પહેલાં પક્ષકારને પ્રાપ્ત થયેલો અધિકાર નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતા (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ ની કલમ ૮૭ ના ખંડ (એમ) દ્વારા વિશિષ્ટ રીતે સંરક્ષિત રાખવામાં આવ્યો હતો.

૧૫. શ્રી એસ.જી. દેસાઈ, રાણી કન્સ્ટ્રક્શન્સ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલે, પોતાની દલીલોમાં શ્રી નરીમાનને સમર્થન આપ્યું. તેમણે એ પણ જણાવ્યું કે કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલ “સંબંધમાં” એવો અભિવ્યક્તિપ્રયોગ જૂના અધિનિયમ હેઠળની લવાઈ કાર્યવાહી ના વિવિધ તબક્કાઓને સૂચવે છે અને એવોર્ડ આપવામાં આવ્યા પછીની કાર્યવાહીનો તેમાં સમાવેશ થતો નથી. અમે તેમની દલીલોનો પણ સારાંશ આ મુજબ કરીએ છીએ: ૧. પક્ષકારો નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ નવા અધિનિયમની લાગુ પડતાને લઈને સંમતિ આપી શકે છે. તેમ છતાં, જ્યારે જૂના અધિનિયમ હેઠળના કરાર મુજબની લવાઈ કાર્યવાહી નવા અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી શરૂ થાય, ત્યારે પક્ષકારો નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા બાદ જૂના અધિનિયમની લાગુ પડતાને લઈને સંમતિ આપી શકતા નથી એવો પ્રતિબંધ છે. “હાલ અમલમાં રહેલો” એવા અભિવ્યક્તિપ્રયોગ માટે સર દીનશો માણેકજી પટિત વિ. જી.બી. બદકાસ અને અન્ય, તથા સમાન અભિવ્યક્તિના અર્થઘટન માટે દેવકુમારસિંહજી કસ્તુર્યદજી વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય નો ઉલ્લેખ કરી શકાય. સર દીનશો માણેકજી પટિતના કેસમાં વડી અદાલત સમક્ષ પ્રશ્ન એ હતો

કે ડિક્શનરી ઓફ ઇન્ડિયા અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૧૯(૧) ની ઉપકલમ (જી) માં આવેલ “કોઈપણ હાલ અમલમાં રહેલા કાયદા” એવા અભિવ્યક્તિપ્રયોગનો વ્યાપ શું છે. આ ઉપકલમ આ મુજબ છે : “(જી) આ કલમમાં તથા તેની હેઠળ બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ નિયમોમાં જે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, હાલ અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદાની કોઈ જોગવાઈ આ કલમ હેઠળની લવાઈ પ્રક્રિયાઓ પર લાગુ પડશે નહીં.” વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે “હાલ અમલમાં રહેલો કાયદો” એવા અભિવ્યક્તિપ્રયોગ પર વિચારણા કરી અને કહ્યું કે “હાલ માટે” એવા શબ્દોના સ્વાભાવિક અર્થસૂચનથી અનિશ્ચિત ભવિષ્યસ્થિતિનો બોધ થાય છે, અને આ સંદર્ભમાં સ્ટ્રાઉડ્સ જ્યુડિશિયલ ડિક્શનરી, (૩જી આવૃત્તિ) ખંડ ૪ પૃષ્ઠ ૩૦૩૦ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો, જે આ મુજબ છે: “ ‘ફોર ધ ટાઈમ બીંગ’ એવો પ્રયોગ, તેના સંદર્ભ મુજબ, વર્તમાન સમયનો અર્થ પણ આપી શકે છે, અથવા સમયના એક જ અવધિને સૂચવી શકે છે, પરંતુ તેનો સામાન્ય અર્થ અનિશ્ચિત સમયનો છે, અને તે એવી અનિશ્ચિત હકીકતસ્થિતિને સૂચવે છે જે ભવિષ્યમાં ઉદ્ભવશે, અને જે સમયાંતરે બદલાઈ પણ શકે છે (એલિસન વિ. થોમસ) (૧૮૬૧ ૩૧ એલ.જે. ચે. ૮૬૭ અને (૧૮૬૨ ૩૨ એલ.જે. ચે. ૩૨; કોલ્સ વિ. પેક, (૧૮૬૯ એલ.આર. ૫ સી.પી. ૬૫. તેમજ રે ગન્ટર્સ સેટલમેન્ટ ટ્રસ્ટ, ૧૯૪૯ ચે. ૫૦૨ પણ જુઓ.” વડી અદાલતે જણાવ્યું કે તેમના સામાન્ય અર્થમાં “હાલ અમલમાં રહેલો કાયદો” એવા શબ્દોનો અર્થ ફક્ત ડિક્શનરી ઓફ ઇન્ડિયા અધિનિયમ પસાર થયો તે સમયનો અમલમાં રહેલો કાયદો જ નથી, પરંતુ

ત્યારબાદ ઘડાયેલો અને તે સમયે અમલમાં રહેલો એવો કોઈપણ કાયદો પણ છે, જ્યારે ઉક્ત કલમ ૧૯ હેઠળ ચોજાયેલી લવાઈ પ્રક્રિયાઓ પર આવા કાયદાની લાગુ પડતાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે. દેવકુમારસિંહજી કસ્તુર્યદજી વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એમ.પી. ૨૬૮ (ડી.બી.)] માં મધ્ય પ્રદેશ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૩૨(૧) અને કલમ ૧૩૫ દ્વારા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનને જમીન અને મકાનો ઉપર કર લાદવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી અને કોર્પોરેશને તે સત્તાનો ઉપયોગ કરીને એવો કર લાદ્યો હતો. રાજ્ય વિધાનમંડળે મધ્ય પ્રદેશ નગરિય સ્થાવર સંપત્તિ કર અધિનિયમ, ૧૯૬૪ નામનો કાયદો બનાવ્યો, જેમાં મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યના શહેરી વિસ્તારોમાં જમીન અને મકાનો ઉપર કર વસૂલવાની જોગવાઈ હતી. મધ્ય પ્રદેશ કોર્પોરેશન અધિનિયમની કલમ ૪ ની ઉપકલમ (૩) એ જોગવાઈ કરતી હતી કે તે અધિનિયમ હેઠળ લાદવામાં આવેલ અને ચૂકવવાપાત્ર કર જમીન કે મકાન અથવા તેના ભાગ સંબંધે હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ અધિનિયમ હેઠળ હાલ ચૂકવવાપાત્ર અન્ય કોઈપણ કર ઉપરાંત ગણાશે. ૧૯૬૪ ના અધિનિયમને પડકારવામાં આવ્યો અને પડકારના એક આધાર તરીકે એવો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો કે રાજ્ય વિધાનમંડળે જમીન અને મકાનો ઉપર કર લાદવાની પોતાની સત્તા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ અને એમ.પી. મ્યુનિસિપાલિટીઝ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન તથા નગરપાલિકાઓના હિતમાં સોંપી દીધી હતી અને સ્થાનિક સત્તાધિકારીઓએ જમીન અને મકાનો ઉપર કર લાદી દીધો હોવાથી રાજ્ય વિધાનમંડળને જમીન

અને મકાનો ઉપર કર લાદવાની સત્તા રહી ન હતી. અદાલતે જણાવ્યું કે “હાલ અમલમાં રહેલો અન્ય કોઈ અધિનિયમ” એવો અભિવ્યક્તિપ્રયોગ એવો અધિનિયમ નથી, “જે કોર્પોરેશને મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અધિનિયમની કલમ ૧૩૨ હેઠળ કર લાદ્યો ત્યારે પહેલેથી જ અમલમાં હતો”, પરંતુ તેનો અર્થ એવો કોઈપણ કાયદો છે, જે કર કોર્પોરેશન દ્વારા લાદવામાં આવ્યો તે પહેલાં કે પછી ઘડવામાં આવ્યો હોય. અદાલતે જણાવ્યું કે “હાલ માટે” એવા શબ્દોનો સામાન્ય અર્થ અનિશ્ચિત સમયનો છે અને તે એવી અનિશ્ચિત હકીકતસ્થિતિને દર્શાવે છે જે ભવિષ્યમાં ઊભી થશે અને સમયાંતરે બદલાઈ પણ શકે છે. ૨. કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ પક્ષકારો વચ્ચે એવી સંમતિને પ્રતિબંધિત કરતી નથી કે જો તેઓ ઇચ્છે તો લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા લવાઈ વિષયક કોઈપણ અધિનિયમ દ્વારા શાસિત થાય. ૩. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં વપરાયેલ “અન્યથા સંમત ન કરવામાં આવ્યું હોય તો” એવો અભિવ્યક્તિપ્રયોગ સ્પષ્ટ રીતે આ કેસને લાગુ પડે છે (સિવિલ નં. ૬૧ ઓફ ૧૯૯૯). પક્ષકારોના મનમાં સ્પષ્ટ હતું કે જૂનો અધિનિયમ અથવા તે અધિનિયમમાં થયેલો કોઈપણ કાયદેસર સુધારો અથવા પુનઃઅધિનિયમન લવાઈને શાસિત કરશે. પક્ષકારો એ આગોતરું અનુમાન રાખી શકે છે કે વિવાદો ઉદ્ભવે તે સમયે નવો અધિનિયમ અમલમાં આવી શકે છે. આવી સંમતિ કાનૂની કાર્યવાહી ઉપર અંકુશરૂપ છે એમ કહી શકાય નહીં. આવી સંમતિ નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ અને પછી પણ કરી શકાય છે. ૪. પ્રક્રિયા બાબતમાં કોઈ હક હતો નથી. એવોર્ડને પડકારવાનો અધિકાર નવા

અધિનિયમમાં હજુ પણ અસ્તિત્વમાં છે, યદ્યપિ હવે તે મર્યાદિત સ્વરૂપમાં છે. જ્યારે કોઈ પક્ષકારને નવા અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડને પડકારવો પડે ત્યારે તેને કોઈ હાનિ પહોંચાડી છે એવું કહી શકાય નહીં. વડી અદાલતનો એ અભિપ્રાય ખોટો હતો કે લવાઈની કલમ કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ થી પ્રભાવિત થતી હતી અને નવા અધિનિયમની લાગુ પડતા માટેની સંમતિ નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી જ કરવી જરૂરી હતી.

૧૬. આ તબક્કે જ અમે શ્રી કૃષ્ણન વેણુગોપાલ, એમ/એસ. ક્લેર હેવન લિ. તરફથી હાજર રહેલા વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ (વિ.અ. ૪૯૨૮/૯૭) , જેઓએ વિદેશી પંચાટના અમલીકરણ માટે નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે એવો વડી અદાલતનો નિર્ણય સમર્થન કર્યો હતો:—

૧. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) વિદેશી પંચાટ અધિનિયમના પ્રવર્તનને બચાવી શકતી નથી. કલમ (એ) ના સાચા અર્થઘટન મુજબ તેનો વિદેશી પંચાટ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ પર કોઈ લાગુ પડતો નથી. વિ.અ. નં. ૪૯૨૮/૯૭ માં અપીલકર્તાના પક્ષે વિદેશી પંચાટ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ વિદેશી પંચાટને પડકારવાનો કોઈ પ્રાપ્ત અધિકાર ઊભો થયો નથી. આ સંદર્ભમાં આ અદાલતના એમ.એસ. શિવાનંદ વિ. કર્ણાટક રાજ્ય માર્ગ પરિવહન નિગમ અને અન્ય [૧૯૮૦ ૧ એસ.સી.સી. ૧૪૯] ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. તે મામલામાં આ અદાલતે નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું : "અસ્થાયી અધિનિયમની અવધિ પૂર્ણ થવાના પ્રભાવ પર વિચાર કરતાં, કોઈ અચલ નિયમ

પ્રતિપાદિત કરવો સુરક્ષિત ન ગણાય. સમાપ્ત થયેલ અધિકારને ફરી જીવંત કરવા અથવા પુનઃસર્જિત કરવા માટે વિધાનમંડળના અનુવર્તી અધિનિયમમાં અત્યંત સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ ભાષા આવશ્યક છે. પરંતુ જો ધારાથી સર્જાયેલ અધિકાર સ્થાયી સ્વભાવનો હોય અને તે વ્યક્તિમાં વેસ્ટ થયો હોય, તો જે ધારાથી તે રચાયો હતો તેની અવધિ પૂર્ણ થઈ જવાને કારણે તે અધિકાર છીનવી લેવાઈ શકતો નથી. રદ કરાયેલ ઓર્ડિનન્સ હેઠળના અધિકારો અને દાયિત્વો અધિનિયમ દ્વારા સમાપ્ત કરવામાં આવ્યા છે કે નહીં તે જોવા માટે, 'તપાસની રેખા એ નહીં હોય કે', જેમ કે મુખર્જિયા, જેએ પંજાબ રાજ્ય વિ. મોહર સિંહ [૧૯૫૫ ૧ એસ.સી.આર. ૮૯૩] માં કહ્યું હતું, 'નવો અધિનિયમ રદ કરાયેલા ઓર્ડિનન્સ હેઠળના જુના અધિકારો અને દાયિત્વોને સ્પષ્ટપણે જીવંત રાખે છે કે નહીં, પરંતુ તે તેમને નષ્ટ કરવાની મનશા દર્શાવે છે કે નહીં.' બીજી દૃષ્ટિએ એ જોવું હોઈ શકે કે નવો અધિનિયમ કામગીરીમાં કેટલો પ્રત્યાવર્તી છે. સિદ્ધાંત અને અધિકૃત નિર્ધારણ બંનેથી આ સ્થિર છે કે રદ કરાયેલા ઓર્ડિનન્સ હેઠળના ઉપબંધોનો લાભ લેવા માટે માત્ર અસ્તિત્વમાં રહેલો અધિકાર, પ્રાપ્ત અધિકાર નથી. અધિનિયમની કલમ ૩૧ ની ઉપકલમ (૨) નો હેતુ રદ કરાયેલા ઓર્ડિનન્સ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા અમૂર્ત અધિકારોને જાળવી રાખવાનો ન હતો. કરાર ગાડી સેવાઓના કબજા બાદ ઉત્પન્ન થયેલી પરિસ્થિતિની આવશ્યકતાઓને પહોંચી વળવા માટે ઓર્ડિનન્સને પુનઃરચિત કરવાની વિધાનમંડળને સત્તા હતી. તે ઓર્ડિનન્સને તેના મૂળ સ્વરૂપમાં પુનઃઅધિનિયમિત કરી શકતું હતું, અથવા તેની જોગવાઈઓમાં સુધારો કે ફેરફાર

કરી શકતું હતું." વિદેશી પંચાટ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકી શકાતી નથી કારણ કે તે અધિનિયમ રદ થઈ ગયો છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડશે. પરંતુ વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશને વિદેશી પંચાટ અધિનિયમ હેઠળ વિદેશી પંચાટ અમલમાં મૂકવાનો કોઈ વેસ્ટ થયેલો અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો નહોતો અને તેથી સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ અનુસંગ દ્વારા લાગુ પડતી નથી.

૨. વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશને કોઈ વેસ્ટ થયેલો અધિકાર મેળવ્યો નહોતો કારણ કે જ્યારે સુધી વિદેશી પંચાટ આપવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી વિદેશી પંચાટના અમલીકરણ માટે નવો અધિનિયમ અમલમાં આવી ચૂક્યો હતો. એબોટ વિ. દ મિનિસ્ટર ફૉર લેન્ડ્સ (૧૮૯૫ એ.સી. ૪૨૫) અને હેમિલ્ટન જેલ વિ. વ્હાઈટ ૧૯૨૨ કેબી ૪૨૨ એવા બે અંગ્રેજી નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. હેમિલ્ટન જેલ વિ. વ્હાઈટ ૧૯૨૨ (૨ કેબી ૪૨૨) (અપીલ અદાલત) માં ઘટનાઓ હેડનોટમાં સ્પષ્ટ રીતે આ મુજબ દર્શાવવામાં આવી છે, જે અમે ઉદ્ધૃત કરીએ છીએ: "સપ્ટેમ્બર, ૧૯૨૦ માં, કૃષિ હોલિંગના માલિકે, તે વેચવાની ઈચ્છા રાખતાં, તેના ભાડૂતને ખાલી કરવાની નોટિસ આપી. કૃષિ હોલિંગ્સ અધિનિયમ, ૧૯૧૪ મુજબ, જ્યારે હોલિંગની ભાડાપટ્ટાની અવધિ, હોલિંગના વેચાણને ધ્યાનમાં રાખીને આપવામાં આવેલી ખાલી કરવાની નોટિસથી નક્કી થાય છે, ત્યારે એવી નોટિસને કૃષિ હોલિંગ્સ અધિનિયમ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૧ હેઠળ અયોગ્ય વિશેષ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને ભાડૂત તે કલમની શરતો અને ઉપબંધોને આધિન વળતર મેળવવા હકદાર બને છે. તે કલમ હેઠળ

ભાડૂતના વળતરના અધિકારની એક શરત એ હતી કે ખાલી કરવાની નોટિસ મળ્યાની બે મહિનાની અંદર તે માલિકને વળતરનો દાવો કરવાની પોતાની મનોવૃત્તિ અંગે નોટિસ આપે, અને બીજી શરત એ હતી કે હોલિંગ ખાલી કર્યા પછી ત્રણ મહિનાની અંદર તે વળતર માટે દાવો કરે. ભાડૂતે નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં વળતરનો દાવો કરવાની પોતાની મનોવૃત્તિ અંગે યથાવિધી નોટિસ આપી હતી; પરંતુ ભાડાપટ્ટો પૂર્ણ થાય તે પહેલાં, અને તેથી તે બીજી શરત પૂર્ણ કરી શકે તે પહેલાં, ૧૯૦૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧ રદ કરવામાં આવી. ત્યારબાદ તેણે તે કલમમાં નિર્ધારિત ત્રણ મહિનાની અંદર પોતાનો દાવો કર્યો." પ્રશ્ન એ હતો કે ભાડૂતે એવો કોઈ અધિકાર મેળવ્યો હતો કે જેથી તે દાવો જાળવી શકે. તે હેતુ માટે અદાલત અંગ્રેજી અર્થઘટન અધિનિયમ, ૧૮૮૯ ની કલમ ૩૮ ની જોગવાઈઓ પર વિચાર કરતી હતી, જે આ મુજબ જોગવે છે: "જ્યારે આ અધિનિયમ અથવા આ અધિનિયમના પ્રારંભ પછી પસાર કરાયેલ કોઈપણ અધિનિયમ કોઈ અન્ય અધિનિયમને રદ કરે, ત્યારે વિરોધાભાસી મનશા પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી, એવો રદબાતલ કોઈ પણ આવા રદ કરાયેલા અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત, ઉપાર્જિત અથવા વહન કરાયેલ અધિકાર, વિશેષાધિકાર, ફરજ અથવા દાયિત્વને અસર કરશે નહીં....."

બેન્ક્સ એલ.જે. એ જણાવ્યું:-

"મારા મત મુજબ ભાડૂતે ૧૯૦૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો હતો. આ એવો કેસ નથી જે અમને દલીલ દરમિયાન ઉદ્દેખવામાં આવ્યો હતો (એબોટ વિ. મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [૧૮૯૫] એ.સી. ૪૨૫) જ્યાં

ભાડૂતનો અધિકાર તેના પોતાના કોઈ કૃત્ય પર આધારિત હતો. અહીં તે માલિકના કૃત્ય પર આધારિત છે — અર્થાત્ વેચાણને ધ્યાનમાં રાખીને ખાલી કરવાની નોટિસ આપવી — અને આવી પરિસ્થિતિમાં કલમ પોતે જ તેમાં નિર્દિષ્ટ શરતોનું પાલન ભાડૂત કરે તે આધિન વળતરનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે, અને કલમ ૨૬ થાય તે સમય સુધી શક્ય હોય તેટલું તેણે હકીકતમાં તે શરતોનું પાલન કર્યું હતું. આ કારણોસર હું માનું છું કે પ્રશ્નનો જવાબ હકારમાં આપવો જોઈએ....."

સ્ક્રીન એલ.જે. એ જણાવ્યું:-
 "કલમ ૧૧ દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતો અધિકારના અધિગ્રહણની નહોતી, પરંતુ તેના અમલીકરણની હતી. કલમ ૩૮ કહે છે કે અધિનિયમનું ૨૬ કરવું (સી) 'એવા ૨૬ કરાયેલા અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલ કોઈ અધિકાર.... ને અસર કરશે નહીં,' અથવા (ઈ) 'એવા કોઈ અધિકાર સંબંધિત કોઈ તપાસ, કાનૂની કાર્યવાહી, અથવા ઉપચારને અસર કરશે નહીં.' ભાડૂતે કલમ ૧૧ હેઠળ વળતરનો દાવો કરવાની પોતાની મનોવૃત્તિની નોટિસ આપતાં જ તે દાવાની પંચ દ્વારા તપાસ થવાનો હકદાર બન્યો."

એટકિન એલ.જે. એ જણાવ્યું:-
 "સ્પષ્ટ છે કે તે જોગવાઈનો હેતુ ૨૬ કરાયેલા અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા અમૂર્ત અધિકારોને જાળવી રાખવાનો ન હતો; જેમ કે ૧૯૦૮ ના અધિનિયમ હેઠળ સામાન્ય રીતે ભાડૂતોને આપવામાં આવેલ વિશેષ માટેના વળતરના અધિકારને, કારણ કે જો એવું હોત તો ૨૬ કરનાર અધિનિયમ સંપૂર્ણપણે

નિષ્પ્રભ બની જાય. તે માત્ર ધારામાં નિર્દિષ્ટ ઘટનાઓમાંથી કોઈ એકના બનવાથી વ્યક્તિગત રીતે આપવામાં આવેલા વિશિષ્ટ અધિકારો પર જ લાગુ પડે છે. અહીં આવશ્યક ઘટના બની ગઈ છે, કારણ કે માલિકે મિલ્કતના વેચાણને ધ્યાનમાં રાખીને ભાડૂતને ખાલી કરવાની નોટિસ આપી છે. આવી પરિસ્થિતિમાં ભાડૂતે 'અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે', જે તે પોતાનું હોલિડિંગ ખાલી કરશે ત્યારે 'ઉપાર્જિત' થશે, વળતર મેળવવા માટે. માલિકની દલીલના સમર્થનમાં એક કેસ ઉદ્ઘૂત કરવામાં આવ્યો: એબોટ વિ. મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ ([૧૮૯૫] એ.સી. ૪૨૫), જ્યાં પ્રશ્ન એ હતો કે અમુક જમીન ખરીદનાર વ્યક્તિ રદ કરાચેલા અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાચેલી સત્તાઓ હેઠળ સંલગ્ન જમીનની વધારાની ખરીદી કરવાનો અધિકાર વાપરવા હકદાર હતો કે નહીં, અને રદ કરનાર અધિનિયમમાં સામાન્ય બચાવ જોગવાઈ હતી. પ્રિવી કાઉન્સિલે ઠરાવ્યું કે તે હકદાર નહોતો. તેમણે કહ્યું હતું કે 'માત્ર એવો અધિકાર (યોગ્ય રીતે તેને એવો કહેવાય એમ માનીએ તો) જે સમુદાયના સભ્યોમાં અથવા તેમના કોઈ વર્ગમાં, કોઈ વ્યક્તિએ તે અધિકારનો લાભ લેવા માટે કોઈ કૃત્ય કર્યા વિના, કોઈ ધારાનો લાભ લેવા માટે અસ્તિત્વમાં હોય, તેને તે ધારાના અર્થમાં "ઉપાર્જિત અધિકાર" કહી શકાય નહીં.' મને લાગે છે કે આ ઉપર મેં વ્યક્ત કરેલા સિદ્ધાંતને સમર્થન આપે છે. પરિણામે, આ કેસમાં ભાડૂતે ૧૯૦૮ ના અધિનિયમ હેઠળ પોતાનું હોલિડિંગ ખાલી કરતાં વળતરનો દાવો કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે, અને તેથી પંચ દ્વારા પૂછવામાં આવેલ બીજા પ્રશ્નનો જવાબ હકારમાં આપવો જોઈએ."

૩. ધારાથી રદ કરાચેલ કોઈ નિશ્ચિત પ્રક્રિયા હેઠળ હુકમનામું અથવા પંચાટ

અમલમાં મુકાવવાનો કોઈ ઉપાર્જિત અધિકાર હોઈ શકતો નથી. આ અદાલતના લાઈજી રાજા એન્ડ સન્સ વિ. ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. ફર્મ હંસરાજ નાથુરામ ૧૯૭૧ (૧ એસ.સી.સી. ૭૨૧) તથા હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના કુવૈત મિનિસ્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ. સર ફ્રેડરિક સ્નો એન્ડ પાર્ટનર્સ ૧૯૮૪ (૧ ઓલ ઈ.આર. ૭૩૩) ના કેસમાં આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. લાઈજી રાજા એન્ડ સન્સ વિ. ફર્મ હંસરાજ નાથુરામ [૧૯૭૧ (૧ એસ.સી.સી. ૭૨૧)] માં, આ અદાલતે એબોટ વિ. મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [(૧૮૯૫ એ.સી. ૪૨૫)] માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણય પર આધાર રાખીને જણાવ્યું હતું કે “રદ કરનાર કાયદાની તારીખે અસ્તિત્વમાં રહેલો, રદ થયેલા કાયદાની જોગવાઈઓનો લાભ લેવાનો માત્ર અધિકાર, સામાન્ય બચત કલમના અર્થમાં ‘પ્રાપ્ત થયેલો અધિકાર’ ગણાતો નથી.” વધુમાં, હેમિલ્ટન ગેલ વિ. વ્હાઈટ [૧૯૨૨ ૨ કે.બી. ૪૨૨] ના બીજા એક નિર્ણય પર આધાર રાખીને, અદાલતે જણાવ્યું હતું કે રદ થયેલા અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલા અધિકારને જાળવવાની જોગવાઈ “રદ થયેલા અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા અમૂર્ત અધિકારોને જાળવવા માટે નહોતી.” “તે માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડે છે જ્યારે કાયદામાં નિર્દિષ્ટ કોઈ એક અથવા બીજા બનાવ બનતા કોઈ વ્યક્તિને વિશિષ્ટ અધિકારો આપવામાં આવ્યા હોય.”

કુવૈત મિનિસ્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ. સર ફ્રેડરિક સ્નો એન્ડ પાર્ટનર્સ (એક ફર્મ) અને અન્ય [૧૯૮૪ (૧ ઓલ ઈ.આર. ૭૩૩)] (હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ)

માં, પક્ષકારો વચ્ચે કુવૈતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય વિમાનમથકના નિર્માણ સંબંધિત કરાર, ૧૯૫૮માં કોઈક સમયે કરવામાં આવ્યો હતો. કરારના પક્ષકારો કુવૈત રાજ્યની સરકાર અને સિવિલ એવિજનિયરિંગ સલાહકારોની એક અંગ્રેજ ફર્મ (અંગ્રેજ ફર્મ) હતા. વિવાદો ઊભા થતા, ૧૫.૦૯.૧૯૭૩ના રોજ કુવૈતી લવાદ દ્વારા લવાદી નિર્ણય આપવામાં આવ્યો. તે લવાદી નિર્ણય મુજબ અંગ્રેજ ફર્મે કુવૈત રાજ્યની સરકારને ૩.૫ મિલિયન કરતાં ઘણો વધુ રકમ ચૂકવવાની હતી. તે લવાદી નિર્ણયના અમલ માટે ઇંગ્લેન્ડમાં ૨૩.૦૩.૧૯૭૯ના રોજ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી. ૧૯૭૫માં “વિદેશી લવાદી નિર્ણયોની માન્યતા અને અમલ અંગેના ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનને અમલમાં લાવવા માટેનો અધિનિયમ” નામનો એક અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો. તે લવાદી નિર્ણય વિદેશી લવાદી નિર્ણય અથવા કન્વેન્શન લવાદી નિર્ણય હતો. ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન ૧૦.૦૬.૧૯૫૮ના રોજ અસ્તિત્વમાં આવ્યું. યુનાઈટેડ કિંગડમ ૨૩.૧૨.૧૯૭૫ના રોજ કન્વેન્શનનો પક્ષકાર બન્યું અને ૧૯૭૫નો અધિનિયમ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનને અમલમાં લાવવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યો. કુવૈત ૨૭.૦૭.૧૯૭૮ના રોજ કન્વેન્શનનો પક્ષકાર બન્યું. ૧૨.૦૪.૧૯૭૯ના રોજ કાઉન્સિલમાં આદેશ કરીને કુવૈતને કન્વેન્શનનો પક્ષકાર જાહેર કરવામાં આવ્યો. હવે, લવાદી નિર્ણય ત્યારે આપવામાં આવ્યો હતો જ્યારે કુવૈત હજી કન્વેન્શનનો પક્ષકાર બન્યું ન હતું, પરંતુ જ્યારે તેની અમલવારી માટે કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી ત્યારે કુવૈત પક્ષકાર બની ગયું હતું. અંગ્રેજ ફર્મ તરફથી દલીલ કરવામાં આવી કે ૧૯૭૫ના અધિનિયમના હેતુસર કોઈ વિદેશી લવાદી નિર્ણયને કન્વેન્શન લવાદી નિર્ણય તરીકે માત્ર ત્યારે જ

માન્યતા મળી શકે જ્યારે જે રાજ્યમાં તે અપાયો હોય તે રાજ્ય, લવાઈ નિર્ણયની તારીખે જ કન્વેન્શનનો પક્ષકાર હોય. તેથી, એવો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો કે તે લવાઈ નિર્ણય કન્વેન્શન લવાઈ નિર્ણય નહોતો અને કુવૈત રાજ્ય દ્વારા અંગ્રેજ ફર્મ વિરુદ્ધ તેનો અમલ કરાવી શકાતો નહોતો. અંગ્રેજ ફર્મની આ દલીલ નામંજૂર કરવામાં આવી. એવો નિષ્કર્ષ અપાયો કે જો જે રાજ્યમાં લવાઈ નિર્ણય આપવામાં આવ્યો છે તે રાજ્ય, તેની અમલવારી માટે કાર્યવાહી શરૂ થયેલી તારીખે કન્વેન્શનનો પક્ષકાર હોય, તો એવો લવાઈ નિર્ણય ગ્રાહ્ય રહેશે, ભલે લવાઈ નિર્ણય આપવામાં આવ્યો ત્યારે તે પક્ષકાર ન હોય. અદાલતે ૧૯૭૫ના અધિનિયમની કલમ ૩ પર સવા ગી વિચાર કર્યો, જેમાં આ જોગવાઈ હતી કે; “યુનાઈટેડ કિંગડમ સિવાયના એવા રાજ્યના પ્રદેશમાં, જે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો પક્ષકાર છે, લવાઈ કરારના અનુસંધાને આપવામાં આવેલો લવાઈ નિર્ણય, આ અધિનિયમની નીચેની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, અમલપાત્ર રહેશે-”. અદાલતે જણાવ્યું કે ‘જે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો પક્ષકાર છે’ એવા શબ્દપ્રયોગમાં આવેલા “છે” શબ્દમાં વર્તમાન કાળનો ઉપયોગ, વપરાયેલા શબ્દોના સામાન્ય અને સ્વાભાવિક અર્થઘટન મુજબ, અમલવારીના સમયને સંદર્ભિત કરે છે અને અન્ય કોઈ સમયને નહીં. વિશેષરૂપે, જો વિધાનમંડળનો આશય એવો હોત કે આ શબ્દપ્રયોગ લવાઈ નિર્ણયની તારીખ સાથે સંબંધિત રહે, તો મસૌદા તૈયાર કરનારએ નિશ્ચિતપણે એવા શબ્દો ઉપયોગમાં લીધા હોત જે આ આશયને સ્પષ્ટ બનાવે, જેમ કે ‘જે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો પક્ષકાર છે અને લવાઈ નિર્ણયની તારીખે પણ પક્ષકાર હતો’. અંગ્રેજ ફર્મની દલીલ નકારી કાઢતાં અદાલતે નીચે

“પ્રથમ જવાબ એવો છે કે કોઈ કાયદાને પૂર્વલક્ષી અસર ધરાવતો માનીને તેનું અર્થઘટન ન કરવાની અનુમાનધારણા આ માન્યતાને આધારિત છે કે જો તેને પૂર્વલક્ષી અસર આપવામાં આવે, તો પરિણામે વ્યક્તિઓ પ્રાપ્ત થયેલા અધિકારો અથવા બચાવથી વંચિત થઈ જશે. વર્તમાન કેસમાં, જે અર્થમાં ચર્ચા થઈ છે તે અર્થમાં ૧૯૭૫ના અધિનિયમને પૂર્વલક્ષી અસર આપવાથી કોઈ પણ વ્યક્તિને પ્રાપ્ત થયેલા અધિકારથી અથવા પ્રાપ્ત થયેલા બચાવથી વંચિત કરવામાં આવશે, એમ માનવા માટે હું પ્રેરિત થતો નથી. આ આધાર પર કે કોઈ વિદેશી રાજ્ય તે રાજ્ય કન્વેન્શનનો પક્ષકાર બન્યા પહેલાં આપવામાં આવેલા લવાદી નિર્ણયો, ૧૯૭૫ના અધિનિયમના હેતુસર કન્વેન્શન લવાદી નિર્ણયો નથી અને તેથી તેના હેઠળ તેમનો અમલ થઈ શકતો નથી, પરિણામ માત્ર એટલું જ આવે છે કે એવો લવાદી નિર્ણય યુનાઈટેડ કિંગડમમાં અમલમાં મૂકવા ઈચ્છનાર વ્યક્તિએ સામાન્ય કાયદા હેઠળ તે અંગે દાવો દાખલ કરવો પડશે, અને આવું કરવાનો અધિકાર ૧૯૭૫ના અધિનિયમની કલમ ૬ દ્વારા સ્પષ્ટપણે જાળવી રાખવામાં આવ્યો છે. તેથી એવું કહી શકાય નહિ કે, જો ૧૯૭૫ના અધિનિયમનું જે અર્થઘટન હું પસંદ કરું છું તે સાચું હોય, તો પરિણામે એવો લવાદી નિર્ણય, જે અગાઉ કોઈ વ્યક્તિ સામે કદી પણ અમલમાં મૂકી શકાયો ન હોત, તે ૧૯૭૫ના અધિનિયમ હેઠળ તેના સામે નવેસરથી અમલપાત્ર બની જાય. વિપરીત રીતે, એવો લવાદી નિર્ણય તેના સામે હંમેશાં એક પ્રકારની કાર્યવાહી દ્વારા અમલમાં

મૂકી શકાય એવો હતો, અને એકમાત્ર પરિણામ એટલું છે કે ત્યારબાદ તે તેના સામે બીજી અને વૈકલ્પિક પ્રકારની કાર્યવાહી દ્વારા પણ અમલપાત્ર બની જાય છે.”

૪. “ના સંબંધમાં” એવી અભિવ્યક્તિ, કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલી બચત જોગવાઈનો વ્યાપ “લવાઈ કાર્યવાહી” થી આગળ વધારીને લવાઈ નિર્ણયના અમલ સુધી વિસ્તારી શકતી નથી. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માત્ર જૂના અધિનિયમ અને ફોરેન એવોર્ડ્સ અધિનિયમની એવી જ જોગવાઈઓ જાળવે છે જે લવાઈ કાર્યવાહી પર લાગુ પડે, લવાઈ નિર્ણયના અમલ માટેની કાર્યવાહી પર નહીં. આ સંદર્ભે આ અદાલતના નવીન કેમિકલ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ એન્ડ ટ્રેડિંગ કો. લિ. વિ. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ જે.ટી. ૧૯૯૩ (૫ એસ.સી. ૩૬૨) ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય. નવીન કેમિકલ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ એન્ડ ટ્રેડિંગ કો. લિ. ના કેસમાં (ઉપરોક્ત), આ અદાલત કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૨૯-સી માં આવેલ “કસ્ટમ્સ શુલ્કના દર સાથે અથવા આકારણીના હેતુસર માલની કિંમત સાથે સંબંધ ધરાવતા કોઈ પ્રશ્નના નિર્ધારણ” એવા શબ્દપ્રયોગ પર વિચાર કરી રહી હતી. કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૨૯-સી નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે :-

“૧૨૯-સી. અપીલીય ટ્રિબ્યુનલની પ્રક્રિયા - (૧) અપીલીય ટ્રિબ્યુનલની સત્તાઓ અને કાર્યો તેનો ભાગ બનેલા સભ્યોમાંથી પ્રમુખ દ્વારા રચાયેલ પીઠો

દ્વારા વપરાઈ અને નિર્વહિત થઈ શકે છે. (૨) ઉપકલમો (૩) અને (૪) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, એક પીઠમાં એક ન્યાયિક સભ્ય અને એક તકનીકી સભ્ય હશે. (૩) એવા દરેક નિર્ણય અથવા આદેશ વિરુદ્ધની અપીલ, જે અન્ય બાબતો સાથે સાથે, કસ્ટમ્સ શુલ્કના દર સાથે અથવા આકારણીના હેતુસર માલની કિંમત સાથે સંબંધ ધરાવતા કોઈ પ્રશ્નના નિર્ધારણ અંગે હોય, તેવા અપીલોની સુનાવણી માટે પ્રમુખ દ્વારા રચાયેલ વિશેષ પીઠ દ્વારા સાંભળવામાં આવશે અને આવી પીઠમાં ઓછામાં ઓછા બે સભ્યો હશે અને તેમાં ઓછામાં ઓછો એક ન્યાયિક સભ્ય અને એક તકનીકી સભ્યનો સમાવેશ થશે.”

આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે અપીલીય ટ્રિબ્યુનલના એક સભ્ય દ્વારા, એકલપણે બેસીને, અપીલ સાંભળી અને નક્કી કરી શકાય તેમ હતું. અદાલતે જણાવ્યું કે “સંબંધ” એવો શબ્દપ્રયોગ સામાન્ય રીતે વિશાળ અર્થક્ષેત્ર ધરાવે છે, પરંતુ કલમ ૧૨૯-સી માં ઉપરોક્ત શબ્દપ્રયોગના સંદર્ભમાં તેને આકારણીના હેતુસર શુલ્કના દર અને માલની કિંમત સાથેનો સીધો અને સાન્નિધ્યભર્યો સંબંધ એવો અર્થ આપીને વાંચવો જોઈએ.

૧૭. શ્રી દીપાંકર ગુપ્તા, પરિષ્ક વકીલ, સેઈલ તરફેથી હાજર રહી (સી.એ. નં. ૬૦૩૬/ ૯૮ માં) પોતાની રજૂઆતો કરી, જેને અમે સંક્ષેપમાં નોંધીએ છીએ :-

૧. બે વિભાગો હોઈ શકતા નથી : (૧ એવોર્ડએવોર્ડ સુધીનો અને (૨ એવોર્ડએવોર્ડ પછીનો. જુના અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ એવોર્ડએવોર્ડને હુકમનામું બનાવવું પડે છે, જ્યારે નવા અધિનિયમની કલમ ૩૬ હેઠળ તે

પહેલેથી જ હુકમનામાની મુદ્રા ધરાવે છે. આમ, વિવાદ એવોર્ડએવોર્ડના અમલીકરણ અને સુધારાત્મક પ્રક્રિયા વચ્ચેનો છે. પ્રશ્ન એ છે કે સુધારાત્મક પ્રક્રિયા કયા કાયદા હેઠળ થવી જોઈએ – નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫ સંક્રાંતિજ જોગવાઈઓ સાથે સંબંધિત છે. જ્યારે જુના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડએવોર્ડ બનાવવામાં આવે છે, ત્યારે તેના અમલીકરણ માટે જુના અધિનિયમની જ જોગવાઈઓ જોવાની થાય. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨) (એ) દ્વારા આ જ બાબત જાળવી રાખવામાં આવી છે. ૨. નિમણૂંકીપાત્ર મધ્યસ્થની નિમણૂંક કરવાની પ્રક્રિયા, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ચલાવવાની પ્રક્રિયા અને એવોર્ડએવોર્ડ આપવાની રીત જુના અધિનિયમ અને નવા અધિનિયમમાં ભિન્ન છે. જુના અધિનિયમ હેઠળ, પક્ષકારો વચ્ચેના કરારમાં એવી કલ્પના કરવામાં આવી હોય તે સિવાય મધ્યસ્થને કારણો આપવાની આવશ્યકતા નથી. પરંતુ નવા અધિનિયમ હેઠળ મધ્યસ્થએ કારણો આપવાના જ રહે છે. આ એક ઉદાહરણ એ દર્શાવવા માટે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે નવા અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી શરૂ થઈ ગઈ હોય, ત્યારે નવા અધિનિયમ હેઠળ એવો એવોર્ડએવોર્ડ ટકી શકે તેમ ન પણ હોય. ૩. જ્યારે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી જુના અધિનિયમ હેઠળ ચલાવવામાં આવે છે, ત્યારે મધ્યસ્થને જુના અધિનિયમની કલમ ૩૦ની જાણ હોય છે, જે એવોર્ડએવોર્ડ રદ કરવા માટેના આધારો આપે છે. પક્ષકારો પણ એ જ દૃષ્ટિ સાથે કાર્યવાહી આગળ વધારે છે. આવી પરિસ્થિતિ સમજવી મુશ્કેલ છે કે જ્યાં એવોર્ડએવોર્ડ તો જુના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવ્યો હોય, પરંતુ તેની માન્યતા નવા અધિનિયમ

હેઠળ નક્કી કરવી પડે, જેના ઉપબંધો જુના અધિનિયમ કરતાં બહુ જ ભિન્ન છે. કાર્યવાહી બે અલગ વિભાગોમાં વહેંચી શકાય તેવી નથી. નવા અધિનિયમ દ્વારા આવું મંજૂર કરાયેલું નથી. ૪. "ના સંબંધમાં" શબ્દપ્રયોગ મહત્વનો છે. તેનો વ્યાપ અત્યંત વિશાળ છે. જો વિધાનમંડળનો આશય એવો હોત કે નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી જુના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવેલા એવોર્ડ પર નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે, તો તે "ના સંબંધમાં" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ ન કરતું, પરંતુ "ને" શબ્દનો ઉપયોગ કરત. "ના સંબંધમાં" શબ્દપ્રયોગ એવોર્ડ પછીના તબક્કાઓને પણ આવરી લે છે. "ઉદ્ભવતા", "ના સંબંધમાં" અથવા "માંથી ઉદ્ભવતા" આવા શબ્દપ્રયોગોમાં કોઈ તફાવત નથી; આ બધાં વિસ્તૃત અર્થ ધરાવતા અને પરસ્પર બદલાપણીય એવા શબ્દપ્રયોગો છે. "માંથી ઉદ્ભવતા" શબ્દપ્રયોગ નવા અધિનિયમની કલમ ૪૨માં વપરાયો છે. આ શબ્દપ્રયોગોનો અર્થ શું થાય છે તે માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના મેસર્સ ડોયપેક સિસ્ટમ્સ પ્રા. લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, જે.ટી. ૧૯૮૭ (૧ એસ.સી. ૧૬૦), મનસુખલાલ ધનરાજ જૈન અને અન્ય વિ. એકનાથ વિઠ્ઠલ ઓગલે, જે.ટી. ૧૯૯૫ (૮ એસ.સી. ૨૯૩) અને મેસર્સ ધનરાજમલ ગોવિંદરામ વિ. મેસર્સ શામજી કાલીદાસ એન્ડ કો. [૧૯૬૧ ૩ એસ.સી.આર. ૧૦૨૦] ના નિર્ણયોનો સંદર્ભ લઈ શકાય. મેસર્સ ડોયપેક સિસ્ટમ્સ પ્રા. લિ.ના કેસમાં જે.ટી. ૧૯૮૯ (૨ એસ.સી. ૫૧૮ માં આ અદાલત "ના સંબંધમાં" શબ્દપ્રયોગ પર વિચારણા કરતી હતી. સંદર્ભને ધ્યાનમાં લઈ ચુકાદાના પરિણેદ ૪૮, ૪૯ અને ૫૦ અહીં ઉદ્ધૃત કરવાનું યોગ્ય રહેશે, જે આ મુજબ છે:— "૪૮. સંબંધિત

જોગવાઈઓમાં વપરાયેલી ભાષાને ધ્યાને લેતાં અમને એવું જણાય છે કે કલમ ૩નાં બે અંગો છે: (૧) કપડા ઉદ્યોગ એકમો; અને (૨) એવા દરેક કપડા ઉદ્યોગ એકમના સંબંધમાં કંપનીના હક્ક, માલિકી અને હિત. "કપડા ઉદ્યોગ એકમો" શબ્દપ્રયોગની વ્યાખ્યા કલમ ૨(કે) માં કરવામાં આવી છે, જેનો અર્થ તેમાં દર્શાવાયેલા કંપનીના છ કપડા ઉદ્યોગ એકમો એવો થાય છે. પરંતુ કલમ ૨(કે) માં આપેલી આ વ્યાખ્યા, તે કલમના પ્રારંભિક શબ્દો, "આ અધિનિયમમાં, જો સંદર્ભ અન્યથા આવશ્યક ન બનાવતો હોય તો", ના અધીન છે. અધિનિયમની કલમ ૩(૧ માં વપરાયેલા "કપડા ઉદ્યોગ એકમો" શબ્દપ્રયોગના સંદર્ભમાં, કલમ ૪(૧ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કલમ ૩માં ઉલ્લેખિત કપડા ઉદ્યોગ એકમોમાં તે તમામ સંપત્તિઓ, અધિકારો, ભાડે પકડેલી મિલ્કતો, સત્તાઓ, અધિકૃતતાઓ અને વિશેષાધિકારો તથા સ્થાવર અને જંગમ તમામ મિલ્કતો, જેમાં જમીનો, મકાનો, વર્કશોપો, ગોડાઉનો... મૂડીરોકાણો અને હિસાબી બાકીદારો, જે કપડા ઉદ્યોગ એકમોને સંબંધિત હોય, તેમજ એવી મિલ્કત સાથે જોડાયેલા અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવતા તમામ હક્કો અને હિતો, જે નિર્ધારિત દિવસે તાત્કાલિક પહેલાં, કંપનીના માલિકી હક્ક, કબજા, સત્તા અથવા નિયંત્રણમાં હોય, અને તે પણ તમામ છ એકમોના સંબંધમાં, સમાવિષ્ટ ગણાશે. આ અનુમાનાત્મક જોગવાઈમાં વપરાયેલા "સંબંધિત", "ના સંબંધમાં" અને "માંથી ઉદ્ભવતા" શબ્દપ્રયોગો અદાલતોના નિર્ણયો, પ્રમાણભૂત શબ્દકોશોમાં મળતા અર્થો, તેમજ બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૯(બી) અને (સી) સાથે સુસંગત એવી વિસ્તૃત અને ઉદાર અર્થઘટનાના સિદ્ધાંતો મુજબ વ્યાપક અર્થમાં વપરાયેલા છે.

૪૯. "માંથી ઉદ્ભવતા" શબ્દો એ અર્થમાં વપરાયા છે કે તેમાં કાનપુર એકમમાંથી પ્રાપ્ત થતી આવકમાંથી શેરો અને જમીનોની ખરીદીનો સમાવેશ થાય છે. અમારો મત એ છે કે "સંબંધિત" અને "ના સંબંધમાં" એવા શબ્દોનો પણ એવો જ વિશાળ અર્થ છે અને સારા પ્રારૂપણમાં અપનાતી પદ્ધતિ મુજબ, એ જ કલમ કે વાક્યમાં એ જ વાક્યખંડનું પુનરાવર્તન ટાળવા સહિતના અન્ય કારણોસર, તે પરસ્પર બદલાપણીય રીતે વપરાયેલા છે. "પર્ટેન" શબ્દ "રિલેટ" શબ્દનો સમાનાર્થી છે, માટે જુઓ કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમ, ખંડ ૧૭, પાનું ૬૯૩. ૫૦. "ના સંબંધમાં" (તેમજ "સંબંધિત") શબ્દપ્રયોગ ખૂબ જ વ્યાપક છે, જે બીજા કોઈ વિષયવસ્તુનું અનુમાન ધરાવે છે. આ સર્વસમાવેશક શબ્દો છે, જેઓને સંદર્ભ અનુસાર પ્રતિક્ષ તેમજ પરોક્ષ બંને પ્રકારનું મહત્વ હોઈ શકે છે; માટે જુઓ સ્ટેટ વક્સ બોર્ડ વિ. અબ્દુલ અઝીઝ, જેમાં નિતાઈ ચરણ બાગચી વિ. સુરેશચંદ્ર પોલ તથા શ્યામલાલ વિ. એમ. શ્યામલાલને અનુસરવામાં અને માન્ય કરવામાં આવ્યા છે. ભલે એમ માનીએ કે શેરોમાં તથા જમીનોમાં થયેલાં મૂડીરોકાણો ઉદ્યોગ એકમોના ભાગરૂપ નથી પરંતુ જુદી વિષયવસ્તુઓ છે, તેમ છતાં ઉપરોક્ત શબ્દપ્રયોગોના કારણે તે પણ નિહિત થવાની વ્યાપ્તિમાં આવી જશે. આ સંદર્ભમાં ૭૬ કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમના પાનાં ૬૨૦ અને ૬૨૧નો ઉલ્લેખ કરી શકાય, જ્યાં જણાવાયું છે કે "રિલેટ" શબ્દનો અર્થ સંકળાણ અથવા સંબંધમાં લાવવો એવો પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખાયું છે કે "રિલેટિંગ ટુ" ને "એઝ ટુ", "કન્સર્નિંગ વિથ" અને "પર્ટેનિંગ ટુ" ના સમકક્ષ અથવા સમાનાર્થી તરીકે માનવામાં આવ્યું છે. "પર્ટેનિંગ ટુ" શબ્દપ્રયોગ

સંકોચનનો નહિ, પરંતુ વિસ્તરણનો શબ્દપ્રયોગ છે." મનસુખલાલ ધનરાજ જૈન અને અન્ય વિ. એકનાથ વિઠ્ઠલ ઓગલે, જે.ટી. ૧૯૯૫ (૮ એસ.સી. ૨૯૩ માં આ અદાલત પ્રેસિડન્સી સ્મૉલ કોઝ અદાલતો અધિનિયમ, ૧૮૮૨ ની કલમ ૪૧(૧ અને તેમાં આવેલા "કોઈપણ સ્થાવર મિલ્કતના કબજાની વસુલાત અંગે" શબ્દપ્રયોગની વ્યાપ્તિ અંગે વિચારણા કરતી હતી. કલમ ૪૧(૧ આ મુજબ છે: "૪૧.(૧ આ અધિનિયમમાં અન્યત્ર અથવા તે સમય માટે અમલમાં રહેલા કોઈ અન્ય કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈ પણ બાબત હોવા છતાં, પરંતુ ઉપકલમો (૨ ના ઉપબંધોને આધીન રહી, સ્મૉલ કોઝ અદાલતને ગ્રેટર બૉમ્બેમાં આવેલી કોઈપણ સ્થાવર મિલ્કતના કબજાની વસુલાત અંગે, અથવા તે સંબંધિત લાઈસન્સ ફી અથવા શુલ્કો અથવા ભાડાની વસુલાત અંગે, લાઈસન્સદાતા અને લાઈસન્સધારક, અથવા મકાનમાલિક અને ભાડૂત વચ્ચેના તમામ દાવાઓ અને કાર્યવાહી સ્વીકારવા અને ચલાવવા માટે, તેવા દાવાઓ અથવા કાર્યવાહી વિષયની કિંમત કેટલી પણ હોય, અધિકારક્ષેત્ર રહેશે." તેમાં મેસર્સ ડોયપેક સિસ્ટમ્સ પ્રા. લિ. વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, જે.ટી. ૧૯૮૯ (૨ એસ.સી. ૫૧૮ ના પોતાના અગાઉના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો. આ અદાલતે ઠરાવ્યું: "અતએવ સ્પષ્ટ છે કે સ્મૉલ કોઝ અદાલતો અધિનિયમની કલમ ૪૧(૧ માં આવેલ "કબજાની વસુલાત અંગે" શબ્દપ્રયોગ વ્યાપક સ્વરૂપનો છે અને તે પોતાના વ્યાપમાં લાઈસન્સધારક પાસેથી વાદ મિલ્કતનો કબજો પાછો મેળવવા સંબંધિત તમામ પ્રકારના દાવાઓ અને કાર્યવાહીનો સમાવેશ કરે છે, અને તેથી પ્રતિવાદીને લાઈસન્સી-ફરિયાદી પાસેથી તેવા

કબજાનો બળજબરીપૂર્વક પાછો કબજો મેળવવાથી રોકવા માટે કાયમી પ્રતિબંધાજ્ઞા માંગતા દાવાઓ પણ નિઃસંદેહ આ શબ્દપ્રયોગની વિશાળ વ્યાપ્તિમાં આવરી લેવાયેલા ગણાશે." મેસર્સ ધનરાજમલ ગોવિંદરામના કેસ [૧૯૬૧ ૩ એસ.સી.આર. ૧૦૨૦] માંથી અમે નીચેનો અવતરણ ઉદ્ઘૂત કરીએ છીએ: "અમે અહીં એક અનુપૂર્ણ દલીલનો પણ નિવેડો કરી શકીએ છીએ કે અત્યાર સુધીનો વિવાદ કરારના, જેમાં મધ્યસ્થતા કલમનો પણ સમાવેશ થાય છે, કાનૂની અસ્તિત્વ અંગેનો છે, અને આ કપાસના વ્યવહારમાંથી ઉદ્ભવતો અથવા તેના સંબંધમાં આવતો વિવાદ નથી. હેમેન વિ./સ. ડાર્વિન્સ લિ. [૧૯૪૨ એસી ૩૫૬] માં કરાયેલ કેટલીક નોંધોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. અમારી દૃષ્ટિએ, બાય-લોના "કરારોમાંથી ઉદ્ભવતા અથવા કરારોના સંબંધમાં" એવા શબ્દો એટલા વ્યાપક છે કે તેઓ ધારા ૨૦ હેઠળ વિધિસર રીતે ઊભા થઈ શકતા મુદ્દાઓને આવરી લે છે. દલીલ એવી છે કે, જ્યારે કોઈ પક્ષકાર કરારના અસ્તિત્વને જ પડકારે છે, ત્યારે તેમાંથી કોઈ વિવાદ ઉદ્ભવે છે એવું કહી શકાય નહીં. અમને લાગે છે કે આ યોગ્ય નથી, અને માન્ય રાખીએ કે એવું હોય તો પણ, "ના સંબંધમાં" એવા આગળના શબ્દો એટલા વ્યાપક છે કે તેઓ આવા કેસને પણ આવરી લે છે. અમારી દૃષ્ટિએ, આ દલીલ પણ નિષ્ફળ જ જવી જોઈએ." પ. જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ અને નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫માં રહેલી રદ્દકારી જોગવાઈઓ વચ્ચે ભેદ દર્શાવવાનો જે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, તે યોગ્ય નથી. જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ હેઠળ અભિધારણા "સંદર્ભ" ની છે, જ્યારે નવા અધિનિયમ હેઠળ તે "પ્રારંભ" ની છે. જૂના

અધિનિયમની કલમ ૨(ઈ) માં "સંદર્ભ" ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. અગાઉ કલમ ૪૮ હેઠળ "ટુ" એવો શબ્દપ્રયોગ હતો, પરંતુ હવે કલમ ૮૫(૨)(એ) હેઠળ "ઈન રિલેશન ટુ" એવો પ્રયોગ છે. "ઈન રિલેશન ટુ" એવા પ્રયોગને સીમિત અર્થ આપવામાં આવે તો નિશ્ચિતપણે ગંભીર અસંગતતાઓ ઊભી થશે. ૬. અધિકાર ઉપાર્જિત થવા માટે એ જરૂરી નથી કે જ્યારે નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે ત્યારે કાનૂની કાર્યવાહી બાકી જ હોય. ઉપાર્જિત અધિકાર શું છે તે બાબતે આ અદાલતના કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ, યુ.પી. વિ./સ. એમ/સ. શાહ સાદિક એન્ડ સન્સ જે.ટી. ૧૯૮૭ (૨ એસસી ૧૫૭) અને બંસીધર અને અન્ય વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય જે.ટી. ૧૯૮૯ (૨ એસસી ૫૧૮) એવા બે નિર્ણયોના ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ, યુ.પી. વિ./સ. એમ/સ. શાહ સાદિક એન્ડ સન્સ જે.ટી. ૧૯૮૭ (૨ એસસી ૧૫૭) માં આ અદાલત ઇન્કમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૨૨, જે ઇન્કમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૨૯૭ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, તેના સંદર્ભમાં જનરલ કલોઝીસ એક્ટ, ૧૮૯૭ ની કલમ ૬ પર વિચારણા કરી રહી હતી. આ અદાલતે તેના સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નનો નીચે મુજબ નિવેડો કર્યો હતો:— "૧૪. ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૨૨ હેઠળ, આકારણીધારકને સહાકીય વ્યવસાયમાં થયેલ નુકસાનને આગામી વર્ષોમાં આગળ લઈ જવાની અને તે વ્યવસાયમાંથી થયેલા નફા સામે તે નુકસાનને સમાયોજિત કરવાની હકદારી હતી. નુકસાન આગળ લઈ જવાની અને સમાયોજિત કરવાની હકદારી આકારણીધારકને ૧૯૨૨ના અધિનિયમ હેઠળ ઉપાર્જિત થઈ હતી. જે અધિકાર ઉપાર્જિત થયો હતો

અને સ્થિરિત બન્યો હતો, તે અધિકાર જે અધિનિયમ હેઠળ ઉપાર્જિત થયો હતો તે અધિનિયમ રદ થઈ જાય છતાં અમલપાત્ર રહે છે, જ્યાં સુધી રદ્દકારી અધિનિયમ તે અધિકારને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં અથવા આવશ્યક અનુસંધાન દ્વારા દૂર ન કરે. જનરલ કલોઝીસ એક્ટ, ૧૮૮૭ ની કલમ ૬ નો આ જ અસરકારક પ્રભાવ છે. ૧૫. આ કેસમાં રદ્દકારી અધિનિયમની 'બચાવ' જોગવાઈ તેવા બધા અધિકારોની સંપૂર્ણ ચાદી નથી, જે બચાવવામાં આવ્યા છે અથવા જે તે અધિનિયમના રદ થવા છતાં ચલાવત્ રહે છે, જેના હેઠળ આવા અધિકારો ઉપાર્જિત થયા હતા. બીજા શબ્દોમાં, 'બચાવ' જોગવાઈ દ્વારા જે અધિકારોને સ્પષ્ટ રીતે બચાવવામાં આવ્યા છે, તેઓ બચેલા ગણાશે. પરંતુ તેનો અર્થ એવો નથી કે જે અધિકારો 'બચાવ' જોગવાઈ દ્વારા બચાવવામાં આવ્યા નથી, તે બધા નષ્ટ થાય છે અથવા માત્ર એટલા કારણે સ્વયંસ્ફૂર્ત રીતે સમાપ્ત થયેલા ગણાય કે જૂના અધિનિયમને રદ કરતો નવો અધિનિયમ બનાવવામાં આવ્યો છે. ઉપાર્જિત અધિકારો બચેલા રહે છે, જ્યાં સુધી તેઓને સ્પષ્ટ રીતે દૂર ન કરવામાં આવે. જનરલ કલોઝીસ એક્ટ, ૧૮૮૭ ની કલમ ૬(સી) ની પૃષ્ઠભૂમિમાં આ જ સિદ્ધાંત રહેલો છે. રદ થયેલા ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૮૨૨ હેઠળ ઉપાર્જિત થયેલ નુકસાન આગળ લઈ જવાનો અધિકાર ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૮૬૧ ની કલમ ૨૮૭ દ્વારા સ્પષ્ટપણે બચાવવામાં આવ્યો નથી. પરંતુ ૧૮૨૨ના જૂના અધિનિયમના રદ થયા બાદ પણ તે અધિકાર જીવંત રાખવા માટે તેને સ્પષ્ટ રીતે બચાવવો આવશ્યક નથી. કલમ ૬(સી) ઉપાર્જિત અધિકારોને બચાવે છે, જ્યાં સુધી તેઓને રદ્દકારી અધિનિયમ દ્વારા દૂર ન કરવામાં આવે. અમને કલમ ૨૮૭

માં એવો અધિકારોનો અપહરણ સ્પષ્ટ રીતે કે અનુસંધાનથી જોવા મળતો નથી." બંસીધર અને અન્ય વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય જે.ટી. ૧૯૮૯ (૨ એસસી ૫૧૮) માં આ અદાલતે આઈ.ટી. કમિશનર વિ./સ. શાહ સાદિક એન્ડ સન્સ જે.ટી. ૧૯૮૭ (૨ એસસી ૧૫૭) માં કરાયેલ નોંધોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે રક્ષકારી અધિનિયમમાં રહેલી બચાવ જોગવાઈ હંમેશા તે રીતે બચાવવામાં આવેલા અધિકારો અને ફરજો અથવા રદ થયા પછી પણ યથાવત્ રહેનારા અધિકારોની સંપૂર્ણ યાદી હોવી જરૂરી નથી. અદાલતે જણાવ્યું હતું કે રાજસ્થાન જનરલ કલોઝીસ એક્ટ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૬ ની ઉપકલમો (સી) અને (ઈ) ના હેતુસર, જેમાં અનુક્રમે એ જોગવાઈ હતી કે કોઈ કાયદાકીય પ્રાવધાનનો રદબાતલ, જો વિરુદ્ધ મનશા દેખાતી ન હોય, તો "એ રીતે રદ કરવામાં આવેલા કોઈ પણ કાયદાકીય પ્રાવધાન હેઠળ ઉપાર્જિત, સંચિત અથવા ઉપજેલ કોઈપણ અધિકાર, વિશેષાધિકાર, ફરજ અથવા જવાબદારીને અસર કરશે નહીં" અથવા "ઉપરોક્ત કોઈપણ એવા અધિકાર, વિશેષાધિકાર, ફરજ, જવાબદારી, દંડ, જમી અથવા શિક્ષા સંબંધી કોઈ તપાસ, કાનૂની કાર્યવાહી અથવા ઉપાયને અસર કરશે નહીં", તો "અધિકાર" "ઉપાર્જિત" થયેલો હોવો જોઈએ, માત્ર પ્રારંભિક અથવા અપૂર્ણ અવસ્થાનો નહીં. જનરલ કલોઝીસ એક્ટની કલમ ૬ દ્વારા કયો અધિકાર સુરક્ષિત રાખવામાં આવે છે અને કયો રાખવામાં આવતો નથી તે વચ્ચેનો ભેદ ઘણી વખત અત્યંત સૂક્ષ્મ હોય છે. જે વસ્તુ રદ થવાથી અસંપૂર્ણ રહે છે તે રદ કરાયેલા અધિનિયમ હેઠળ "પ્રાપ્ત" અથવા "ઉપાર્જિત" થયેલો અધિકાર છે, માત્ર કોઈ અધિકાર પ્રાપ્ત કરવાની "નિર્લેપ આશા અથવા અપેક્ષા"

અથવા કોઈ અધિકાર માટે અરજી કરવાની સ્વતંત્રતા નહીં. આ અદાલતે લાઈજ રાજા એન્ડ સન્સ વિ./સ. ફર્મ હંસરાજ નાથુરામ ૧૯૭૧ (૧ એસસીસી ૭૨૧) માં પોતાના પૂર્વ નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો. તેણે ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ./સ. હો પો સાંગ ૧૯૬૧ (૨ ઓલ ઈ.આર. ૭૨૧) માં લોર્ડ મોરિસ દ્વારા કરાયેલ નોંધોનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેને આ અદાલતે એમ.એસ. શિવાનંદ વિ./સ. કે.એસ.આર.ટી.સી. ૧૯૮૦ (૧ એસસીસી ૧૪૯) ના અગાઉના નિર્ણયમાં મંજૂરીપૂર્વક ઉદ્ધૃત કરી હતી, જે નીચે મુજબ છે: "તેથી એવું બની શકે કે કોઈ રદ થયેલા કાયદાકીય પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ હેઠળ કોઈ અધિકાર આપવામાં આવ્યો હોય, પરંતુ તેની બાબતમાં કોઈ તપાસ અથવા કાનૂની કાર્યવાહી જરૂરી હોય. ત્યારે તે અધિકાર અસંપૂર્ણ રહે છે અને સુરક્ષિત રાખવામાં આવે છે. તેની પરિમાણ-નિર્ધારણની પ્રક્રિયા જરૂરી હોય તો પણ તે સુરક્ષિત રહેશે. પરંતુ કોઈ અધિકાર અંગેની તપાસ અને કોઈ અધિકાર આપવો જોઈએ કે નહીં તે નક્કી કરવા માટેની તપાસ વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ છે. પુનરુક્તિરૂપે કહીએ તો, પહેલું અર્થઘટન અધિનિયમ દ્વારા સુરક્ષિત રાખવામાં આવે છે. બીજું નહીં."

૧૮. શ્રી આર.પી. ભટ્ટ, વરિષ્ઠ વકીલ, વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશન (સી.એ. ૪૯૨૮/૯૭) તરફથી હાજર રહી રજૂ કર્યું કે નવો અધિનિયમ નહીં પરંતુ ફોરેન એવોર્ડ્સ અધિનિયમ લાગુ પડશે. શ્રી ભટ્ટે પોતાની રજૂઆતોમાં શ્રી દીપંકર ગુપ્તાનું સમર્થન કર્યું. ત્રણેય અધિનિયમો કલમ ૮૫(૨)(એ) દ્વારા બચાવવામાં આવ્યા છે. મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીનો અર્થ એવોર્ડના અમલીકરણનો પણ સમાવેશ કરે છે; નહિતર આ અધિનિયમો બિનઅર્થક બની જાય. તેમણે જણાવ્યું કે

મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી યુ.કે.ના કાયદાઓ હેઠળ, (યુ.કે.) આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૫૦ અનુસાર સંચાલિત હતી. કાર્યવાહી ૧૫.૦૫.૧૯૯૫ના રોજ શરૂ થઈ. નવો અધિનિયમ ૨૫.૦૧.૧૯૯૬ના રોજ અમલમાં આવ્યા બાદ, ૨૫.૦૨.૧૯૯૬ના રોજ ઇંગ્લેન્ડમાં એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો. મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ક્યારે શરૂ થાય છે તે બાબત નવા અધિનિયમની કલમ ૨૧માં નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. નવા અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ, મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી અંતિમ એવોર્ડથી સમાપ્ત થાય છે. કારણ કે કાર્યવાહી ઇંગ્લેન્ડમાં પહેલેથી જ શરૂ થઈ ગઈ હતી, નવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ લાગુ પડતી નથી. તેથી, હવે ફોરેન એવોર્ડ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ તરફ જોવું પડે. શ્રી ભટ્ટે જણાવ્યું કે કટ-ઓફ તારીખ પછી મધ્યસ્થતા એવોર્ડનું ઉચ્ચારણ થવું, કલમ ૮૫(૨) (એ) હેઠળની બચાવ જોગવાઈની લાગુ પડતાશ માટે પૂર્વશરત નથી. તેમાં "Arbitral Award passed before" એવા શબ્દો વપરાયેલા નથી, પરંતુ "Arbitral Proceedings which commenced before" એવા શબ્દો વપરાયેલા છે. આથી, જે બાબત બચાવવામાં આવી છે તે એ છે કે જ્યાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી કટ-ઓફ તારીખ પહેલાં શરૂ થઈ હોય ત્યાં જૂના અધિનિયમોની બધી જોગવાઈઓની લાગુ પડતાશ ચથાવત્ રહે છે, અને બચાવ જોગવાઈના બીજા ભાગમાં, એટલે કે નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨) (એ)માં, વધુમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી કટ-ઓફ તારીખ પછી શરૂ થઈ હોય ત્યાં નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે.

૧૯. શ્રી એ.કે. ગાંગુલી, વરિષ્ઠ વકીલ, હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય વિજ્ઞાની બોર્ડ (સી.એ. ૬૧/૯૯) તરફથી હાજર રહ્યા. તેમણે પડકારિત વડી અદાલતના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું. તેમણે જૂના અધિનિયમ અને નવા અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓ વચ્ચે ભેદ દર્શાવ્યો અને કહ્યું કે નવા અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડનો અમલ, જૂના અધિનિયમ હેઠળ યોજાયેલી અને જેના પરિણામે એવોર્ડ થયો હોય તેવી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી સાથે સુસંગત ન ગણાય. કલમ ૮૫(૨) (એ) માં આવેલ "મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી" શબ્દપ્રયોગને કોઈ સંકુચિત અર્થ આપવામાં આવે તો અનેક વિસંગતીઓ ઊભી થાય. તેનો એક દાખલો એવો હતો કે જૂના અધિનિયમ હેઠળ, જો મધ્યસ્થતા કરારમાં એવી જોગવાઈ ન હોય તો મધ્યસ્થને કારણે આપવાની આવશ્યકતા ન રહે. તેમણે કહ્યું કે જ્યારે બચાવતી જોગવાઈ, ૨૫.૦૧.૧૯૯૬ પહેલાં આરંભેલી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પર જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ કોઈ વધારાની શરત વિના લાગુ પાડે છે, ત્યારે વિધાનમંડળની મનશા સ્પષ્ટ હતી કે તે અધિનિયમ હેઠળના એવોર્ડના અમલ માટે પણ જૂનો અધિનિયમ જ લાગુ પડે. તેમણે કહ્યું કે આવી વ્યાખ્યા, વિધાનમંડળની મનશા સાથે સુસંગત હોવા ઉપરાંત, ન્યાય, સમતા અને ન્યાયસંગત વ્યવહાર સાથે પણ સુમેળ ધરાવે છે. કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલ "મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી" શબ્દપ્રયોગને માત્ર મધ્યસ્થ દ્વારા કાર્યવાહી ચલાવવાની પ્રક્રિયા સુધી મર્યાદિત એવો સંકુચિત અર્થ આપી, એવોર્ડના અમલને જૂના અધિનિયમના વ્યાપમાંથી બહાર રાખી શકાય નહીં. શ્રી ગાંગુલીનું કહેવું હતું કે નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓ જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓથી બહુ જ

ભિન્ન છે, તે બાબત વિવાદિત નથી. તેમણે જણાવ્યું કે કલમ ૮૫(૨)(એ) માં "જોગવાઈઓ" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ, જ્યાં સુધી તેમનો મધ્યસ્થતા એવોર્ડ સાથે સંબંધ છે ત્યાં સુધી, જૂના અધિનિયમની તમામ જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરે છે. એવોર્ડનો અમલ "મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત" પ્રક્રિયાનો અભિન્ન ભાગ છે. "સાથે સંબંધિત" શબ્દપ્રયોગના અર્થ અંગે તથા તે સંદર્ભે આ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયોનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો. સામાન્ય ખંડ અધિનિયમની કલમ ૬ ની જોગવાઈઓનો પણ આશ્રય લઈને એવી દલીલ કરવામાં આવી કે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ બચી રહે છે, જેમાં જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડના અમલ સંબંધિત જોગવાઈઓ પણ સમાવિષ્ટ છે. અંતે, શ્રી ગાંગુલી એ રજૂ કર્યું કે કલમ ૮૫(૨)(એ) ના પાછળના ભાગમાં કલ્પિત કરાર, નવા અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી જ, એટલે કે ૨૫.૦૧.૧૯૯૬ પછી જ, કરવામાં આવી શકે. આ તારીખ પહેલાં જો કોઈ કરાર કરવામાં આવ્યો હોય તો તે શૂન્ય ગણાશે અને કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ થી પ્રભાવિત થશે, જે મુજબ વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું છે. તે મુજબ, શ્રી ગાંગુલી એ કહ્યું કે મધ્યસ્થતા કરારમાં રહેલી એવી જોગવાઈ, જેમાં પક્ષકારોએ જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ અથવા તેની કોઈ તે સમયે અમલમાં રહેલી કાનૂની સુધારા અથવા પુનઃઅધિનિયમન લાગુ પડશે એમ સ્વીકાર્યું હોય, તે એવોર્ડના અમલ સંબંધે નવા અધિનિયમની લાગુ પડતાની દૃષ્ટિએ કોઈ અર્થ ધરાવતી નથી. કઈ જોગવાઈ હશે તે જાણ્યા વિના પક્ષકારો અગાઉથી કોઈ જોગવાઈ અંગે સહમતિ આપી શકતા નથી.

૨૦. હજુ પણ, કાયદાકીય અધિનિયમના ૨૬ થવાના પ્રભાવ અને કયો હક યોગ્ય રીતે પ્રાપ્ત થયેલો અથવા ઉપાર્જિત ગણાય તે પ્રશ્ન અંગે આ અદાલતના વધુ બે નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરી શકાય. ગજરાજ સિંહ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ટ્રાન્સપોર્ટ અપિલેટ ટ્રિબ્યુનલ અને અન્ય, જે.ટી. ૧૯૯૬ (૮ એસ.સી. ૩૫૬) માં, આ અદાલત મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૨૧૭(૧) અને (૨)(એ) અને (બી) તથા (૪) ની જોગવાઈઓનું પરીક્ષણ કરી રહી હતી, જેમાં મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ના ૨૬ અને બચત સંબંધિત ઉપબંધો સમાયેલા હતા. અદાલતે આ અદાલતના વિવિધ ચુકાદાઓ તથા વ્યાખ્યાના નિયમો અંગેના ગ્રંથોનું મૂલવણ કર્યું અને આમ જણાવ્યું:— "૨૨. જ્યારે કોઈ અધિનિયમ ૨૬ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ભૂતકાળના અને પૂર્ણ થયેલા વ્યવહારો સિવાય, તેને એવા રીતે ગણવું જોઈએ જાણે કે તે ક્યારેય અસ્તિત્વમાં જ નહોતું. તેનું પરિણામ એ થાય છે કે તે અધિનિયમ સંસદના અભિલેખમાંથી સંપૂર્ણપણે લુપ્ત થઈ જાય છે, જાણે કે તે ક્યારેય પસાર જ કરવામાં આવ્યું ન હોય; તે ક્યારેય અસ્તિત્વમાં જ નહોતું, સિવાય કે તેવા કૃત્યો માટે, જે તેની અમલવારી દરમિયાન પ્રારંભિત, ચલાવવામાં અને પૂર્ણ કરવામાં આવ્યા હતા. કાનૂની કલ્પના એવી બાબત છે, જે વાસ્તવિક હકીકત નથી, છતાં કાયદો તેને માન્ય ગણે છે અને અદાલત તેને હકીકત તરીકે સ્વીકારે છે. તેથી, કાનૂની કલ્પનાના કિસ્સામાં અદાલત એવી વસ્તુને અસ્તિત્વમાં હોવાનું માને છે, જે વાસ્તવમાં અસ્તિત્વમાં નથી. તે મૂળભૂત રીતે એવી પરિસ્થિતિના અસ્તિત્વનો અનુમાન છે, જે હકીકતમાં અસ્તિત્વમાં જ નથી. આવી કાનૂની કલ્પનાનો પ્રભાવ એવો છે

કે, જે સ્થિતિ અન્યથા ઊભી ન થાત, તે આ પરિસ્થિતિઓ હેઠળ ઊભી થયેલી માનવામાં આવે છે." પ્રાપ્ત અથવા ઉપાર્જિત હકના પ્રશ્ન અંગે અદાલતે આ રીતે અવલોકન કર્યું:— "૪૨. પ્રસ્તુત ચુકાદામાં વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે દર્શાવ્યા મુજબ, પ્રાપ્ત અથવા ઉપાર્જિત હક અને હક મેળવવા માટેનો વિશેષાધિકાર, આશા અથવા અપેક્ષા — આ બંને વચ્ચે ભેદ છે. નવીનીકરણ માટે અરજી કરવાનો હક અને અનુકૂળ આદેશ મેળવવાનો હક, તેને પ્રાપ્ત થયેલો હક ગણવામાં નહીં આવે, જ્યાં સુધી ૧૯૩૯ ના અધિનિયમ ૪ અથવા અનુરૂપ કાયદો રદ થાય તે પહેલાં, નવીનીકરણનો તે હક સુરક્ષિત કરવા માટે કોઈ સકારાત્મક પગલાં લેવામાં ન આવ્યા હોય. ગુજરાત ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ વિ. શાંતિલાલ આર. દેસાઈ માં, આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે ઇલેક્ટ્રિસિટી (સપ્લાય) અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૭૧ માં સુધારો થાય તે પહેલાં, અપીલકર્તાએ તેની કલમ ૭ હેઠળ નોટિસ જારી કરી હતી અને ઉપક્રમ ખરીદવાનો વિકલ્પ અમલમાં મૂક્યો હતો. તેમાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડને પ્રાપ્ત થયેલો વિદ્યુત ઉપક્રમ ખરીદવાનો હક, જી.સી. અધિનિયમની કલમ ૬ દ્વારા સુરક્ષિત રહ્યો હતો."

૨૧. જી. એકાંબરપ્પા અને અન્ય વિ. એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ ઓફિસર, બેદારી મામલામાં. તે મામલામાં બ્રિટિશ ઇન્ડિયાના મદ્રાસના ભાગ 'એ' રાજ્યને સંબંધિત બેદારી જિલ્લો ૧.૧૦.૧૯૫૩ના રોજ મૈસૂરના ભાગ 'બી' રાજ્યમાં વિલીન કરવામાં આવ્યો હતો. એક્સેસ પ્રોફિટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ માત્ર બ્રિટિશ ઇન્ડિયા માટે જ લાગુ પડતો હતો. બેદારી મૈસૂર રાજ્યનો ભાગ બન્યા

પછી તે ત્યાં લાગુ પડતો રહ્યો નહોતો. ત્યારબાદ, રાજ્ય પુનર્ગઠન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ પછી, મૈસૂર પણ ભાગ 'એ' રાજ્ય બન્યું. તેમ છતાં, ૩૧.૧૨.૧૯૫૬ના કાયદાઓના અનુકૂલન (નં. ૩) આદેશ દ્વારા, એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ અધિનિયમ “સમગ્ર ભારત પર લાગુ પડશે, પરંતુ તે પ્રદેશોને છોડીને જે ૧.૧૧.૧૯૫૬ પહેલાં તરત જ ભાગ 'બી' રાજ્યોમાં સમાવિષ્ટ હતા” એમ વિસ્તૃત કરવાનું હતું. આ અનુકૂલનનું પરિણામ એ આવ્યું કે એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ની બધી જ જોગવાઈઓ બેદારી જિલ્લામાં જેટલા હદ સુધી લાગુ પડતી હતી, તે ૨૧.૧૨.૧૯૫૬થી રદ થયેલી માનવામાં આવી. એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ ઓફિસરે અપીલકર્તાઓને ૧૯૬૦માં એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ ૩૦ ઓક્ટોબર, ૧૯૪૩થી ૩.૧૦.૧૯૪૪ સુધીના સમયગાળાને લગતી નોટિસ જારી કરી. તેમની તરફથી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો કે આ તે અધિનિયમના રદ થવાનો મામલો નહોતો અને તેથી જનરલ કલોઝિસ અધિનિયમની કલમ ૬ની જોગવાઈઓનો આશરો લઈને નોટિસોની માન્યતા ટકાવી શકાતી નથી. દલીલ કરવામાં આવી કે એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ અધિનિયમ જેટલી હદ સુધી સંબંધિત હતું, ૧૯૫૬ના કાયદાઓના અનુકૂલન આદેશે તે અધિનિયમને સ્વરૂપતઃ રદ કર્યો નહોતો, અને ફેરફારનો પ્રભાવ માત્ર એટલો જ હતો કે ૧.૧૧.૧૯૫૬ પહેલાં તરત જ મૈસૂરના ભાગ 'બી' રાજ્યના પ્રદેશમાં આવેલા બેદારી જિલ્લામાં તે અધિનિયમની જોગવાઈઓ હવે લાગુ પડતી રહી નહોતી. આ અદાલતે જણાવ્યું કે અપીલકર્તાઓની તરફથી રજૂ કરાયેલી આ દલીલ માટે કોઈ ન્યાયસંગત આધાર

નહોતો. અદાલતે આ દલીલને નીચે મુજબ નકારી કાઢી: “૧૯૫૬ના કાયદાઓના અનુકૂલન આદેશના પરિણામે, અધિનિયમ જેટલી હદ સુધી સંબંધિત હતું, તેની જોગવાઈઓ બેદારી જિલ્લામાં હવે લાગુ પડતી રહી નહોતી અથવા અમલમાં રહી નહોતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બેદારી જિલ્લાના વિસ્તારમાં જેટલી હદ સુધી સંબંધિત હતું, અધિનિયમ રદ થયું હતું. કોઈ અધિનિયમના રદ થવાનો અર્થ તે અધિનિયમની પરત ખેંચણી અથવા નિરસ્તીકરણ થાય છે અને અમારી દૃષ્ટિએ, જનરલ કલોઝિસ અધિનિયમની કલમ ૬ ભાગીય રદબાતલ અથવા અધિનિયમના કોઈ ભાગના રદ થવાના કિસ્સામાં પણ લાગુ પડે છે. જનરલ કલોઝિસ અધિનિયમની કલમ ૬માં જણાવાયું છે : “રદ થવાનો પ્રભાવ.— જ્યાં આ અધિનિયમ અથવા આ અધિનિયમના પ્રારંભ પછી બનાવાયેલ કોઈ કેન્દ્રીય અધિનિયમ અથવા નિયમાવલી, અત્યાર સુધી બનાવાયેલ અથવા આગળ બનાવાનાર કોઈ અધિનિયમને રદ કરે, ત્યાં, જો ભિન્ન ઇરાદો પ્રગટ ન થતો હોય, તો એવો રદ થવો નીચે મુજબ નહીં થાય – (સી) આવા રદ કરાયેલા કોઈ અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલા, ઉપાર્જિત થયેલા અથવા થયેલી કોઈ હક, વિશેષાધિકાર, ફરજ અથવા જવાબદારીને અસર કરવી; અથવા જનરલ કલોઝિસ અધિનિયમની કલમ ૩(૧૯) “અધિનિયમ” ની વ્યાખ્યા કરતાં તેમાં “નિયમાવલી” નો પણ સમાવેશ કરે છે અને ઉપરોક્ત કોઈ અધિનિયમ અથવા તેવી કોઈ નિયમાવલીમાં સમાવિષ્ટ કોઈ જોગવાઈનો પણ સમાવેશ થાય છે એમ જણાવે છે.” અપીલકર્તાઓની તરફથી આ દલીલ પર પણ ભાર મૂકવામાં આવ્યો કે જો જનરલ

કલોક્તિસ અધિનિયમની કલમ ૬(સી) લાગુ પડે તો પણ કોઈ “થયેલી અથવા ઉપાર્જિત જવાબદારી” નહોતી, કારણ કે ૧.૧૧.૧૯૫૬ પહેલાં, જ્યારે અનુકૂળ કરવામાં આવ્યું, ત્યારે કરચોરીથી બચી ગયેલા નફાનો કોઈ આકલન કરવામાં આવ્યું નહોતું. અમને આ દલીલમાં કોઈ તત્ત્વ જણાતું નથી. અપીલકર્તાઓની કરચુકવણીની જવાબદારી કરલાયક હિસાબી અવધિના અંતે જ તરત ઊભી થઈ હતી, માત્ર ત્યારે નહીં જ્યારે આકારણીની કાર્યવાહી દ્વારા તેની માત્રા નક્કી કરવામાં આવે. તેથી પરિણામે, અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ જારી કરાયેલ નોટિસ કાનૂની રીતે માન્ય હતી અને ફર્મના મૂળ ભાગીદારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા અપીલકર્તાઓ તે કલમ હેઠળ કરવેરામાંથી બચી ગયેલા નફા બાબતે કાર્યવાહી માટે સતત જવાબદાર રહ્યા.”

૨૨. નીચે દર્શાવાનાં કારણોસર, અમે આ રીતે ઠરાવીએ છીએ : ૧. નવા અધિનિયમ (આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિયેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬) અમલમાં આવતાં પહેલાં જે લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ ગઈ હોય, તેની સંબંધમાં જૂના અધિનિયમ (આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૦) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે. ૨. “લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે” આ શબ્દસમૂહને સંકુચિત અર્થ આપીને એવો અર્થ કરી શકાતો નથી કે તેનો અર્થ માત્ર લવાઈકર્તા સમક્ષ બાકી રહેલી લવાઈ કાર્યવાહી પૂરતો જ થાય. તે માત્ર લવાઈકર્તા સમક્ષ બાકી રહેલી કાર્યવાહી જ નહીં, પરંતુ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહી, તથા જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડને તેની કલમ ૧૭ હેઠળ હુકમનામું બનવા માટે લેવાય તેવી કોઈપણ કાર્યવાહી, તેમજ તેમાંથી ઉદ્ભવતી અપીલને પણ આવરી લેશે. ૩. જ્યાં નવા અધિનિયમ

અમલમાં આવતાં પહેલાં લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ ગઈ હોય અને લવાઈકર્તા સમક્ષ બાકી હોય, ત્યાં પક્ષકારો માટે એવું સંમત થવું ખુલ્લું છે કે આવી લવાઈ કાર્યવાહી પર નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે, અને તેઓ નવી અધિનિયમ અમલમાં આવતાં પહેલાં પણ એવી સંમતિ આપી શકે છે. ૪. નવો અધિનિયમ એવી લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે લાગુ પડશે જે નવા અધિનિયમ અમલમાં આવે તે દિવસે અથવા તે પછી શરૂ થાય. ૫. એકવાર લવાઈ કાર્યવાહી શરૂ થઈ જાય પછી, એવોર્ડના અમલ અંગે જૂના અધિનિયમથી શાસિત થવાનો અધિકાર અપૂર્ણ અધિકાર હતો એવું કહી શકાય નહીં. તે નિશ્ચિતરૂપે પ્રાપ્ત થયેલો અધિકાર હતો. જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડનો અમલ કરાવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થવા માટે, નવા અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે સમયે તેના અમલ માટે તે અધિનિયમ હેઠળ કોઈ કાનૂની કાર્યવાહી બાકી હોવી જ જરૂરી છે એવું ફરજિયાત નથી. ૬. જો “લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે” આ શબ્દસમૂહનો સંકુચિત અર્થ સ્વીકારવામાં આવે, તો જૂના અધિનિયમ હેઠળ અપાયેલા એવોર્ડ સંબંધિત બાબતોમાં બહુ મોટો ગૂંચવારો ઉભો થવાની શક્યતા છે. લવાઈ કાર્યવાહી ચલાવવાની જોગવાઈઓ જૂના તથા નવા બંને અધિનિયમોમાં અત્યંત ભિન્ન છે. એવોર્ડને પડકારવો લવાઈ કાર્યવાહી કેવી રીતે ચલાવવામાં આવી તેના સંદર્ભમાં હોઈ શકે છે. જે વ્યાખ્યા અન્યાયી અને અસુવિધાજનક પરિણામો તરફ દોરી જાય તે સ્વીકારી શકાય નહીં. ૭. નવા અધિનિયમના પ્રારંભ પછી અપાયેલ વિદેશી એવોર્ડનો અમલ માત્ર નવા અધિનિયમ હેઠળ જ થઈ શકે. વિદેશી એવોર્ડનો

અમલ ફોરેન એવોર્સ અધિનિયમ (ફોરેન એવોર્સ (રેકગ્નિશન એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧) હેઠળ કરાવવાનો કોઈ સ્થિર અધિકાર નથી

૨૩. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) બે અંગોમાં વિભાજિત છે : (૧) જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તે લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે લાગુ પડશે, જે નવી અધિનિયમ અમલમાં આવી તે પહેલાં શરૂ થઈ હતી, જો સુધી પક્ષકારો વચ્ચે વિપરીત રીતે સંમતિ ન થઈ હોય; અને (૨) નવી અધિનિયમ અમલમાં આવી ત્યારથી અથવા ત્યારબાદ શરૂ થયેલી લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે નવી અધિનિયમ લાગુ પડશે. પ્રથમ અંગને વધુમાં બે ભાગોમાં વહેંચી શકાય : (એ) નવી અધિનિયમ અમલમાં આવી તે પહેલાં શરૂ થયેલી લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે; અને (બી) એવા કેસોમાં જૂનો અધિનિયમ લાગુ નહીં પડે, જ્યાં પક્ષકારો એવી સંમતિ આપે કે નવી અધિનિયમ અમલમાં આવી તે પહેલાં શરૂ થયેલી લવાઈ કાર્યવાહી સંબંધે તે લાગુ નહીં પડે.

"સંબંધે" એવો પ્રયોગ અતિ વિશાળ વ્યાપ ધરાવે છે, જેમ કે આ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયો દ્વારા એમ/એસ. ડોયપેક સિસ્ટમ્સ પ્રા. લિ. જે.ટી. ૧૯૮૯ (૨ એસ.સી. ૫૧૮); મનસુખલાલ ધનરાજ જૈન અને અન્ય જે.ટી. ૧૯૯૫ (૮ એસ.સી. ૨૯૩); એમ/એસ. ધનરાજમલ ગોવિંદરામ [૧૯૬૧ ૩ એસ.સી.આર. ૧૦૨૦]; અને નવીન કેમિકલ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ અને અન્ય જે.ટી. ૧૯૯૫ (૮ એસ.સી. ૨૯૩) માં ઠરાવવામાં આવ્યું છે. "સંબંધે" એવો આ પ્રયોગને પૂર્ણ અસર આપવી જ રહી, ખાસ કરીને જ્યારે તે જૂના અધિનિયમની "જોગવાઈઓ" શબ્દસમૂહ સાથે વાંચવામાં આવે ત્યારે. તેનો અર્થ એવો થાય કે

જૂનો અધિનિયમ સમગ્ર લવાદ પ્રક્રિયા પર લાગુ પડશે, જેનો અંતિમ પરિપૂર્ણાવસ્થા તરીકે એવોર્ડના અમલ સુધીનો સમાવેશ થાય છે. જો એવું ન હોત, તો માત્ર "ને" એવો શબ્દ પૂરતો બન્યો હોત; અને જ્યારે વિધાનમંડળે "સંબંધે" એવો પ્રયોગ કર્યો છે, ત્યારે તેને યોગ્ય અર્થ આપવો આવશ્યક છે. આ પ્રયોગ સંકુચિત અર્થ સ્વીકારતો નથી. કલમ ૮૫(૨)(એ) નો પ્રથમ અંગ મર્યાદિત બચાવ જોગવાઈ નથી. તે નવા અધિનિયમના પ્રારંભના સમયે પ્રલંબિત કાર્યવાહીનું જ નહિ, પરંતુ તે અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડના અમલીકરણ માટે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પણ સંરક્ષણ કરે છે.

૨૪. આ દલીલ કરવામાં આવે છે કે જો એવું માન્ય રાખવામાં આવે કે "ના સંબંધમાં" એવો પ્રયોગ મધ્યસ્થી કાર્યવાહી સાથે સાથે એવોર્ડના અમલ માટેની કાર્યવાહીનો પણ સમાવેશ કરે છે, તો કલમ ૮૫(૨)(એ) નો બીજો ભાગ નિર્રથક બની જશે. અમે એવું માનતા નથી. બીજા ભાગમાં પણ એવી મધ્યસ્થી સંમતિનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, જે જૂના અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવી હોય પરંતુ જેમાં મધ્યસ્થી કાર્યવાહી નવા અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી શરૂ થઈ હોય. આ સંદર્ભે આ અદાલતના એમ.એમ.ટી.સી. લિ. વિ./સ. સ્ટરલાઈટ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (ઇન્ડિયા) લિ. જે.ટી. ૧૯૯૬ (૧૦ એસ.સી. ૩૯૦) ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય, જેમાં આ અદાલતે એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે મધ્યસ્થી સંમતિની માન્યતા નવા અધિનિયમની કલમ ૭ માં નિર્દિષ્ટ કરાયેલ મધ્યસ્થીઓની સંખ્યાપર નિર્ભર નથી અને મધ્યસ્થીઓની સંખ્યાનો પ્રશ્ન તે અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ અલગથી વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યો છે, જે

મધ્યસ્થી સંમતિને કાર્યરત કરવા માટેની પ્રક્રિયાત્મક જોગવાઈનો ભાગ છે. તે મામલામાં નિર્ણય માટે ઉદ્ભવેલો પ્રશ્ન એવો હતો કે નવા અધિનિયમના પ્રારંભ પહેલાં કરવામાં આવેલી એવી મધ્યસ્થી સંમતિ પર નવા અધિનિયમનો શું પ્રભાવ પડે, જેમાં દરેક પક્ષ એક મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરશે અને તેઓ સંદર્ભ આગળ વધારતા પહેલાં એક અમ્પાયર નીમશે તેવી જોગવાઈ હતી. આ સંમતિ નવા અધિનિયમના અમલમાં આવતા પહેલાં, તા. ૧૪.૧૨.૧૯૯૩ના રોજ કરવામાં આવી હતી. નવા અધિનિયમની કલમ ૧૦ મુજબ પક્ષકારો મધ્યસ્થીઓની સંખ્યા નક્કી કરવા માટે સ્વતંત્ર છે, શરત એટલી કે એવી સંખ્યા સમ સંખ્યા ન હોવી જોઈએ. વધુમાં, વિષમ સંખ્યાના મધ્યસ્થીઓ નક્કી કરવામાં નિષ્ફળતા રહે તો, મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ એકમાત્ર મધ્યસ્થીથી બનેલો રહેશે. આ અદાલતે તા. ૧૪.૧૨.૧૯૯૩ની મધ્યસ્થી સંમતિની માન્યતા યથાવત્ રાખી અને નિયુક્ત કરાયેલા બે મધ્યસ્થીઓ ત્રીજા મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોવાને ધ્યાનમાં રાખીને, નવા અધિનિયમની કલમ ૧૧(૪)(બી) હેઠળ સંબંધિત વડી અદાલતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને ત્રીજા મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવાની દિશા આપી. આ મામલામાં નોંધપાત્ર છે કે પ્રતિવાદીએ તા. ૧૯.૦૧.૧૯૯૬ના પત્ર દ્વારા સંમતિમાં રહેલી મધ્યસ્થી કલમનો અમલ માંગ્યો હતો, જે પત્ર અપીલકર્તાને તા. ૩૧.૦૧.૧૯૯૬ના રોજ પ્રાપ્ત થયો હતો. તેથી, નવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ મુજબ મધ્યસ્થી કાર્યવાહી તા. ૩૧.૦૧.૧૯૯૬ના રોજ શરૂ થયેલી ગણાશે, કારણ કે તે સમય સુધીમાં નવો અધિનિયમ અમલમાં આવી ગયો હતો.

૨૫. આ પરિસ્થિતિમાં, જનરલ કલોઝેસ અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડતી નથી. તેથી, અમારી માટે આ તપાસ કરવી આવશ્યક નથી કે નવા અધિનિયમના અમલમાં આવવા પહેલાં મધ્યસ્થી કાર્યવાહી શરૂ થઈ ગઈ હતી ત્યારે જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડનો અમલ કરાવવાનો કોઈ હક કોઈ પક્ષકારને પ્રાપ્ત થયો હતો કે નહીં, અને સેઈલ (સી.એ. ૬૦૩૬/૯૮) ને જૂના અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલા એવોર્ડને પડકારવાનો હક પ્રાપ્ત થયો હતો કે નહીં અને તે મુજબ થાઈસેનને જૂના અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડનો અમલ કરાવવાનો અનુરૂપ હક હતો કે નહીં.

૨૬. વર્તમાન સમયમાં અદાલતો, જૂના કાયદાને રદ કરનાર અધિનિયમનું અર્થઘટન કરતી વખતે, હેતુલક્ષી અભિગમ અપનાવવાની દિશામાં પ્રવૃત્ત છે અને તે હેતુસર નવા અધિનિયમના પ્રણયન તરફ દોરી ગયેલા ઉદ્દેશો અને કારણોને ધ્યાનમાં લે છે. અમે ઉપર જોયું છે કે આ અદાલતે એમ.એમ.ટી.સી. લિ.ના મામલામાં જે.ટી. ૧૯૯૬ (૧૦ એસ.સી. ૩૯૦) માં આ અભિગમ અપનાવ્યો હતો. જૂના તથા નવા બંને અધિનિયમોની જોગવાઈઓ ખૂબ જ ભિન્ન છે અને સુંદરમ ફાઈનાન્સ લિ.ના મામલામાં જે.ટી. ૧૯૯૯ (૧) એસ.સી. ૪૯ માં પણ એવું જ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. તે મામલામાં, આ અદાલતે એમ પણ જણાવ્યું હતું કે નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન અને નિર્માણ સ્વતંત્ર રીતે કરવાનું રહે છે અને હકીકતમાં જૂના અધિનિયમનો સંદર્ભ લેવાથી નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓનું ખોટું અર્થઘટન થવાની શક્યતા રહેલી છે. અદાલતે જણાવ્યું હતું કે નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓનું નિર્માણ કરતી વખતે

જૂના અધિનિયમ કરતાં યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એલ. મોડેલ કાયદાનો સંદર્ભ લેવો વધુ સપ્રસંગ રહેશે. કૂવૈત મિનિસ્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ. સર ફ્રેડરિક સ્નો એન્ડ પાર્ટનર્સ ૧૯૮૪ (૧ ઓલ ઈ.આર. ૭૩૩ એચ.એલ.) ના મામલામાં, કૂવૈત ઇંગ્લેન્ડમાં ઓર્ડર ઇન કાઉન્સિલ દ્વારા માન્ય ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો પક્ષકાર બન્યા પહેલાં જ લવાઈ નિર્ણય આપવામાં આવ્યો હતો. લોર્ડશીપ્સની સભાએ ઠરાવ્યું હતું કે ભલે વિદેશી લવાઈ નિર્ણયનો અમલ ઇંગ્લેન્ડમાં (યુ.કે.) આનિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૭૫ હેઠળ થઈ શકતો હતો, કારણ કે ઇંગ્લેન્ડમાં તે લવાઈ નિર્ણયના અમલીકરણ માટેની કાર્યવાહી આરંભાઈ ત્યારે કૂવૈત કન્વેન્શનનો પક્ષકાર બની ચૂક્યો હતો. તેમણે આ દલીલ નકારી કાઢી હતી કે લવાઈ નિર્ણય આપવામાં આવ્યો તે તારીખે કૂવૈત ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો પક્ષકાર ન હતો.

૨૭. . પેપર વિ. હાર્ટ [૧૯૯૩ (૧) ઓલ ઈ.આર. ૪૨] માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સે પ્રથમ વખત આ સિદ્ધાંત સ્વીકાર્યો કે ન્યાયાધીશો સંસદની ચર્ચાઓનો સંદર્ભ લઈ શકે જેથી સંસદે બનાવેલા અધિનિયમનો અર્થ નિશ્ચિત કરી શકાય. લોર્ડ ગ્રિફિથ્સે જણાવ્યું હતું (પૃષ્ઠ ૫૦ પર): “તે દિવસો બહુ પહેલાં વીતી ગયા છે જ્યારે અદાલતો અર્થઘટન અંગે કડક શાબ્દિક અભિગમ અપનાવતી હતી, જેને કારણે તેઓએ ભાષાનો શાબ્દિક અર્થ જ સ્વીકારવો પડતો. હવે અદાલતો હેતુલક્ષી અભિગમ અપનાવે છે, જે વિધાનના સત્ય હેતુને અમલમાં મૂકવાનો પ્રયત્ન કરે છે અને તે વિધાન જે પૃષ્ઠભૂમિમાં ઘડાયું હતું તેની અસર પાડતું ઘણું બાહ્ય સામગ્રી પણ જોવાની તૈયારી રાખે છે.” પરંતુ જો નવા અધિનિયમનું

અર્થઘટન અસુવિધાજનક અને અન્યાયી પરિણામો તરફ દોરી જાય, તો હેતુલક્ષી અભિગમની સંકલ્પના છોડી દેવી પડે. જો જૂના અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવેલ લવાદી ચુકાદો નવા અધિનિયમ હેઠળ અમલપાત્ર ગણવામાં આવે, તો અનેક અને જટિલ પ્રશ્નો ઊભા થાય. બન્ને અધિનિયમો એકબીજાથી અત્યંત ભિન્ન છે. યોગ્ય રીતે દલીલ કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે લવાદી કાર્યવાહી જૂના અધિનિયમ હેઠળ ચાલી રહી હોય, ત્યારે પક્ષકારો અને લવાદકાર લવાદી ચુકાદાના અમલ માટે તે અધિનિયમની જોગવાઈઓ ધ્યાનમાં રાખે છે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, જૂના અધિનિયમ હેઠળ લવાદકાર માટે લવાદી ચુકાદા માટે કારણો આપવાની કોઈ આવશ્યકતા નથી. નવા અધિનિયમ હેઠળ પણ તે ફરજિયાત નથી. જૂના અધિનિયમની કલમ ૨૭ મુજબ, લવાદકાર અથવા અમ્પાયર યોગ્ય માને તો અંતરિમ લવાદી ચુકાદો આપી શકે, જો કે લવાદ કરારમાં ભિન્ન મનશા દર્શાતી ન હોય. અંતરિમ લવાદી ચુકાદો પણ લવાદી ચુકાદો જ છે અને અંતિમ લવાદી ચુકાદાની જેમ જ અમલમાં મૂકી શકાય છે. જો અંતરિમ લવાદી ચુકાદો, ભલે નવો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી આપવામાં આવ્યો હોય, તો પણ તેના માટે જૂનો અધિનિયમ લાગુ પડે અને અંતિમ લવાદી ચુકાદા માટે નવો અધિનિયમ લાગુ પડે, તો તે નિશ્ચિતપણે વિરોધાભાસી સ્થિતિ બનશે. બીજી એક સ્થિતિ એવી પણ થાય કે જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ લવાદકારો અથવા અમ્પાયરને કાર્યવાહી દરમિયાન ઉદ્ભવેલા કાયદાકીય પ્રશ્ન અંગે અદાલતના અભિપ્રાય માટે વિશેષ કેસ રજૂ કરવાની સત્તા છે. જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૩)

મુજબ, જ્યારે અદાલત તે અંગે પોતાનો અભિપ્રાય જાહેર કરે, ત્યારે એવો અભિપ્રાય લવાઈ ચુકાદામાં ઉમેરવામાં આવશે અને તેનો ભાગ બનશે. લવાઈ ચુકાદાના આ ભાગ સામે જૂના અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળ કોઈ અપીલ ચાલતી નથી. નવા અધિનિયમ હેઠળ તેવી કોઈ જોગવાઈ નથી. સોહન લાલ અને અન્ય વિ. અમીન ચંદ એન્ડ સન્સ અને અન્ય [૧૯૭૪ ૧ એસ.સી.આર. ૪૫૩] માં, આ અદાલત જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ લવાદકારની સત્તાઓ પર વિચાર કરી રહી હતી. કલમ ૧૩ ની ખંડ (બી) મુજબ, લવાદકારો અથવા અમ્પાયરને ઉદ્ભવેલા કોઈ પણ કાયદાકીય પ્રશ્ન અંગે અદાલતના અભિપ્રાય માટે વિશેષ કેસ રજૂ કરવાની, અથવા લવાઈ ચુકાદાને સંપૂર્ણ અથવા અંશતઃ આવા પ્રશ્નના વિશેષ કેસના સ્વરૂપમાં અદાલતના અભિપ્રાય માટે રજૂ કરવાની સત્તા હતી. જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૪ લવાઈ ચુકાદા પર હસ્તાક્ષર કરીને તેને રજૂ કરવાની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૩) મુજબ, જ્યાં લવાદકારો અથવા અમ્પાયર કલમ ૧૩ ની ખંડ (બી) હેઠળ વિશેષ કેસ રજૂ કરે છે, ત્યાં અદાલત પક્ષકારોને સૂચના આપી અને તેમની સંભળણી કર્યા બાદ તે અંગે પોતાનો અભિપ્રાય જાહેર કરશે અને એવો અભિપ્રાય લવાઈ ચુકાદામાં ઉમેરવામાં આવશે તથા તેનો ભાગ બનશે. આ અદાલતે કહ્યું હતું: “અમને લાગતું નથી કે કલમ ૧૩(બી) ના પ્રથમ ભાગ હેઠળ આપવામાં આવેલ અભિપ્રાય લવાઈ ચુકાદામાં ઉમેરવો જોઈએ અને તેનો ભાગ બનવો જોઈએ. કલમ ૧૩(બી) ના છેલ્લા ભાગ હેઠળ આપવામાં આવેલ અભિપ્રાય લવાઈ ચુકાદામાં ઉમેરવાનો અને તેનો ભાગ બનવાનો કારણ એ છે કે લવાદકારોએ

આવા પ્રશ્નના વિશેષ કેસના સ્વરૂપમાં લવાઈ ચુકાદો સંપૂર્ણ અથવા અંશતઃ રજૂ કર્યો છે, જેથી અદાલતનો અભિપ્રાય પ્રાપ્ત કરી શકાય. આ દૃષ્ટિકોણ વધુ મજબૂત થાય છે કારણ કે કલમ ૩૯(૧)(૨) હેઠળ અપીલની જોગવાઈ માત્ર એવા આદેશ સામે છે, જે વિશેષ કેસના સ્વરૂપમાં રજૂ કરાયેલા લવાઈ ચુકાદા અંગે હોય. આવી સ્થિતિમાં અપીલની જોગવાઈ કરવાનો કારણ એ છે કે અદાલતનો અભિપ્રાય લવાઈ ચુકાદામાં ઉમેરવાનો અને તેનો ભાગ બનવાનો હોય છે અને તેથી, ભલે તે લવાઈ ચુકાદામાં સમાવેશ પામેલો હોય, તે અદાલતનો નિર્ણય બની જાય છે. કલમ ૧૩(બી) ના પ્રથમ ભાગ હેઠળ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા વિશેષ કેસ અંગે અદાલતે આપેલા અભિપ્રાય સામે, અથવા અદાલતના અભિપ્રાય માટે વિશેષ કેસ રજૂ કરવાનો નિર્ણય સામે, કોઈ અપીલની જોગવાઈ નથી, કારણ કે એવો અભિપ્રાય નિર્ણય નથી. અને તેને લવાઈ ચુકાદામાં સમાવેશ પણ કરવો નથી. જો હકીકતમાં કલમ ૧૩(બી) ના પ્રથમ ભાગ હેઠળ રજૂ કરાયેલા વિશેષ કેસ અંગે અદાલતનો અભિપ્રાય લવાઈકારો પર બાંધધરીરૂપ હોય અને તેને લવાઈ ચુકાદામાં સમાવેશ કરવો જ પડતો હોય, તો વિધાનમંડળે એવા અભિપ્રાય સામે અથવા તે અભિપ્રાય સુધી દોરી ગયેલા સંદર્ભ સામે અપીલની જોગવાઈ કેમ ન કરી હોત તેનું કોઈ કારણ ન રહે. અધિનિયમની યોજના દર્શાવે છે કે વિધાનમંડળ માત્ર એવી સ્થિતિમાં જ અપીલની જોગવાઈ કરવાનું ઇચ્છતું હતું જ્યાં અદાલત દ્વારા પક્ષકારો પર બાંધધરીરૂપ એવો નિર્ણય થવાનો હોય; એવી સ્થિતિમાં નહીં જ્યાં તે એવો અભિપ્રાય આપે જે લવાઈકારો પર બાંધધરીરૂપ નથી અને જેનો લવાઈ ચુકાદામાં

સમાવેશ થવાનો નથી. શક્ય છે કે લવાદકાર એવો અભિપ્રાય અનુસરવાનું પસંદ કરે. પરંતુ તે આ કારણસર નથી કે તે બાંધધરીરૂપ નિર્ધારણ અથવા નિર્ણય છે. તેથી, આ અપીલો અયોગ્ય છે એવું ઠરાવવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી.”

૨૮. કલમ ૮૫(૨)(એ) રક્ષણાત્મક જોગવાઈ છે. લંબિત લવાદી કાર્યવાહી સંબંધે જૂના અધિનિયમને સંપૂર્ણ લુપ્ત થઈ જવાથી તે મુક્તિ આપે છે. તેમાં એવોર્ડના અમલીકરણના સમય સુધી જૂના અધિનિયમનો સમગ્રપણે અમલ જળવાઈ રહે તે પણ આવરી લેવામાં આવે છે. કલમ ૮૫(૨)(એ) જૂના અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલા હક્કને પ્રભાવિત થવાથી રોકે છે. રક્ષણાત્મક જોગવાઈ જૂના અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલા અસ્તિત્વમાન હક્કનું સંરક્ષણ કરે છે. વિધાનમંડળનો એવો આશય નથી એવી ધારણા રહે છે કે તે સ્પષ્ટપણે વિરુદ્ધ દર્શાવતી ભાષા ન હોય ત્યાં સુધી નિહિત હક્કોને મર્યાદિત કરવા અથવા હરણ કરવા ઈચ્છતું નથી. એ સાચું છે કે નવો અધિનિયમ ઉપચારાત્મક કાયદો છે અને તેથી કલમ ૮૫(૨)(એ), તે રદકારી જોગવાઈ હોવાને કારણે, તેનું કડક અર્થઘટન માંગે છે. પરંતુ, જેમ ઉપર જણાવાયું છે, જ્યાં એક અર્થઘટન અન્યાયી અથવા અસુવિધાજનક પરિણામ પેદા કરે અને બીજું તેવા પ્રભાવોથી મુક્ત હોય, ત્યાં પછીની વ્યાખ્યાના પક્ષમાં પણ એક ધારણા રહે છે.

૨૯. તેથી, એવોર્ડના અમલીકરણની તપાસ જૂના અધિનિયમ હેઠળ ચલાવવામાં આવેલી કાર્યવાહી ના ધોરણે કરવી પડે.

૩૦. અમારી સમક્ષ વિવિધ નિર્ણયો ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યા છે જેથી બતાવી શકાય કે કયો અધિકાર માત્ર એક સાધારણ અધિકાર છે અને કયો સંચિત અથવા

પ્રાપ્ત અધિકાર છે. આ પ્રશ્નનું પરીક્ષણ અમારે સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં કરવું છે, એટલે કે જો જૂના અધિનિયમ હેઠળ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પ્રારંભ થઈ ગઈ હોય, તો શું પક્ષકારને ત્યારબાદ આપવામાં આવેલ મધ્યસ્થ નિર્ણયનો અમલ જૂના અધિનિયમ હેઠળ કરાવવા માટે કોઈ પ્રાપ્ત અધિકાર પ્રાપ્ત થયો હતો એવું કહી શકાય. વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો પ્રશ્ન એ છે કે શું પક્ષકારને કોઈ અધિકાર સંચિત થયો હતો કે તે માત્ર એક અપરિપક્વ અધિકાર હતો. ઉલ્લેખિત ત્રણ પ્રકરણો, એટલે કે, એબોટ વિ./એસ. ધ મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [૧૮૯૫ એ.સી. ૪૨૫ (પી.સી.)]; હંગરફોર્ટ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ટ્રસ્ટ લિ. વિ./એસ. હરિદાસ મુન્દ્રા અને અન્ય [૧૯૭૨ ૩ એસ.સી.આર. ૬૯૦]; અને ડી.સી. ભાટિયા અને અન્ય વિ./એસ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય જે.ટી. ૧૯૯૪ (૭ એસ.સી. ૧૧૪ દર્શાવે છે કે સંચિત અધિકાર ઉત્પન્ન થવા માટે કંઈક વધુ આવશ્યક છે. અધિકાર અસ્તિત્વમાં હતો, પરંતુ પછી એવું દર્શાવવા માટે કંઈ કરવામાં આવ્યું નહોતું કે જે અધિનિયમ હેઠળ તે અધિકાર અસ્તિત્વમાં હતો અને જે પછી રદ થયો, તેના આધારે કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હતું અથવા તેનો કોઈ લાભ લેવાયો હતો. એક અધિનિયમએ અધિકાર આપ્યો હતો અને નવા અધિનિયમએ, જેણે જૂના અધિનિયમને રદ કર્યો, તે અધિકાર છીનવી લીધો. અધિનિયમની કોઈ જોગવાઈનો લાભ લેવાનો માત્ર અધિકાર, સંચિત અધિકાર નથી.

૩૧. આઈ.ટી. કમિશનર વિ. શાહ સાટિક એન્ડ સન્સ જે.ટી. ૧૯૮૭ (૨ એસ.સી. ૧૫૭) માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે જે અધિકાર

ઉપાર્જિત થયો હોય અને નિહિત બની ગયો હોય, તે અધિકાર જે કાયદા હેઠળ ઉપાર્જિત થયો હતો તે કાયદો રદ થયો હોવા છતાં અમલમાં મુકાવી શકાય એવો યથાવત્ રહે છે, જો સુધી રદ કરનાર કાયદો એવો અધિકાર સ્પષ્ટ રીતે અથવા આવશ્યક અનુસંગથી દૂર ન કરે. બંસીધર એન્ડ અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન એન્ડ અન્ય જે.ટી. ૧૯૮૯ (૨ એસ.સી. ૫૧૮) ના કેસમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે રદ થવાથી જે અસરગ્રસ્ત થતું નથી તે રદ કરાયેલ કાયદા હેઠળ “ઉપાર્જિત” અથવા “પ્રાપ્ત થયેલ” અધિકાર છે, અને અધિકાર પ્રાપ્ત કરવાની કે અધિકાર માટે અરજી કરવાની સ્વતંત્રતા અંગેની “માત્ર આશા અથવા અપેક્ષા” નથી. લાઈજી રાજા સન્સ વિ. ફર્મ હંસરાજ નાથુરામ [૧૯૭૧ ૧ એસ.સી.સી. ૭૨૧] ના કેસમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે “રદ કરાયેલા અધિનિયમ હેઠળ ઉપાર્જિત અધિકારને જાળવી રાખવાની જોગવાઈ” નો હેતુ રદ કરાયેલા અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા અભ્યાસાત્મક અધિકારોને જાળવી રાખવાનો નહોતો. તે માત્ર કાયદામાં નિર્દિષ્ટ એક અથવા બીજી ઘટના બનતાં વ્યક્તિને આપવામાં આવેલા ચોક્કસ અધિકારો પર જ લાગુ પડે છે. અમને લાગે છે કે ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક વર્ક્સ વિ. હો પો સાંગ [૧૯૬૧ ૨ એ.એલ.એલ.ઈ.આર. ૭૨૧] માં લોર્ડ મોરિસના અવલોકનો, જેનો ઉલ્લેખ ચુકાદામાં અન્યત્ર કરવામાં આવ્યો છે, અત્યંત યોગ્ય છે. એમ.એસ. શિવાનંદા વિ. કે.એસ.આર.ટી.સી. [૧૯૮૦ ૧ એસ.સી.સી. ૧૪૯] માં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરી જણાવ્યું હતું કે જો કાયદાથી સર્જાયેલ અધિકાર સ્થાયી સ્વરૂપનો હોય અને વ્યક્તિમાં નિહિત થયો હોય, તો તે અધિકાર માત્ર એટલા માટે દૂર કરી

શકાય નહીં કે જે કાયદાથી તે સર્જાયો હતો તે કાયદો સમાપ્ત થયો છે. હેમિલ્ટન ગેલ વિ. વ્હાઈટ [૧૯૨૨ ૨ કે.બી. ૪૨૨] માં અપીલ અદાલતે એબોલિશન વિ. મિનિસ્ટર ફોર લેન્ડ્સ [(૧૮૯૫ એ.સી. ૪૨૫)] માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. તેના સમક્ષ આવેલા કેસમાં અદાલતે જણાવ્યું હતું કે જૂના અધિનિયમ હેઠળ (એગ્રીકલ્ચરલ હોલિંગ્સ એક્ટ, ૧૯૦૮, જે એગ્રીકલ્ચરલ હોલિંગ્સ એક્ટ, ૧૯૧૪ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો) એવી આવશ્યક ઘટના બની ગઈ હતી જેના પરિણામે ભાડૂતએ “અધિકાર ઉપાર્જિત કર્યો”, જે ત્યારે પ્રાપ્ય થવાનો હતો જ્યારે તે પોતાની હોલિંગ છોડી રહ્યો હોય અને માલિક પાસેથી વળતર મેળવવાનું હોય. બનેલી ઘટના એ હતી કે હોલિંગના વેચાણને પગલે માલિકે ભાડૂતને હોલિંગ છોડવાની નોટિસ આપી હતી. જ્યારે ૧૯૦૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧ એ તેને ભાડૂતને થયેલ અયોગ્ય વિશ્લેષ ગણાવી, તેને વળતરનો હકદાર બનાવ્યો હતો, ત્યારે અનુગામી ૧૯૧૪ ના અધિનિયમએ કલમ ૧૧ રદ કરી દીધી હતી. અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૧૧ રદ થઈ હોવા છતાં ભાડૂતએ વળતરનો દાવો કરવાનો અધિકાર ઉપાર્જિત કર્યો હતો, કારણ કે તેને હોલિંગ છોડવાની નોટિસ ત્યારે આપવામાં આવી હતી જ્યારે જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૧ અમલમાં હતી. ગજરાજ સિંહ એન્ડ અન્ય વિ. સ્ટેટ ટ્રાન્સપોર્ટ એપિલેટ ટ્રિબ્યુનલ એન્ડ અન્ય જે.ટી. ૧૯૯૬ (૮ એસ.સી. ૩૫૬) માં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે રદ કરવામાં આવેલા અધિનિયમ હેઠળ અધિકાર પ્રાપ્ત થવા માટે કોઈ સકારાત્મક કૃત્ય કરવું આવશ્યક છે. આ કેસમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલતના ગુજરાત ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ વિ.

શાંતિભાઈ આર. દેસાઈ [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ એસ.સી. ૨૩૯ = ૧૯૬૯ ૧ એસ.સી.આર. ૫૮૦] ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અદાલતે નિર્દેશ કર્યો હતો કે ઇલેક્ટ્રીસિટી (સપ્લાય) એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૭૧ માં સુધારો થાય તે પહેલાં, અપીલકર્તાએ તેની કલમ ૭ હેઠળ નોટિસ આપી હતી અને ઉપક્રમ ખરીદવાનો વિકલ્પ અમલમાં મૂક્યો હતો. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ઇલેક્ટ્રીક ઉપક્રમ ખરીદવાનો, જે અધિકાર ઇલેક્ટ્રીસિટી બોર્ડને ઉપાર્જિત થયો હતો, તે જનરલ કલોઝિસ એક્ટની કલમ ૬ દ્વારા સંરક્ષિત રહ્યો હતો. જી. એકમ્બરપ્પા એન્ડ અન્ય વિ. એક્સેસ પ્રોફિટ્સ ટેક્સ ઓફિસર, બેલારી [૧૯૬૭ ૩ એસ.સી.આર. ૮૬૪] ના કેસમાં કર લાદતા એક અધિનિયમનું રદકરણ થયું હતું. અધિનિયમ રદ થયો ત્યાં સુધી કોઈ આકલન કરવામાં આવ્યું ન હતું અને તેથી કોઈ જવાબદારી ઊભી થઈ શકતી નહોતી. તેમ છતાં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે જ્યારે અધિનિયમ અમલમાં હતો ત્યારે હિસાબી અવધિ પૂર્ણ થતા જ કરની જવાબદારી તાત્કાલિક ઊભી થઈ ગઈ હતી, ભલે આકલન કાર્યવાહી દ્વારા તે જવાબદારીનું પરિમાણીકરણ થયું ન હોય. અદાલતે અધિનિયમ રદ થયા પછી આકલન કાર્યવાહીની નોટિસની માન્યતા કાયમ રાખી હતી.

૩૨. ચુકાદામાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો દર્શાવે છે કે રદ થયેલા અધિનિયમ હેઠળ કોઈ પક્ષને હક ક્યારે પ્રાપ્ત થાય છે. હક પ્રાપ્ત થાય તે માટે નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે ત્યારે કાનૂની કાર્યવાહી પ્રલંબિત હોવી જ આવશ્યક નથી. જૂના અધિનિયમ હેઠળ શરૂ થયેલી મધ્યસ્થી કાર્યવાહીમાંથી આપવામાં આવેલ એવોર્ડને તે જ અધિનિયમ હેઠળ અમલમાં મુકાવવાનો હક નિશ્ચિતપણે પ્રાપ્ત

થયેલો હક છે. નવા અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી, ભલે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી જૂના અધિનિયમ હેઠળ યોજાઈ હોય, તેમ છતાં જે પક્ષો વિરુદ્ધ એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો હોય, તેઓને જો જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તે એવોર્ડને પડકારવાથી વંચિત રાખવામાં આવે, તો તેના પરિણામો અત્યંત ગંભીર બનશે. બન્ને અધિનિયમોની રચના ભિન્ન છે. જ્યારે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી જૂના અધિનિયમ હેઠળ શરૂ થઈ, ત્યારે દરેકના, અર્થાત્ મધ્યસ્થીઓ અને પક્ષકારોના મનમાં આ વાત હશે કે આપવામાં આવતો એવોર્ડ જૂના અધિનિયમની કલમ ૩૦ અને ૩૨નો ભંગ કરતો ન હોવો જોઈએ. તે સમયે કોઈએ એવું વિચાર્યું પણ ન હોત કે જૂના અધિનિયમની કલમ ૩૦ને નવા અધિનિયમની કલમ ૩૪થી બદલવામાં આવી શકે. હકીકતમાં, દીવાની નં. ૬૦૩૬/૯૮ માં અપીલકર્તા થાયસનએ પોતે જ એ સમજ્યું હતું કે જ્યારે તેણે એવોર્ડને અદાલતનો નિયમ બનાવાવવા માટે જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૪ અને ૧૭ હેઠળ વડી અદાલતનો અભિગમ કર્યો, ત્યારે જૂનો અધિનિયમ લાગુ પડશે. માત્ર ત્યારબાદ તેણે પોતાનો વલણ બદલી દીધો અને હવે નવી અધિનિયમ લાગુ પડશે એવું મંતવ્ય અપનાવી, તે હેતુસર એવોર્ડના અમલ માટે અરજી દાખલ કરી. તે સમય સુધી નવા અધિનિયમ હેઠળ એવોર્ડ રદ કરાવવા માટેની મર્યાદા વીતી ગઈ હતી. અપીલકર્તાએ પોતે જ પ્રતિવાદી સેઇલને એવો વિશ્વાસ કરાવ્યો હતો કે જૂનો અધિનિયમ લાગુ પડશે. સેઇલે જૂના અધિનિયમની કલમ ૧૪ અને ૧૭ હેઠળ થાયસન દ્વારા દાખલ કરાયેલી અરજી પર એવોર્ડ દાખલ કરવાની નોટિસ પ્રાપ્ત કર્યા પછી, જૂના અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ એવોર્ડ વિરુદ્ધ આક્ષેપો દાખલ

કર્ચા હતા. અમને જાણ કરવામાં આવી છે કે દેશભરમાં આવી જ પરિસ્થિતિઓમાં આપવામાં આવેલા એવોર્ડને જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અમલમાં મુકાવવાનો અથવા રદ કરાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવી રહ્યો હોય તેવી અસંખ્ય બાબતો પ્રલંબિત છે. તેથી, અમે એવી વ્યાખ્યા સ્વીકારી શકતા નથી કે જે આવી અસંગત પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરે, જ્યાં એવોર્ડ રદ કરાવવા માગતો પક્ષ પોતાને કોઈ ઉપાય વિના પામે. આથી, અમારો મત છે કે ૧૯૯૮ ની દીવાની નં. ૬૦૩૬ ના કેસમાં એવોર્ડના અમલ માટે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ જ લાગુ પડશે. કલમ ૮૫(૨)(એ) અંગે કોઈ પણ અન્ય વ્યાખ્યા માત્ર ગૂંચવણ અને કઠિનાઈ જ ઊભી કરશે. અમારી દ્વારા અપાયેલ આ વ્યાખ્યા કલમ ૮૫(૨) (એ) ના શબ્દપ્રયોગ સાથે સુસંગત છે, જેમાં "જોગવાઈ" અને "મધ્યસ્થી કાર્યવાહી સાથે સંબંધિત" એવા શબ્દો વપરાયા છે, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે એકવાર મધ્યસ્થી કાર્યવાહી જૂના અધિનિયમ હેઠળ શરૂ થઈ જાય, ત્યાર પછી એવોર્ડના અમલ માટે પણ જૂનો અધિનિયમ જ લાગુ પડશે.

૩૩. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) અંગે અમે જે દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે, તેના કારણે જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ અને નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫માં સમાવાયેલ રદબાતલ સંબંધિત જોગવાઈઓમાં રહેલા ભેદનો વિચાર કરવો અમારે માટે આવશ્યક નથી. તેમ છતાં, અમે નોંધ કરી શકીએ કે જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ હેઠળ "રેફરન્સ" ની સંકલ્પના છે, જ્યારે નવા અધિનિયમ હેઠળ તે "પ્રારંભ" છે. જૂના અધિનિયમની કલમ ૨(ઈ) "રેફરન્સ" ની વ્યાખ્યા આપે છે. ત્યારબાદ કલમ ૪૮ હેઠળ "ટુ" શબ્દ વપરાયો છે, અને

કલમ ૮૫(૨)(એ) હેઠળ "ઇન રિલેશન ટુ" એવો પ્રયોગ છે. તેથી, નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ)નું અર્થઘટન કરવા માટે જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૮ની જોગવાઈનો વિચાર કરવો સંપૂર્ણપણે સંબંધિત નથી, એવું પણ જણાય છે.

૩૪. હુસેન કાસમ દાદા (ઇન્ડિયા) લિ. વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, ૧૯૫૩ એસ.સી.આર. ૯૮૭ માં, આ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, જો સુધારો સ્પષ્ટ શબ્દો દ્વારા અથવા આવશ્યક આશયથી પૂર્વલક્ષી ન હોય, તો અપીલનો પૂર્વવર્તી અધિકાર સુધારાથી નષ્ટ થતો નથી. અપીલનો પૂર્વવર્તી અધિકાર અસ્તિત્વમાં યથાવત્ રહે છે તે હકીકત અનિવાર્ય રીતે એવો અર્થ સૂચવે છે કે, તે અપીલનો અધિકાર સર્જનારો જૂનો કાયદો પણ તે અધિકારના સતત અસ્તિત્વને આધાર આપવા માટે અસ્તિત્વમાં રહેલો જ હોવો જોઈએ. આ કેસમાં કાયદામાં ફેરફાર થયો હતો અને અપીલ સત્તાધિકારી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ત્યારે જ કરી શકતો હતો જ્યારે અપીલ સાથે આકારેલ કરની જમા રકમ જોડાયેલી હોય, જ્યારે સુધારા પહેલાંની જોગવાઈમાં માત્ર સ્વીકારેલ કર જમા કરવાની જ જોગવાઈ હતી. અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, આકારેલ કરની જમા કરવાની કોઈપણ આવશ્યકતા, તેવા પૂર્વવર્તી અધિકારને આધાર આપવા માટે જૂના કાયદાના અસ્તિત્વની હકીકતને અવગણે છે, જ્યાં અપીલ માત્ર સ્વીકારેલ કરની રકમ જમા કરીને જ કરી શકાતી હતી. આ ચુકાદામાં આ અદાલતે જે કાયદાનું અર્થઘટન કર્યું હતું, તે જોતા એવું જણાય છે કે તે નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતા (સુધારા) અધિનિયમની કલમ ૯૭ની કલમ (એમ) દ્વારા કરાયેલ જોગવાઈ સાથે સંબંધિત છે.

૩૫. પક્ષકારો નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ અને જ્યારે જૂનો અધિનિયમ હજી અમલક્ષેત્રમાં હોય ત્યારે પણ નવા અધિનિયમની લાગુ પડતાને લઈને સંમત થઈ શકે છે. કલમ ૮૫(૨)(એ) ની ભાષામાં એવું કંઈ નથી જે પક્ષકારોને આવી સંમતિ કરવાથી રોકે. પરંતુ, એવી મનાઈ છે કે જ્યારે નવો અધિનિયમ અમલમાં આવી ગયો હોય અને જૂના અધિનિયમ હેઠળ મધ્યસ્થતા કરાર થયેલો હોવા છતાં જૂના અધિનિયમ હેઠળની મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી શરૂ ન થઈ હોય, ત્યારે તેઓ જૂના અધિનિયમની લાગુ પડતા અંગે સંમત થઈ શકતા નથી. રાની કન્સ્ટ્રક્શન (સિવિલ ૬૧ ઓફ ૧૯૯૯) ના કેસમાં કરારમાં રહેલી મધ્યસ્થતા કલમમાં "તે સમય માટે અમલમાં હોય તેવું" એવો પ્રયોગ વપરાયો છે, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે સંબંધિત સમયે, જ્યારે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવે, ત્યારે જે અધિનિયમ અમલમાં હોય તેની જ જોગવાઈઓ આ કાર્યવાહી ઉપર લાગુ પડશે. અમને બે નિર્ણયોની નોંધ અપાઈ છે – એક બોમ્બે વડી અદાલતનો અને બીજો મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતનો – જેમાં "તે સમય માટે અમલમાં હોય તેવું" આ પ્રયોગનું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે, અને અમે તેઓ સાથે સહમત છીએ કે ઉપરોક્ત પ્રયોગનો અર્થ માત્ર તે સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા સુધી મર્યાદિત નથી જ્યારે મધ્યસ્થતા કરાર કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ચલાવવા માટે અમલમાં આવનાર કોઈપણ કાયદો પણ તેમાં આવરી લેવાય છે, જેમાં એવોર્ડના અમલીકરણનો પણ સમાવેશ થાય છે. નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) માં આવેલો "જો અન્યથા સંમતિ ન થઈ હોય" એવો પ્રયોગ સિવિલ નં. ૬૧ ઓફ ૧૯૯૯ માં રાની કન્સ્ટ્રક્શનના કેસમાં

સ્પષ્ટપણે લાગુ પડે છે. પક્ષકારોના મનમાં સ્પષ્ટ હતું કે મધ્યસ્થતાને જૂનો અધિનિયમ અથવા તે અધિનિયમમાં થયેલો કોઈ કાનૂની સુધારો અથવા પુનઃઅધિનિર્માણ જ શાસિત કરશે. અમે અપીલકર્તા રાની કન્સ્ટ્રક્શનની આ દલીલ સ્વીકારીએ છીએ કે પક્ષકારો અગાઉથી કલ્પી શકતા હતા કે વિવાદો ઊભા થાય તે સમયે નવું અધિનિયમ અમલમાં આવી શકે. અમે કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ નિહાળી છે. મધ્યસ્થતા કરારને કાનૂની કાર્યવાહી પર પ્રતિબંધરૂપ કહી શકાય તેવી વાત અમને સમજવી મુશ્કેલ છે. પ્રતિવાદીની આ દલીલમાં કોઈ સાર નથી કે પક્ષકારો નવી જોગવાઈઓ જાણતા ન હોય ત્યાં સુધી નવા અધિનિયમના અમલ અંગે સંમત થઈ શકતા નહોતાં, અને તેનો અર્થ એવો થાય કે મધ્યસ્થતા કલમમાં ઉલ્લેખિત આવી કોઈ સંમતિ માત્ર નવો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી જ થઈ શકે. જ્યારે કરારમાં "જો અન્યથા સંમતિ ન થઈ હોય" અને "અમલમાં રહેલો કાયદો" જેવા પ્રયોગો વપરાય છે, ત્યારે તે પક્ષકારોને એવો વિકલ્પ આપે છે કે બાકી રહેલી મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ઉપર નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે એવી સંમતિ તેઓ આપી શકે. આવી સંમતિ નવો અધિનિયમ અમલમાં આવે તે પહેલાં પણ થઈ શકે છે અને એવું કહી શકાય નહીં કે આવી સંમતિ માત્ર નવા અધિનિયમના અમલમાં આવ્યા પછી જ કરવી પડે.

૩૬. શ્રી દેસાઈએ બોમ્બે વડી અદાલત (ગોવા ખંડપીઠ) ના એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા રેશમા કન્સ્ટ્રક્શન્સ વિ./સ. સ્ટેટ ઓફ ગોવા, ૧૯૯૯ (૧ એમએલજે ૪૬૨) માં આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. તે કેસમાં કરારમાં સમાવિષ્ટ લવાદ કલમ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરતી હતી: "ઉપરોક્ત બાબતને આધીન,

લવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૦ ની જોગવાઈઓ અથવા તેમાં થયેલ કોઈપણ વૈધાનિક ફેરફાર અથવા પુનઃઅધિનિયમન તથા તે હેઠળ બનાવવામાં આવેલા અને તે સમયે અમલમાં રહેલા નિયમો આ કલમ હેઠળની લવાઈ કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે."

૩૭. અદાલતે ઠરાવ્યું કે આ કલમમાં આવેલી આ શરતોએ દર્શાવ્યું હતું કે પક્ષકારોએ એ બાબતે સહમતિ વ્યક્ત કરી હતી કે તેઓ મધ્યસ્થી કરારના અમલીકરણના સમયે અમલમાં રહેલા કાયદાથી શાસિત રહેશે તેમજ આવા કાયદામાં પછીથી કરવામાં આવનાર કોઈપણ વધુ વૈધાનિક ફેરફારો દ્વારા પણ શાસિત રહેશે. વડી અદાલતે તેના સમક્ષ રહેલા પ્રશ્નનો આ રીતે વિચાર કર્યો હતો:— "અધિનિયમની યોજનાને ધ્યાનમાં લેતા, તેની કલમ ૮૫ ની ઉપકલમ (૨) માં આવેલી ઉક્ત જોગવાઈનું સુસંગત વાંચન કરવાથી જણાશે કે 'અન્યથા સહમત થયેલ' એવો ઉલ્લેખ અવશ્યપણે મધ્યસ્થી કાર્યવાહીની બાબતમાં અનુસરવાની પ્રક્રિયા અંગે પક્ષકારોની મનશાને સંબોધે છે, અને કરારના અમલીકરણના સમય-પરિબળને નહીં. તે જોગવાઈ કરે છે કે, યદ્યપિ કાયદો એવી જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૮૫ માં આવેલી ઉક્ત સંરક્ષક જોગવાઈના બળે જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ બાકી રહેલી કાર્યવાહી પર લાગુ રહેશે, તેમ છતાં તે સાથે સાથે એ પણ જોગવાઈ કરે છે કે પક્ષકારો વિપરીત રીતે સહમત થઈ શકે છે. એવી જોગવાઈ, જેમાં કાર્યવાહીમાં રહેલા પક્ષકારોના વિવેક પર — નવી અધિનિયમની શરતો મુજબ કે જૂના અધિનિયમની શરતો મુજબ — અનુસરવાની પ્રક્રિયા નક્કી કરવાનો અધિકાર મૂકવામાં આવે છે, નિશ્ચિતપણે

અધિનિયમની યોજનાને અનુરૂપ છે; જેના હેઠળ નવા અધિનિયમની બહુમતી જોગવાઈઓમાં, મધ્યસ્થી કાર્યવાહીના વિવિધ તબક્કાઓની પ્રક્રિયા પક્ષકારો વચ્ચેના વિપરીત કરારને આધીન રાખવામાં આવી છે, અને તેથી પક્ષકારોને એવી કાર્યવાહીમાં અનુસરવાની પ્રક્રિયા નક્કી કરવા પૂરતી સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી છે; એવું હોવાથી, વિધાનમંડળે પોતાની બુદ્ધિપ્રમાણે બાકી રહેલી કાર્યવાહી અંગેની પ્રક્રિયા પસંદ કરવાની છૂટ એવી બાકી રહેલી કાર્યવાહીના પક્ષકારોને સોંપી છે તે સ્વાભાવિક જ છે. તેથી, નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(સી) માં આવેલો 'પક્ષકારો દ્વારા અન્યથા સહમત થયેલ' એવો ઉદ્દેશ નવા અધિનિયમના અમલ પહેલાં પક્ષકારો વચ્ચે પહેલેથી થયેલા કરારને પણ આવરી લેશે અને નવા અધિનિયમના અમલ પછી થયેલા કરારને પણ આવરી લેશે. આવો નિષ્કર્ષ સ્વાભાવિક જ છે, કારણ કે 'અન્યથા સહમત થયેલ' એવો પ્રયોગ સમય-પરિબળને સંબોધતો નથી, પરંતુ નવા અથવા જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓની લાગુ પડતાપણાં અંગે પક્ષકારોની મનશાને સંબોધે છે." કરારમાંની મધ્યસ્થી કલમને અપાયેલા અર્થઘટન બાબતે અમે વડી અદાલત સાથે સંમત છીએ.

૩૮. કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮માં કાનૂની કાર્યવાહી પર પ્રતિબંધ મૂકતા કરારો અંગે જોગવાઈ છે. કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ના અપવાદ ૧ અનુસાર એવો કરાર, જેના દ્વારા પક્ષકારો ભવિષ્યમાં ઉભા થનારા કોઈપણ વિવાદને લવાદને સોંપવા સંમત થાય, ગેરકાયદેસર બનતો નથી. એવી સ્થિતિમાં, પક્ષકારો આ બાબતે પણ સંમત થઈ શકે છે કે તે સમયે અમલમાં રહેલા લવાદ

સંબંધિત કાયદાની જોગવાઈઓ લવાઈ કાર્યવાહી પર લાગુ પડશે. પક્ષકારોને એ જાણવું આવશ્યક નથી કે લવાઈ નટપટીઓ હાથ ધરવામાં આવશે ત્યારે કયો કાયદો અમલમાં હશે. તેઓ હંમેશાં એ બાબતે સંમત થઈ શકે છે કે સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલી જોગવાઈઓ લાગુ પડશે. આ દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, જો પક્ષકારોએ એ બાબતે સંમતિ દર્શાવી હોય કે સંબંધિત સમયે તે સમયે અમલમાં રહેલી કાયદાની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, તો તેના સામે કોઈ વાંધો રહી શકતો નથી. તેથી, કલમ ૨૫નું આ રીતે અર્થઘટન કરતાં, રાણી કન્સ્ટ્રક્શન્સ (સી.એ. ૬૧/૯૯) માં નવો અધિનિયમ લાગુ પડશે.

૩૯. વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ પક્ષકારને તે અધિનિયમ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડ અમલમાં મૂકવાનો હક આપે છે. પરંતુ તે હકનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે પહેલાં વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ રદ કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી, પક્ષકારને વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડ અમલમાં મૂકવાનો દાવો કરવા માટે કોઈ હક પ્રાપ્ત થયો હતો એવું કહી શકાય નહીં. વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ રદ થયા પછી હવે નવો અધિનિયમના ભાગ ૨ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના આધારે, તે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન એવોર્ડ છે કે જિનીવા કન્વેન્શન એવોર્ડ છે તેના પર નિર્ભર રહી, વિદેશી એવોર્ડ અમલમાં મૂકવામાં આવી શકે છે. વિદેશી અધિકારક્ષેત્રમાં લવાઈ કાર્યવાહી ક્યારે શરૂ થઈ હતી તે હકીકતથી તેનો કોઈ સંબંધ નથી. કારણ કે કોઈ હક પ્રાપ્ત થયો નથી, સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ લાગુ પડશે નહીં.

૪૦. વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમની જોગવાઈઓના સ્વભાવથી જ, આ દલીલ સાથે સહમત થવું શક્ય નથી કે નવા અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) તે અધિનિયમને, નવા અધિનિયમના પ્રારંભની તારીખ પછી આપવામાં આવેલા વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણના હેતુ માટે, યથાવત્ રાખશે, ભલે વિદેશી ભૂમિમાં લવાઈ કાર્યવાહી તે પહેલાં શરૂ થઈ હોય. એ સાચું છે કે કલમ ૮૫(૨) (એ) માં “ઉક્ત અધિનિયમો” એવા શબ્દો વપરાયા છે, જેમાં ત્રણેય અધિનિયમો, એટલે કે, જૂનો અધિનિયમ, વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ અને લવાઈ (પ્રોટોકોલ અને કન્વેન્શન) અધિનિયમ, ૧૯૩૭, નો સમાવેશ થાય છે. વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ અને ૧૯૩૭ના અધિનિયમમાં પણ માત્ર વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણ માટેની જોગવાઈઓ છે, લવાઈ કાર્યવાહી માટેની નથી. લવાઈ કાર્યવાહી અને એવોર્ડનું અમલીકરણ, લવાઈની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં બે અલગ તબક્કાઓ છે. જ્યારે વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમમાં લવાઈ કાર્યવાહી માટે કોઈ જોગવાઈ નથી, ત્યારે એ દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે તેમ છતાં કલમ ૮૫(૨)(એ) ના બંને વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમની લાગુ પડતાશ બચી રહે છે. હકીકતમાં, જો આપણે વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ અને નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પરિશીલન કરીએ, તો વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણ બાબતે ઘણો ફરક નથી. વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ હેઠળ, જ્યારે અદાલતને સંતોષ થાય કે તે અધિનિયમ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડ અમલપાત્ર છે, ત્યારે અદાલત તે એવોર્ડને દાખલ કરવાનો આદેશ કરશે અને તે મુજબ ચુકાદો ઉચ્ચારવાની કાર્યવાહી આગળ વધારશે, અને એમ ઉચ્ચારાયેલા ચુકાદા ઉપર હુકમનામું

અનુસરે છે. વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમની અનુક્રમે કલમ ૭ અને ૮ વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણ માટેની શરતો અને તેના અમલીકરણ માટે અરજી કરનાર પક્ષકાર દ્વારા રજૂ કરવાના પુરાવા નિર્ધારિત કરે છે. વિદેશી એવોર્ડની વ્યાખ્યા બંને અધિનિયમોમાં સમાન છે. નવા અધિનિયમની કલમો ૪૮ અને ૪૭ અનુક્રમે વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમની કલમ ૭ અને ૮ ને અનુરૂપ છે. જ્યારે નવા અધિનિયમની કલમ ૪૮ એ જણાવે છે કે જ્યાં અદાલતને સંતોષ થાય કે આ પ્રકરણ હેઠળ (ભાગ ૨ નો પ્રકરણ ૧, જે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન પુરસ્કારોને સંબંધિત છે) વિદેશી એવોર્ડ અમલપાત્ર છે, ત્યાં તે એવોર્ડને તે અદાલતના હુકમનામા સમાન માનવામાં આવશે. તેથી, એકમાત્ર ફરક એટલો જ દેખાય છે કે વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ હેઠળ હુકમનામું અનુસરે છે, જ્યારે નવા અધિનિયમ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડને પહેલેથી જ હુકમનામાનો દરજ્જો અપાયેલો છે. આમ, જો વિદેશી એવોર્ડના અમલીકરણ સંબંધિત વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ અને નવા અધિનિયમની જોગવાઈઓને સામસામે મુકવામાં આવે, તો ભાગ્યે જ કોઈ ફરક દેખાય.

૪૧. ફરી એકવાર, વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ અને પંચનિર્ણય (પ્રોટોકોલ એન્ડ કન્વેન્શન) અધિનિયમ, ૧૯૩૭નું માત્ર સાદું વાચન દર્શાવે છે કે આ બે અધિનિયમોનો સંબંધ માત્ર વિદેશી એવોર્ડની માન્યતા અને અમલવારી સાથે છે અને તેમાં પંચનિર્ણયીય કાર્યવાહી કેવી રીતે ચલાવવી તેની જોગવાઈઓ નથી, જે અનિવાર્ય રીતે વિદેશી દેશમાં યોજાઈ હશે. કલમ ૮૫(૨)(એ) ની જોગવાઈઓ, જેટલા અંશે તે વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ અને ૧૯૩૭ના અધિનિયમ પર લાગુ

પડે છે, તે બહુ જ વધારાની જણાય છે. શાબ્દિક અર્થઘટન કલમ ૮૫(૨)(એ) ને અમલયોગ્ય ન રહે તેવી બનાવશે. કલમ ૮૫(૨)(એ) “પંચનિર્ણયીય કાર્યવાહીનો આરંભ” પર આધારિત એક વિભાજક રેખા નક્કી કરે છે, અને આ અભિવ્યક્તિનો સંદર્ભ અનિવાર્ય રીતે નવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ તરફ જ જાય છે. આ અદાલતે શેઢીઝ કન્સ્ટ્રક્શન કો. પી. લિ. વિ. કોંકણ રેલ્વે કન્સ્ટ્રક્શન જે.ટી. ૧૯૯૮ (૬ એસસી ૬૪૩ ના મામલામાં પંચનિર્ણયીય કાર્યવાહી ક્યારે શરૂ થાય છે તે બાબતે આ કલમ પર આધાર રાખ્યો છે. કલમ ૨(૨) ને કલમ ૨(૭) અને કલમ ૨૧ સાથે વાંચતા, જે નવા અધિનિયમના ભાગ-૧ માં આવે છે, સ્પષ્ટ થાય છે કે આ જોગવાઈઓ ત્યારે જ લાગુ પડે જ્યારે પંચનિર્ણયનું સ્થળ ભારતમાં હોય, અર્થાત્ માત્ર દેશીય કાર્યવાહી દરમિયાન. નવા અધિનિયમમાં ક્યાંય પણ વિદેશી પંચનિર્ણયીય કાર્યવાહી અંગે એ બાબતે કોઈ સમકક્ષ જોગવાઈ નથી કે તે વિદેશી કાર્યવાહીમાં “આરંભની તારીખ” તરીકે શું ગણાવી. તેથી, અમે એવું ધારણ કરીએ છીએ કે કલમ ૮૫(૨)(એ) ના યોગ્ય અર્થઘટન પ્રમાણે આ ઉપકલમની જોગવાઈઓ ફક્ત જૂના અધિનિયમ સુધી મર્યાદિત માનવી જોઈએ. એક વખત આવું ઠરાવ્યા પછી, એવું કહી શકાય કે સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૬ કાર્યરત થશે અને વિદેશી એવોર્ડનો અમલ વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ હેઠળ કરાશે. પરંતુ, ત્યારબાદ પણ, એ અત્યંત સ્પષ્ટ છે કે વિપરીત આશય જણાય છે, કારણ કે જ્યારે પંચનિર્ણયીય કાર્યવાહી એવા સ્થળે યોજાય છે જેના પરિણામે વિદેશી એવોર્ડ થાય છે, ત્યારે તે

એવોર્ડનો અમલ વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ હેઠળ કરાવવાનો કોઈ એવો હક્ક પક્ષકારને પ્રાપ્ત થયો છે એવું કહી શકાય તેમ નથી.

૪૨. તેથી, અમે ઠરાવીએ છીએ કે થાઈસન સ્ટાહલયુનિયન જી.એમ.બી.એચ. વિ. સ્ટીલ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (સિવિલ નં. ૬૦૩૬ ઓફ ૧૯૯૮) ના કેસમાં ૨૪.૦૯.૧૯૯૭ના રોજ આપવામાં આવેલ પંચાટ, જ્યારે પંચાટીય કાર્યવાહી આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિયેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ૨૫.૦૧.૧૯૯૬ના રોજ અમલમાં આવે તે પહેલાં શરૂ થઈ હતી, ત્યારે આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૦ની જોગવાઈઓ હેઠળ અમલમાં મુકવામાં આવશે. અમે આ પણ ઠરાવીએ છીએ કે એમ/એસ. રાણી કન્સ્ટ્રક્શન્સ પ્રા. લિ. વિ. હિમાચલ પ્રદેશ સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ (સિવિલ નં. ૬૧ ઓફ ૧૯૯૯) ના કેસમાં પંચાટ કરાર ધરાવતી કલમ ૨૫ એવી વ્યાખ્યાને સ્વીકારી શકે છે કે આ કેસ આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિયેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની જોગવાઈઓથી શાસિત છે. અમે વધુમાં ઠરાવીએ છીએ કે વેસ્ટર્ન શિપ બ્રેકિંગ કોર્પોરેશન વિ. એમ/એસ. ક્લેર હેવન લિ. (સિવિલ નં. ૪૯૨૮ ઓફ ૧૯૯૭) ના કેસમાં આપવામાં આવેલ વિદેશી પંચાટ આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિયેશન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ની જોગવાઈઓથી શાસિત થશે. આથી, અમે દિલ્લી વડી અદાલતના એક્ટિવિટી પિટિશન નં. ૪૭ ઓફ ૧૯૯૮ અને ગુજરાત વડી અદાલતના સિવિલ રિવિઝન એપ્લિકેશન નં. ૯૯ ઓફ ૧૯૯૭માં આપેલ નિર્ણયોનું સમર્થન કરીએ છીએ, અને હિમાચલ પ્રદેશ વડી અદાલતના સિવિલ સૂટ નં. ૫૨ ઓફ ૧૯૯૬માં આપેલ નિર્ણયને રદ કરીએ છીએ.

૪૩. તદનુસાર, સિવિલ નં. ૬૦૩૬ સન ૧૯૯૮ અને ૪૯૨૮ સન ૧૯૯૭ નામંજૂર કરવામાં આવે છે, જ્યારે સિવિલ નં. ૬૧ સન ૧૯૯૯ મંજૂર કરવામાં આવે છે. પક્ષકારો પોતપોતાનો ખર્ચ વહન કરશે.

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.